

tv-15 naš TOVARIS

Št. 45/46
26. novembra 1987
Leto XXV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Praznik republike 1987

Četudi praznujemo letošnji avnojski praznik v razmerah, ko naši skupnosti ne gre najbolje, se čutimo dolžne izreči misel, da smo še vedno to, kar smo bili: nadaljevalci revolucionarnega izročila, ki smo ga v letih 1941–1945 zasnovali na neuničljivih težnjah po svobodi in neodvisnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti. Kljub razvojnim protislovjem hočemo vztrajati na Titovi poti, ki jo opredeljujejo boj za socializem in socialistično demokracijo, v žrtvenem boju skovana bratstvo in enotnost ter hrepeneje po miru in ustvarjalnem razvoju vseh naših ljudstev.

V skladu s tem prepričanjem borci NOB ne bodo dovolili, da bi kdorkoli siromašil ali krnil avnojsko zgradbo. Morda res moderni časi terjajo prevrednotenje marsikaterih vrednot, mor-

da res potrebujemo novo izpopolnjeno ustavo – toda temelji, na katerih smo izoblikovali sožitje jugoslovanske skupnosti, morajo ostati čvrsti, nezrušljivi.

To je hkrati voščilo in hkrati zahteva za naš dan republike. Praznovali ga bomo s kardeljevskim zaupanjem v moč ljudskih množic in z vojno napovedjo nedelu, malodušju, slehernemu občutju zgubljenosti. Po vzoru osvobodilnega boja bomo danes in jutri dejavno izpričali vero, da smo tesno združeni kos vsem preizkušnjam.

Naj živi Avnoj! Naj živi socialistična, federativna republika Jugoslavija!

Slovenski in hrvaški delegati se vračajo z drugega zasedanja Avnoja.

Skromen kompromis ni dovolj

Vsa obrambna in mobilizacijska gesla, ki jih je slovenski narod sestavil v svoji več kakor tisočletni zgodovini, so tudi danes vsak trenutek in na vsakem koraku enako aktualna kakor prej. V mislim imamo sedanjo avstrijsko diverzijo zoper slovensko šolstvo na Koroškem. Svojčas smo imeli vrsto pesnikov, ki so čutili z rojaki na vsem slovenskem ozemlju in v tujini. Čeprav so bila tedaj sredstva množičnega obveščanja v povojih v primerjavi s sedanjim razkošjem radia, televizije, telefona in časopisov, je bila mobilizacija javnega mnjenja vsakokrat zadovoljiva, narodna zavest pa utrjena.

Zdaj so tujci udarili po tisti povezovalni prvini, ki so jo pesniki stare generacije posebej poudarjali, saj so se zavedali, da le milijonski narod ne more s silo izbojevati svojih pravic in jih zaščititi. Takrat smo prisegali na prosvetljevanje in duhovni napredek Slovencev in veliko dosegli. Z vsem cinizmom so avstrijske politične stranke razglasile izpodbijani šolski model za koroške Slovence v trenutku, ko se je na obisk k Avstrijcem napovedal jugoslovanski sekretar za zunanje zadeve.

Skoraj ni države, ki ne bi tako ali drugače obravna-

vala manjšinskega vprašanja na svojem ozemlju. Navada je, da poskušajo s skupim kompromisom, malenkostno ugoditvijo maksimalnim, toda upravičnim zahtevam manjšine, razglašati, da je težav konec in da je manjšina že dobila tisto, kar je bistvenega pomena za njen obstoj. Takšna je stvarnost, ki pa ima še eno plat: Naroda, kot je slovenski, niso mogli uničiti (ali s sodobno besedo asimilirati) niti najbolj divji narodi, ki so hrumeli skozi emonska vrata. Tudi najsilnejšemu orožju iz predatomske dobe in najbolj krutim metodam duhovnega in fizičnega uničevanja smo se postavili po robu in – zmagali. Cena je bila visoka, previsoka: V vihuri 2. svetovne vojne je izgubil življenje vsak deveti Slovenec, toda kot narod smo obstali in se utrdili.

Priznavamo, da so zdaj drugi časi, da so na vrsti in v rabi druge metode dela in drugačna vrsta medosredskih odnosov. Nikjer pa ni rečeno, da smo komurkoli v soseščini ali na svetu dolžni dovoljevati zaporedne žalitve na naš račun. Če je res treba, bomo zdaj našli nove metode tudi za obrambo in, le zakaj ne, morda celo za vrnitev udarca.

Florjan Lajmiš

Segregacija na Koroškem

Odločitev treh avstrijskih strank je izzvala, ne le v zamejski Koroški, temveč tudi pri nas, val ogorčenja. Tokrat prizadeta slovenska manjšina pričakuje podporo svoje matične domovine. Treba bo vsekakor hitro ukrepati, zakaj takšen ločitveni predlog naj bi začel veljati že v prihodnjem šolskem letu 1988/89 in tako imenovanemu asistencnemu učitelju ne bo treba znati slovensko.

Prav gotovo, da ta odločitev ne bo šla kar tako mimo. Sestal se je že koordinacijski odbor obeh slovenskih organizacij na Koroškem in že pripravlja demonstrativne akcije. Tudi matična domovina bo morala povedati in zahtevati svoje.

Raif Dizdarevič je sicer v Gradcu ob nedavnem obisku pri avstrijskem zunanjem ministru Mocku dejal, da ne verjame, da bi se lahko demokratična Avstrija opredelila za rešitev, ki so jo sklenile tri avstrijske stranke. Odprta vprašanja med našima dvema državama bi morali, je poudaril, reševati v duhu prijateljstva in konstruktivnega dialoga.

Bo to kaj zaleglo?

Drago Miklavec

V praznični dvojni številki, ki bodi pozdrav letošnjemu dnevni republike, smo namenili svojo in vašo pozornost srečanjem in pogovorom z desetimi »dobrimi znanci« našega skupnega odzivanja na boj, ki smo ga bojevali, in na čas, ki ga živimo. Preberite zapise naših novinarskih pogovorov z Maro Rupena, Francetom Perovškom, Jožetom Oblakom, Ferdom Godino, Marjanom Seliškarjem, Viktorjem Stoparjem, Silvestrom Turkom, Ristom Gajškom, Dragom Miklavcem in Francem Faletom.

Naslednja številka TV-15 izide čez štirinajst dni – 10. decembra 1987.

Slovenska knjiga se ne da

Velika razstava vsega, kar so v zadnjih dveh letih ustvarili proizvajalci slovenske knjige: pisatelji, prevajalci, uredniki, oblikovalci, ilustratorji, tiskarji in kar jih je še, je ves minuli teden polnila hodnike in dvorane Cankarjevega doma. Deseti knjižni sejem je bil – ob vsem hudem, kar se ji piše – praznik slovenske knjige. Vse naše založbe so ponosno predstavile svojo bero, ki je bila kljub mačehovski družbeni skrbi za to zvrst duhovne in blagovne proizvodnje, v teh dveh minulih letih presenetljivo obilna inakovnostna.

Se nam je v resnici bati, da poslej ne bo več tako?

Med mnogimi in mnogoterimi krstnimi predstavitvami novih izdaj, ki smo jim bili priče v dneh sejemskega tedna, je bila zagotovo v vidnem ospredju slavnostna ura ob izidu prvega izmed predvidenih dvanajstih zvezkov Enciklopedije Slovenije, tega velikega in dalekosežnega projekta, ki bo s sodelovanjem stoterih najbolj zanesljivih peres našega vedenja in znanja sistematično, natanko in temeljito popisal vse, kar sodi v našo kulturno in zgodovinsko dediščino in kar pomeni bogastvo slovenske narodne biti.

Začetek izhajanja Enciklopedije – vsako leto meni iziti po ena knjiga, tako da bo ves načrt pod streho pred koncem stoletja – so slavnostni govorniki na predstavitvi: Josip Vidmar, Marjan Javornik in Borut Ingolič vzporejali z dogodki, kakršni so bili izid Trubarjevega Katekizma, Prešernovih Poezij, Levstikovega Slovarja in še nekaterih največjih književnih mejnikov na naši dozdajšnji poti.

V. K.

Vsem organizacijam borcev in žrtev vojne v sosednjih deželah Republike Avstrije in Italije

Zveza združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Slovenije

Dragi tovariši,

udeleženci NOB Slovenije vam izrekamo našo najodločnejšo podporo pri uresničevanju vaših zahtev za dvojezično šolstvo na avstrijskem Koroškem, za dosledno uresničitev 7. člena Avstrijske državne pogodbe in uresničitev vseh demokratičnih pravic, ki pripadajo slovenski narodnostni skupnosti, živeči na avstrijskem Koroškem.

Hkrati izražamo svoje ogorčenje in protest nad dogovorom treh strank, od katerih se nekatere deklarirajo za demokratične, a so v odnosu do pravic slovenske manjšine v Avstriji njihova stališča povsem v nasprotju z določili Helsinške listine glede pravic manjšin, stališč zavzetih v Evropski skupnosti, Evropskem svetu in v Organizaciji združenih narodov.

Menimo, da ta nova diskriminacija, za katero so se socialistična, ljudska in svobodnjaška stranka opredelile 18. novembra 1987 na Dunaju, vodi v stopnjevanje že tako obstoječega hudega zapostavljanja Slovencev na avstrijskem Koroškem. Z odločitvijo, ki naj vodi do ločevanja slovenskih otrok v dvojezičnih šolah na južnem Koroškem, odpirajo pot nacističnim elementom, da še hitreje uveljavijo stare načrte, da naredijo Koroško nemško.

Oglašamo se kot borci za uveljavitev demokratičnih odnosov v Evropi, v zaščito pravic Slovencev, soborcev in žrtev nacifašizma v Avstriji, ki so se skupaj z nami na zavezniški strani borili proti nacifašizmu. Ti so danes ponovno pod udarom iste politike, ki je že povzročila v času nacifašizma ogromno gorja med demokrati v tem delu sveta.

Pozivamo zato vse resnične demokrate v Avstriji in Italiji, s katerimi sodelujemo že vsa desetletja po vojni s ciljem, da bi v tem srednjeevropskem prostoru prevladalo demokratično vzdušje in sožitje upoštevajoč tudi pravice narodnostnih skupnosti, ki nas združujejo in omogočajo prijateljsko sodelovanje med državami.

Predsednik Bogo Gorjan

Demonstracije koroških Slovencev pred hotelom Steinerhof v Gradcu (foto: Boris Vogrinc).

Razmišljanje ob dnevu republike

Ta praznik nas spominja na nenavadno rojstvo naše nove Jugoslavije, o kateri razmišljamo še danes.

Jugoslavija, ti naš košček zemlje, košček sreče, o kateri smo nekoč samo sanjali! Narodi so se združili v skupen boj, v NOB in v tej veliki skupni moči so te osvobodili sovražnikov vseh vrst. Boj je trajal štiri dolga leta in mnogi so izkpravili na tej naši zemlji. Svoja življenja so žrtvovali, ker brez žrtev zmage ni. Skušajmo ohraniti to srečo, da smo svobodni in v miru! To so naše najlepše želje naši Jugoslaviji ob dnevu republike.

Najlepše, kar dočakat narod more, je svoboda in to dočakali smo mi. Kanček pelina pa je kanilo v to srečo Primorcem. Zavezniki so barantali za ta košček zemlje, prizadevali so se, da Primorska ne bi bila priključena k Titovi Jugoslaviji.

Obupali pa nismo, vestno smo opravljali naloge, za katere nas je zadolžil okraj OF. Neštetokrat smo šli na protestno zborovanje v Tolmin in odmevali so klici: Tito, Primorska te kliče! Pa zopet: Tujega nočemo, svojega ne damo! In še in še je bilo takih besed, ki smo jih napisali po

zidovih raznih hiš ob poti, da povsod je bila živa ta naša zahteva. To je bil klic in zahteva 25 let zatiranega primorskega ljudstva! Zahtevali so le, da moramo ljudi vprašati, če so za Jugoslavijo (ta dokument je še ohranjen); šli smo od hiše do hiše in vsi naši vaščani so s svojim podpisom potrdili, da so za Jugoslavijo.

Pisali smo razna protestna pisma. Zavezniški vojni upravi v Trstu, Mednarodni komisiji in Mirovni konferenci v Londonu.

Da pridejo člani komisije, ki bo šla po vsej Primorski, da se prepričajo, ali je res, kar se zahteva in predlaga v imenu Jugoslavije, smo želeli. Napravite slavo, ko nam naročijo, komisije pa ni bilo, le pokojni tovariš Kardelj nas je podpiral v teh odločilnih trenutkih, na teh velikih mednarodnih konferencah. Kot strela iz jasnega nas je zadela novica, da so se morali naši borci umakniti iz Trsta in Gorice.

Kakšno podcenjevanje, saj je padlo v zadnjih bojih za Primorsko, Trst in Gorico 8.000 borcev! Nismo mogli razumeti, da nam komaj mesec dni po osvoboditvi postavljajo take ovire. Umakniti so se morali naši borci, ki

so za te kraje krvaveli in se borili. Zavedni ljudje pa so jim pomagali in jih pričakovali kot osvoboditelje.

Primorsko ljudstvo pa je zahtevalo, da Primorska mora biti priključena k Titovi Jugoslaviji. Klicali smo v svet z naših tolminskih gor, klicali naše voditelje, ki jim je bilo znano, da smo se tudi mi borili v narodnoosvobodilnem boju.

Dolgi dve leti je trajalo, predno so potegnili mejnike, ki nas boleče spominjajo, da so na drugi strani meje ostali naši bratje po krvi in narodnosti. V tem razočaranju pa nas je podprl pokojni tovariš Tito, ki je rekel: Ohranimo mir in ustvarimo dobre odnose med našimi sosedi Italijani; potem ni pomembno, čigav je Trst. Zgradili bomo Novo Gorico – in res smo jo zgradili.

Krivična meja ni več meja, ki je po Osimskem sporazumu postala meja prijateljstva in medsebojnega sodelovanja z bližnjim slovenskega in italijanskega življa ob naši meji. V miru živimo ne glede na mejo. Ob teh spominih in prazniku Republike pa se vprašamo: O domovina, kaj boš še zahtevala od nas?

Terezina Skočir

Vzajemno (ne)razumevanje

Ameriški zunanji minister George Schultz in njegov sovjetski kolega Eduard Sevardnadze naj bi med dvodnevno srečanjem v začetku tedna v Ženevi uredila še zadnja sporna vprašanja, ki ovirajo sklenitev napovedanega sporazuma o odpravi raket srednjega in kratkega dosega. Poleg tega naj bi se ministra dogovorila še o nekaterih drugih vprašanjih, povezanih z napovedanim decembrskim obiskom sovjetskega partijskega voditelja Mihaila Gorbačova na ameriških tleh. Ameriška stran si prizadeva, da bi obisku dala spektakularen, sovjetska stran pa že zdaj govori o krajšem delovnem obisku v Washingtonu.

Da so sporna številna vprašanja, nenazadnje potrjuje dejstvo, da se Schultz in Sevardnadze tokrat sestajata že četrty, odkar sta namreč sredi septembra v Washingtonu začela s pripravami na nov vrh dveh voditeljev vele-sil. V tem kratkem obdobju je med njima izbruhnilo nemalo nesporazumov, ko je na primer Schultz oktobra obiskal Moskvo, zatem pa je Sevardnadze nepričakovano odpotoval v Washington. Med moskovskimi pogovori namreč niso končali dela, povezanega z verifikacijo napovedanih sporazumov, zlasti sporazuma o odpravi jedrskih raket srednjega dosega. Še takrat je namreč Mihail Gorbačov sporočil, da ne more napovedati datuma vrhunjskega sestanka, dokler

ne bo napredka pri pogajanjih o zmanjšanju strateškega jedrskega orožja in dokler ne bodo zaostrene odredbe Sporazuma o protibalističnih izstrelkih iz leta 1972. Tega namreč v Moskvi ocenjujejo kot protitež Reaganovi »strateški obrambni pobudi«, oziroma vojni zvezd.

Med dvodnevno sestankom v Ženevi naj bi potemtakem zunanja ministra vele-sil poskusila z diplomatsko veščino rešiti vprašanja, ki zadevajo na eni strani napovedan sporazum, na drugi pa naj bi »pripravila teren« za mnogo bolj zapleten krog pogajanj in sicer o 50 odstotnem zmanjšanju strateškega jedrskega orožja. Nekakšen finale tega, perspektivno gledanega, dogovarjanja pa naj bi bil Reaganov obisk v Moskvi, kamor naj bi prišel na pomlad leta 1988. Novo ženevsko srečanje obeh zunanjih ministrov potemtakem ne bo lahko, kaj šele, da bi pred sestankom lahko s gotovostjo napovedovali njegove možne rezultate. Kljub vsej zapletenosti odnosov med velesilama pa je spodbudno znamenje vendarle napovedan decembrski obisk Mihaila Gorbačova v Washingtonu. Vsaj za zdaj se namreč zdi, da v Moskvi nekako ne verjamejo, da bi ta obisk utegnil splavati po vodi, pa čeprav so nekateri funkcionarji Bele hiše že napovedali, da utegne nesoglasje celo prestaviti napovedano srečanje.

In katera sporna vprašanja

naj bi zdaj George Schultz in Eduard Sevardnadze poskusila odpraviti?

Poleg tega, da bo osrednja tema dvodnevnega ženevskega srečanja najverjetneje »kompletiranje« obiska sovjetskega partijskega voditelja Gorbačova v ZDA in dnevni red pogovorov, pa bo najverjetneje jabolko spora zahteva ZDA, da na podlagi neposredne informacije dobi pravico do vstopa in nadzora nad proizvodnjo sovjetskih raket SS-20. Sovjetska stran je pri tem menda že pokazala dobro voljo, saj pristaja na ameriški nadzor pri proizvodnji raket SS-25, ki jih sicer napovedani sporazum niti ne zajema. Po splošnem mnenju so ti detajli resljivi.

Poglavje odprtih vprašanj, ki jih na poprejšnjem sestanku v Ženevi nista mogla odpraviti ameriški pogajalec Kampelman in sovjetski kolega Voroncov, pa zdaj zajema na primer tudi nekatera nasprotovanja štaba ameriške vojske, da bi sovjetskim strokovnjakom dovolili vstop v nekatere tajne ameriške tovarne orožja; temu primerno bo seveda tudi ravnanje sovjetske strani. Med spornimi vprašanji, glede katerih si niso enotni zlasti v ameriških krogih, pa je na primer tisto, ali Mihailu Gorbačovu, kot »prvemu predstavniku komunizma na ameriških tleh«, omogočiti govor v kongresu ali ne.

Kot kaže, spornih vprašanj ni malo, njihovo reševanje pa bo odločilo, ali bodo vzajemno nerazumevanje prešli v vzajemno razumevanje.

Miha Lamprecht

Joži Vilfanu v slovo

Odšel je Joža Vilfan: odhaja njegovo slabotno in opešano telo – ostaja pa njegovo delo, delo velikega državnika slovenskega naroda.

Usoda je hotela, da je Jožo življenjska pot vodila po vseh najbolj kritičnih točkah viharja, po katerem je plula naša narodna ladja v tem stoletju: od kalvarije razkosanja po prvi svetovni vojni, ponižanja med dvema vojnama, okupacije v drugi svetovni vojni pa do veličastnega vstajenja v partizanskem boju in osvoboditvi, krepitvi neodvisnosti in izgradnji samoupravne socialistične družbe.

V vseh teh odločilnih trenutkih naše moderne zgodovine je bil Joža Vilfan v samem središču dogajanja, kjer je bistveno prispeval k oblikovanju naše narodne usode.

Še kot mladenič je postal komunist, ker se je zavedal, da samo Kardeljeva teza o boju vseh delov slovenskega naroda za nacionalno in socialno osvoboditev lahko uresniči ideal zedinjene Slovenije. Kot predsednik PNO za Primorsko je vodil slovenske tržačane in primorske Slovence v osvobodilnem boju. Njegove tržaške korenine pa so ga tudi stalno pričevale, da se zedinjena Slovenija ne more ubraniti tujim pritiskom brez povezanosti z ostalimi jugoslovanskimi narodi.

Mlada osvobodjena domovina mu je zaupala najvišjo strokovnopravno nalogo: že februarja 1945 je postal vrhovni javni tožilec demokratične federativne Jugoslavije.

Toda usoda je hotela drugače. Sklicevanje mirovne konference v Parizu je pomenilo da se odločanje o naši narodni usodi premika od partizanskih bojišč za zeleno mizo. Vodstvo države je zato zbralo svoje najboljše sile, da pod vodstvom Edvarda Kardelja posežejo v ta boj: Joža postane generalni sekretar jugoslovanske delegacije na mirovni konferenci. Moj spomin ga vidi, kako s prof. Zvitrom, Dušanom Kermavnerjem, Vasom Čubrilovičem in vrsto mlajših sodelavcev v velikem salonu v Rue d'Elisée zbira zgodovinsko-mednarodno pravno in statistično argumentacijo, s katero bo tovariš Kardelj naslednjega dne nastopil pred ministri velikih sil in delegati na sami konferenci.

Njegova diplomatska aktivnost se nadaljuje v vrsti najbolj občutljivih diplomatskih misij:

– Spomladi 1947. postane šef-ambasador pri združenih narodih v New Yorku; tukaj ga pričaka najtežji trenutek našega preloma s kominformom: še enkrat se potrjuje njegova neomajna lojalnost vodstvu partije in države. Na generalni skupščini Združenih narodov, zlasti v ekonomsko-finančnem komiteju, utira pot solidarnosti med deželami v razvoju in tako pomaga ustvarjati politično silo, ki naj omogoči pravičnejšo narodno gospodarsko ureditev.

– Domovina mu poveri odločilno

Smrt zvestega sina Primorske

V soboto, 21. novembra 1987 je ob 3. uri zjutraj v Ljubljani umrl dr. Joža Vilfan. Kako turoben dan! Utrujen je omagal zvest in zanesljiv prijatelj, plemenit tovariš, velik humanist, visoko kulturni človek in državnik.

Rodil se je 6. julija 1908 v Trstu. Oče dr. Josip Vilfan, znameniti slovenski poslanec v rimskem parlamentu, pogumen bорец za pravice Slovencev okupirane Primorske dežele, mu je omogočil študij prava v Rimu in na Dunaju. Odlika očeta in sina je bila daleč znana natančnost in resnost pri delu, česar se tudi dr. Joža ni nikoli odvadil.

Mladi Vilfan je doživel prihod italijanske vojske v Trst novembra 1918. leta. To neizmerno žalost je nosil v srcu vse življenje. To žalost pa odseva tudi njegovo zagnano delo med NOB, ko je res vse svoje umske moči vložil v boj za osvoboditev primorske zemlje. Vilfan ni nikoli gojil nobenega sovraštva do italijanskega naroda. Hotel je, da ostane v svojih mejah svobodni.

Leta 1934 je dr. Joža Vilfan postal član KP. To je bilo takrat veliko priznanje za njegovo uspešno politično udejstvovanje na ljubljanski univerzi. V njegovi odvetniški pisarni v Kranju so bili glavne stranke tovarniški delavci in vedno se je rad spominjal na dobljene pravde v njihov prid. To pa za uspešno uveljavitev pisarne ni bilo ugodno in se je tega tudi zavedal. Izgubljal je imovitejšo klientelo.

Po nemški zasedbi Gorenjske ga je gestapo takoj aretirjal. Zaprt je bil v Šentvidu in v Begunjah. Od tod so ga

misijo na svetovni jug – v Etiopijo in Indijo, kjer utira pot neuvrščenosti.

Večstranska osebnost Jože Valfana nam odkriva ognjevitost ljudskega tribuna, parlamentarca, publicistainovinarja, skratka politika. Vilfanov govorniški talent je odigral pomembno vlogo v vstaji primorskih Slovencev. Še živeči se bodo spomnili množičnega zborovanja v Braniču, kjer je Vilfan govoril veliki množici pod silovitimi zvoki nemških mitraljezov, ki jih je le s težavo zadrževal naš zaščitni bataljon.

Kot vodja slovenske delegacije v zvezni skupščini so ga cenili in spoštovali tisti, ki so se z njim strinjali, pa tudi tisti, ki so se občasno z njim razhajali.

Združitev vseh teh izrednih lastnosti in izkušenj povzdiguje Jožo Valfana v krog maloštevilnih slovenskih državnikov.

Pokojni predsednik Tito je visoko cenil te njegove lastnosti, zlasti pa vsestransko izobraženost, temeljitost pri delu, znanstveno kritičnost in nedogmatično tolerantnost. Zato ga je v zgodnjih petdesetih letih imenoval za svojega generalnega sekretarja. Vilfanu se je tako ponudila prilžnost, da je sodeloval in vplival na uveljavitev nove Jugoslavije v svetu: na normalizacijo odnosov s Sovjetsko zvezo in postavljanje temeljev neuvrščenosti z brionskim srečanjem Nehruja, Tita in Naserja. Spremljal je predsednika Tita na potovanjih v tujino.

Njegova državniška modrost je bila cenjena široko zunaj naših meja. Od Jože Valfana se zato ne poslavljamo samo kot od zaslužnega diplomata, politika, znanstvenika in državnika, ki mu slovenski narod na ta način izraža svojo hvaležnost, ampak tudi od človeka, s katerim nas družijo intimna čustva prijateljstva in tovarštva. Ko človek izgubi prijatelja, po malem umira tudi sam: izgublja vzpodbudo, nasvet in tolažbo, predvsem pa človeško toplino.

Janez Stanovnik
(na komemoraciji ob smrti dr. Jože Valfana)

izgnali v Srbijo. Tam se je vključil v organizacijo odpora in v začetku leta 1942 zbežal iz Beograda v Ljubljano. Tu je živel v ilegali do odhoda na Primorsko junija 1943.

Med starejšo primorsko generacijo je bilo ime Vilfan dobro zapisano; že samo po sebi je pomenilo zaupanje in sposobnost. Joža je bil ognjevit govornik, prepričljiv in pošten. Vedoželjen, išoč, je vedno vrtal v globino. Nikdar zadovoljen z doseženim, skromen v vsakem pogledu, dostopen in vedno pripravljen pomagati, ni nikoli prenesel nobenega preglasovanja zaradi avtoritete.

Nismo še začeli vrednotiti ogromnega dela očeta dr. Josipa Valfana, ne grmad zapiskov, člankov, pisem, poročil, ocen in samostojnih teoretičnih del njegovega sina Jože. Vsa ta dela se stekajo v arhive za poznejše raziskovalce. Kdo ve, kaj vse se je nabralo v domala dvesto fasciklih, ki jih je sam izročil v roke arhivarjem? Malo ljudi, ki so tako bogato živeli in opravljali tolikanj zahtevne naloge na mnogih križpotjih našega boja. Desetletja dela mu nikoli niso dovoljevala mirnega počitka.

Dr. Joža Vilfan je bil komunist, kakršnega si je mogoče le želeli. Spomin nanj nas bo vedno opominjal na njegovo strastno vedoželjnost in na njegovo neumorno prizadevanje za utrditev zakonitosti v naši državni skupnosti, ki je pogoj za vsako demokratično samoupravno družbo. Dr. Joža Vilfan je bil veliko več, kot je trenutno v naši zavesti.

Julij Beltram – Janko

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna

Bonn: Član Zveznega izvršnega sveta Radvan Makić se bo sredi tedna v Bonnu sešel z ministrom za gospodarstvo Bengemannom in drugimi visokimi zahodnonemškimi funkcionarji, pozornost pa naj bi namenili jugoslovanskim predlogom za dolgoročno reprogramiranje naših finančnih obveznosti do tujine. Zahodnonemške banke in finančne ustanove imajo vodilno vlogo med evropskimi upniki naše države.

New York: Razprave v Združenih narodih v minulih nekaj letih so pokazale, da mednarodna skupnost ni več pripravljena dovoljevati izraelske politike sile ekspanzije in aneksije

na Bližnjem vzhodu. To je med drugim v razpravi v generalni skupščini ZN poudaril stalni veleposlanik naše države Dragoslav Pejić.

Kairo: Romunski državni in partijski voditelj Ceausescu nadaljuje uradni obisk v Egiptu. S predsednikom Hosnijem Mubarakom sta doslej največ pozornosti namenila nadaljnjemu bilateralnemu sodelovanju, pa tudi romunski posredniški misiji za rešitev bližnjevzhodne krize.

Bruselj: Zunanji ministri Evropske skupnosti so v Bruslju obsodili južnoafriško vojaško posredovanje v Angoli in od Pretorije zahtevali, naj takoj umakne svoje čete iz te države.

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna

S seje predsedstva RO ZZB NOV Slovenije Vse se meri z ukrepi

Vse, kar načrtujemo na republiški in na zvezni ravni za prihodnje leto, se nujno meri z zadnjimi ukrepi zveznega izvršnega sveta, so ugotavljali na seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije, ko so imeli sicer dober namen, da bi se osredotočili na osnutek resolucije o politiki uresničevanja družbenega plana SR Slovenije za obdobje 1986 - 1990 v letu 1988, pa so morali dobesedno del pogovora s predsednikom republiškega izvršnega sveta Dušanom Sinigojem porabiti predvsem za pojasnjevanje dogajanja v zvezi s sprejemanjem zadnjih zveznih protinflacijskih ukrepov ter s predvidevanji (in najvami) posledic, ki jih bodo nedosledni ukrepi sprožili v gospodarstvu.

Uvodoma je predsednik slovenskega izvršnega sveta pojasnil, zakaj je šel osnutek republiške resolucije za prihodnje leto sploh že v jav-

nost. Obetamo si namreč, je dejal, da bo tako zagotovljena več manevrskega prostora za vse, ki bi se radi v tem programu videli, pri tem pa ostaja še vedno neizpodbitno, da bo tudi oblikovanje tega pomembnega planskega dokumenta v neposredni odvisnosti od programa vračanja zunanjih dolgov, oziroma od tega, kolikšen delež deviz bo od dejanske prislužene kvote iz gospodarstva odtekal naravnost za odplačevanje in tako imenovano servisiranje dolgov v tujini. Že sedaj obetajo poprek izračunana razmerja združenemu delu le bedno malo ostanka deviz; takšni, niti ne več sivi, ampak že kar črni obeti bi se razjasnili le v primeru, če bi ZIS izpolnil obljube in končno popravil vrsto nesmislov v našem deviznem sistemu (in zakonu).

Pogovor in razprava sta se nujno zasukala k vprašanju, ki jih ta čas sproža protinflacijski program, za ka-

terega je dejal Dušan Sinigoj in za njim večina razpravljalcev, da ne daje nikakršnega zagotovila, da bi čez pol leta v tej državi res lahko začele delovati tržne zakonitosti. Zato se je postavilo temeljno vprašanje, ali ima ta protinflacijski program res kaj skupnega z usmeritvami 13. partijskega kongresa. V ta krog razmišljanj pa sodi tudi vprašanje o skupnih programih (na federativni ravni) ali o dogovarjanju in neposrednem povezovanju združenega dela!

Če izpustimo podrobnejše pojasnjevanje razkorakov med željami in stvarnostjo, pa nanizajmo vsaj nekaj pogledov na dejanska razmerja v Sloveniji: analize kažejo, je povedal Sinigoj, da je nekaj velikih slovenskih sestavljenih delovnih organizacij v krizi in tako utegne to krizno stanje socialno ogroziti prek deset tisoč delovnih lju-

di. V slovenskem gospodarstvu se poleg že omenjenih »odmevov«, ki jih nismo mogli preprečiti, zrcalijo tudi številne napake in nedoslednosti, ki so se nakopičile iz preteklosti: tako nas že močno bije naše zamudništvo v sposobnosti hitrih obratov po nareku svetovnega trga, premalo korajže za nove akcije, nelojalna konkurenca na jugoslovanskem trgu in tudi nekatere napačne razvojne usmeritve iz preteklosti (Iskra...).

Tudi na področju kapitala ni prave fleksibilnosti, v delovnih organizacijah je pre-zaposlenost (preveč zaposlenih) očitna, pri čemer pa še vedno storimo malo ali skoraj nič za ustanavljanje manjših, spretnejših in hitro prilagajajočih se podjetij, ki bi reševala najmanj tri probleme: preusmerjala bi zaposlene iz delovnih organizacij, kjer se kažejo viški delovne sile, uvajala bi nove, sodobne in na svetovnem trgu iskane proizvode, hkrati pa bi se lahko hitro in manj boleče kot veliki sozdi, spet preusmerjala na nove programe, če bi tako zahteval trg. Pri tem je Sinigoj dodal, da bi bilo veliko bolj smotr-

no odvajati ustrezen del sredstev za aktiviranje in osamosvajanje takšnih novih podjetij kot pa, da gre še vedno vse po starem, po sistemu »budžetiranja«. Pri tem niso izvzeta niti cestna podjetja ali gozdna gospodarstva... skratka, povsod se čuti veliko pomanjkanje tržnega gospodarjenja.

Ko so borčevski delegati v predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije podrobneje obravnavali vsa ta in še druga vprašanja, so ugotavljali, da lahko sami pomagajo predvsem pri ustvarjanju ozračja dobre volje; pri tem pa so se tudi sami spraševali, kako to doseči, če se je (zlasti v zadnjem času) izkazalo, da je bila Slovenija (prek vseh svojih voljenih predstavnikov v federacijo, predvsem pa prek delegatov) s svojimi predlogi zavržena, preglasovana. Sebi in predsedniku RIS so postavljali vrsto vprašanj, na katera ni bilo mogoče najti takojšnjih, ustreznih odgovorov. Tako so se na primer spraševali, ali sploh imamo ustrezen instrumentarij za tako pogosto poudarjano prestrukturiranje gospodarstva, ali sploh še lahko zvišujemo produktivnost

ob skrajno obrabljeni tehniki in tehnološki opremljenosti slovenskega gospodarstva in, kaj je v vprašanju preglasovanja...

»Nismo vsi prepričani, da je ta program antiinflacijski,« je dejal v svojem prispevku Sveto Kobal, ki je opozoril na natančno branje tega zveznega besedila, v katerem so očitni zametki nadaljnje socializacije (izgub, izgubarjev...).

Na koncu razprave je predsednik predsedstva RO ZZB NOV Slovenije ugotovil, da so slovenski borčevski delegati v zveznih organih nastopali v skladu s potrjenimi stališči iz baze: glede protinflacijskega programa pa je bilo med zbranimi borci čutiti zagato, saj niso mogli v sklep zapisati, da sprejete-ga vsejugoslovanskega programa ne bodo upoštevali, čeprav le-ta nima kaj dosti opraviti z zdravo pametjo, logiko in predvsem ne z želenimi učinki! Tako so lahko le malce lakonično še pripomnili, da kaže počakati pol leta in potem še enkrat stopiti na pot prepričevanja (takrat najbrž že pod težo hujših dokazov).

B. Ž. J.

Odmevi z regijskih borčevskih posvetov Samoupravljanje postaja fraza

Na šestih regijskih posvetih (v Mariboru, Celju, Ljubljani, v Novem mestu, Postojni in Kranju), ki so potekali v oktobru, so se borci pogovarjali o vrsti najbolj žgočih tem naše sedanosti in ugotavljali svoje mesto in vlogo v skupni fronti socialistične zveze delovnega ljudstva.

Razprave so navrgle precej poudarkov, ki so jih na predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije strnili v nekaj razdelkov. Na prvem mestu borci ugotavljajo poslabševanje (že sicer slabega) družbenoekonomskega položaja, z nadaljevanjem zamegljevanja perspektive pogojev gospodarjenja (da bi našli izhod iz krize). Opozorili so, da je borčevska zaskrbljenost v tesni povezavi s splošnim razpoloženjem delovnih ljudi in občanov, ki vsak dan bolj in bolj čutijo, kako se samoupravljanje potiska ob rob družbenega dogajanja - v korist in priložnost administriranja, birokratiziranja, centraliziranja na vseh ravneh. Zaskrbljenost nad prihodnostjo naše države je bila zato povsod močna, borci pa predvsem skrbijo za razvoj njene samoupravne socialistične vsebine, temelječe na pridobitvah NOB in revolucije.

Kriza, so ugotavljali na teh posvetih, ni nekaj izven nas, to je odraz slabega delovanja sistema, naših družbenih aktivnosti, neenotnosti, obočevanja pri ustvarjanju ozračja za aktiviranje vseh sil. Borci so opozorili, da z razpoložljivimi instrumenti (tako v politiki kot v pravosodju) nismo odločneje stopili na prste eroziji morale, nacionalnim nestrpnostim, etatizmu...

Vrsta borčevskih očitkov je dolga in našteva: nedosledno izvrševanje kongresnih sklepov za demokratizacijo procesov odločanja, za prenovu ZK, učinkovitejše delovanje SZDL, kar bi omogočalo ljudem, da bi dobre namene spre-menili v dejansko akcijo.

Pri tem so ošibali nekatere senzacionalistične pristope v javnem obveščanju, ki da vnašajo zmedo, v delovanju lastnih vrst pa ugotavljali tudi utrujenost, starost in obolevanje borcev, ki jim je prištet tudi socialni dejavnik, zaradi katerega se zmanjšuje včasih splošno znana borčevska dobra volja za nadaljnjo aktivnost.

V ugotovitvah z borčevskih posvetov je tudi zapisano: »Po vrsti zgrešenih ali pa vsaj neučinkovitih potez ekonomske politike in po mnogih neizpolnjenih obljubah je vso našo javnost vse teže prepričevati in motivirati za nekatere aktivnosti še zlasti, ker manjkajo jasne in precizne usmeritve nadaljnjega družbenoekonomskega razvoja...« Ni torej naključje, da so na nekaterih posvetih borci zahtevali zamenjavo Mikuličeve vlade, prav tako pa so opozarjali na neenotnost in razhajanja v obeh predsedstvih, vladnem in partijskem, kjer sedijo tudi nekateri ljudje, ki so krivi za napačen razvoj v nekaterih republikah in pokrajinah (kot na primer Zarković in Djuranović). Terjali so jasne odgovore na vprašanje, kdo je kriv za neuspeh jugoslovanske gospodarske in ekonomske politike. Odločno so zahtevali, da se v praksi dosledno spoštujejo ustava in veljavni zakoni. Kot osnovni vzrok vseh naših težav pa so borci navajali skorumpiranost in »zlizanost« politike z izvršnimi organi.

Delavec, po črki ustave subjekt odločanja, v praksi ne odloča skoraj o ničemer več, ampak je, nasprotno,

postala beseda samoupravljanje le še fraza, so ugotavljali na posvetih.

Borci so naštevati naše »naglavne grehe« in imenovali med prvimi inflacijo normativnih aktov, ki se kopičijo na škodo samoupravne regulative in delegatskega odločanja v samoupravnih organih. Ker je tega vse manj, se večja nezaupanje v vodstvene delavce in se delegati pasivizirajo.

Vsemu temu je takoimenovani zvezni protinflacijski program dodal še svoj lonček in pelje še k nadaljnjemu oženju možnosti za samoupravljanje.

Zgražanje nad zadevo Agrokomerc je veljalo tudi drugim takim in podobnim pojavom, ki so jih ocenili za neposredno spodkopavanje samoupravnega socialističnega sistema.

Borci smo poleg že naštetih kritik in zahtev po spremembah, odločno zahtevali zmanjšanje administrativnega aparata na vseh ravneh in v vsej državi.

Končno se na posvetih niso izognili besedam o ustavi in ustavnih spremembah, pri čemer se večinsko mnenje s terena nagiba k ugotovitvi, da ustavne spremembe v tem trenutku niso neizogibno nujne, še zlasti zaradi razmer, v kakršnih smo. Bolj so bili za to, da naj se vsaj držimo zakonov, ki jih imamo in niso slabi; praksa pa žal potrjuje, da so kršitve zakonov že vsakdanja stvar. Temu so borci še dodali, da sprejemanje ustavnih sprememb še samoposebi ne bo potegnilo družbe iz krize. Ob tem so podprli slovensko politično vodstvo ter še enkrat poudarili pravico in zavezo Slovencev do uveljavljanja avnojskih načel.

V pogledu na partijsko stanje in delovanje so bili

borci kritični in na posvetih se je pokazalo, da mnogi to svoje nezadovoljstvo kažejo z izstopi iz ZK. Očitno je, da so od prenove pričakovali več konkretnih rešitev. Rekli so, da se zavzemajo za partijo kot vodilno silo, ne pa za partijo na oblasti. Zato so ob tem širšem ocenjevanju delovanja jugoslovanske partije tudi dodali, da pozdravljajo izpopolnjevanje partijskih vrst v Sloveniji z novimi ljudmi, ki jih tudi podpirajo v njihovi politični akciji.

Pozitivno je bila ocenjena borčevska prisotnost v delovanju SZDL, pri čemer so vpliv svoje delegatske baze ocenjevali različno - saj so ponekod stališča borcev dobro upoštevana, ponekod (kot so ocenili v Kopru, Ljubljani in Cerknici) pa ne.

Kljub različnim kritičnim poudarkom je bila osnovna splošna ocena borcev o sodelovanju z mladimi (in ZSMS) ugodna. Menili so, da prihaja to še posebno neposredno na dan v krajevnih skupnostih (na področju razvijanja revolucionarnih izročil), na ravni občine pa že manj. Seveda pa je največ odvisno od tega, kje in kako so mladinske organizacije vpete v frontno delovanje SZDL.

Na koncu naj iz pregleda zbranih mnenj omenjenih posvetov še zapišemo, da so borci različno ocenili usmerjanje njihovih interesov in aktivnosti v borčevskih organizacijah; medtem, ko so v večini organizacij obrnjeni predvsem k tistim problemom, ki tarajo širšo družbeno skupnost, se ponekod (tudi spričo objektivnih okoliščin) predvsem posvečajo lastnim problemom. Zato so menili, da je ena temeljnih nalog borcev, da krepijo moralno in voljo za aktivno sodelovanje v lastnih vrstah in se borijo proti resignaciji ter umikanju »v za-peček«. Zato so se nazadnje tudi vsi zavzeli za pogostejše regijske posvete.

B. Ž. J.

Knjižna programa založb Borec in Partizanska knjiga sprejeta

Obe založbi sta po že utečeni navadi na predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije predstavili svoja knjižna programa za prihodnje leto. Število naslovov in izbor del sta pokazala, da založniški klub že kar alarmantnemu položaju v slovenskem založništvu še vedno optimistično načrtujejo nezmanjšano število novih naslovov knjig, da se ob tem ravna in delajo skrajno varčno in gospodarno, kar pa ob znanih inflacijskih smernicah in ukrepih vendarle ni zagotovilo, da bodo prihodnje leto tudi zares izšle vse najavljene knjige.

Spet se je pokazalo, da je razkorak med željami in potrebami večji od možnosti, predvsem, ko je Svet za tradicijo pri RO ZZB NOV programoma založb očitno preskromno število knjig s področja NOB in revolucije. Nekateri parametri se ne shajajo in ne pokrivajo do potankosti, zato ne gre vedno skupaj tisto, kar je idejno-družbeno koristno, zgodovinsko nujno in tržno sprejemljivo. Tega se seveda tudi borci zavedajo, zato so založnikom obeh založb izrekli priznanje za dosedanje delo, (ki je bilo še posebno jasno predstavljeno na pravkar minulem knjižnem sejmu) in jim obljubili tudi podporo (tudi finančno) za izpeljavo posameznih projektov - izdaja nekaterih pomembnih knjig, za katere je ZZB NOV še posebej zavzeta.

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Slovenj Gradec - Skrb za invalide - paraplegike

Ta zapis ne velja le za borce-invalidi, ampak za razmišljanje o tem, kako družba sploh skrbi za to, da čim bolj pomaga invalidom. Ena najtežjih ovir za lažje vključevanje v družbo so za invalide-arhitektonske ovire. Mnogi so morali zaradi nepremagljivih pločnikov, stopnic in podobnega oditi v domove za starejše občane, čeravno bi se drugače lahko uspešno organizirali za samostojno življenje.

Slovenjegraško društvo invalidov si na tem področju prizadeva in navezuje stike z vsemi, ki bi lahko pomagali, tako tudi s stanovanjsko skupnostjo, s katero skuša skupaj reševati probleme svojih članov.

Eden takšnih invalidov, Avgust Grnjek, ki smo ga obiskali na njegovem domu, se je šele pred kratkim vselil v novo stanovanje. Dobil je stanovanje, v katerega lahko prihaja in iz njega odhaja brez ovir (stopnic) in njegovo veselje nad tem dejstvom je nepopisno. Pred štirinajstimi leti se je ponesrečil in je bil ves ta čas odvisen od domačih, žene in otrok. Sedaj je tudi on dočkal trenutek odrešitve in tudi dobršno mero samostojnosti, tako zavoljo dobro urejene stanovanjske razporeditve kot tudi zato, ker lahko nemoteno odhaja med ljudi in mu zato niso potrebne posebne predpriprave in pomoč drugih. Seveda pa je invalid - paraplegik ob našem obisku izrazil željo, da bi tudi vnaprej, ob gradnjah javnih stavb (in stanovanj) upošteval (ali pa, bolj upoštevali) potrebe težko gibljivih invalidov.

Adolf Ankon

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Marta Rupena

Kje je človek? Kje je brat?

Nekateri poznajo njeno ime. Drugi kosček njenega življenja, njeno pot skozi vojno viхро ali pa njena prizadevanja v sedanjem družbenem trenutku za poštenje, pravičnost, za sonce med ljudmi. Najbogatejši pa je tisti, ki jo spozna kot človeka. Koliko človeške topline je v njenem prijateljskem stisku roke, prijazni besedi, toplini, ki v tem našem mehaniziranem času manjka nam vsem, najbolj pa mladim! Morda je zato takšna, ker ji je nekdo nekoč sredi ofenzive, ko je bila najbolj potrebna pomoči, ponudil roko; nekdo, ki je sploh ni poznal in tudi njenega jezika ni govoril. Ne, četrte ofenzive ne bo Mara nikoli pozabila... velika množica ljudi, golih in bosih, se prebija po snegu, od plamenov ožarjeno nebo neznanja, kam ne smejo kreniti. Potem – Glamočko polje. Vse hiše so požgane. Ljudje nimajo ničesar in se iz tega svojega »nič« ponujajo; vsaj pest fižola. Samo to vedo, da je Slovenka in zato »naša«. Toda, tam so njihovi lačni otroci in zato kolona ničesar ne sprejme. »Skratka,« pravi Mara Rupena, »tistega bratstva, ki sem ga doživela takrat in tudi še potem v povojnih letih, se ne da opisati. Zdrahe pa delajo danes tisti, ki tega niso doživeli.«

Maro imajo povsod radi. Vabijo jo v šole med mladi rod, v društva in še kam drugam, »vmes« pa so še njene službene poti: včeraj v Beogradu, danes že v Grosupljem... Ali ni to prenaporno, jo sprašujem, pa mi čisto mirno in razsodno odgovori: »Naporno že, predvsem pa je potrebno.« In tako smo jo v vsem tem tekanju pred praznikom za urico ali dve ujeli še mi.

Prazniku in tistemu, kar želimo z današnjo številko podariti domovini za rojstni dan, sva urine kazalce zavrtili za 45 let nazaj. Takrat je bilo v Bihaču od 26. do 28. novembra prvo ali ustanovno zasedanje Protifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije – AVNOJ. To ni še pomenilo ustanovitve novega zakonitega predstavništva nove Jugoslavije, ker tega niso še dovoljevale takratne razmere in mednarodni odnosi. »Vendar so v Avnoju jugoslovanski narodi dobili novo, skupno politično vodstvo,« se moja sogovornica spominja tistega časa, ko se je krojila usoda naše domovine in njenih ljudi: navsezadnje tudi današnjega dne. »Na ta način so bili že na tem zasedanju začrtani prvi obrisi nove demokratske Jugoslavije kot domovine svobodnih in enakopravnih narodov. Slovenski odposlanci niso uspeli priti na zasedanje zaradi velike nemške ofenzive, vendar so bila tudi zanje od vsega začetka predvidena mesta v predsedstvu Avnoja.

Ustanovitev Avnoja je

podprl izvršni odbor Osvobodilne fronte slovenskega naroda in vrhovni plenum OF, ki se je sestel v Ljubljani, kjer je delovala večina njegovih članov. Vodstvo osvobodilnega gibanja v Sloveniji je podprlo sklepe Avnoja kot trden temelj za novo, svobodno, na narodni enakopravnosti zgrajeno in demokratično Jugoslavijo. Tako, vidite, za OF ni bilo nikoli sporno to, da vidimo svojo prihodnost v skupni državi z drugimi narodi Jugoslavije, kakor smo se tudi ves čas, vse od začetka boja proti skupnemu sovražniku, skupaj bojevali. Slovenci smo se torej vključili v novo skupnost narodov Jugoslavije v prepričanju, da bo to nova skupnost, zgrajena na načelih samoodločanja in enakopravnosti vseh narodov Jugoslavije in vsakega posebej.«

Mara Rupena je v tistem času delala v novomeškem okrožju. Spominja se, da so o prihodnosti skupne države veliko razpravljali na posebnem seminarju, ki ga je vodil prekaljeni revolucionar Maks Strmecki-Rok. Sedem let svoje mladosti je preživel na robiji, v samici v Sremski Mitrovici in tam veliko preštudiral. Takrat, sredi oboroženega boja, iz katerega se je porajala nova Jugoslavija, so bili ljudje skupaj z nami trdno prepričani, da bo sožitje jugoslovanskih narodov temeljilo na bratstvu in enotnosti, kakor tudi popolni enakopravnosti.

»Vse, kar so doživeli naši ljudje,« pravi tovarišica Ma-

ra, »ko so jih Nemci pregnali iz njihovih domov v Srbijo in na Hrvaško, tamkajšnji domačini pa so jim prijazno ponudili streho, kakor tudi srečanje z borci z druge strani Kolpe, so nas v tem potrjevala. Danes, po petinštiridesetih letih, se meni, ki sem preživela četrto ofenzivo in tako med ljudmi, kakor med partizani, vseh naših narodov, doživela toliko iskrenega bratstva, postavlja vprašanje, kako je mogoče, da so to veliko pridobitev našega skupnega boja – bratstvo in enotnost – danes tako globoko načeli »črvi« medsebojnega nezaupanja, nacionalne nestrpnosti in celo medsebojnega obtoževanja preko javnih glasil.«

Tako se sprašujejo še številni Marini soborci. Tako se sprašuje vsak, ki v srcu ne nosi hudobije, vsak, ki se zaveda, kako v teh hudih časih potrebujemo eden drugega, potrebujemo skupno moč, če hočemo potegniti voz iz jarka, tako se sprašuje vsak, ki mu je mar domovina in ne gleda ozkosrčno in grabežljivo le na tisto, kar lahko spravi zase za zaklenjenimi vrati.

»Ni enostaven, niti lahak odgovor; za nikogar od nas,« pravi, »mislila dalje moja sogovornica in trpka črta se ji zariše okoli ust. »Strinjam se, da je eden glavnih vzrokov v tem, da niso bili dovolj jasno razdelani in pozneje spoštovani kriteriji ekonomskega sodelovanja ter odgovornosti vsake republike in pokrajine za njen razvoj. Toda takrat, v tistem splošnem zanosu in zavzetosti za do-

končanje osvobodilnega boja, verjetno niti ni, bilo možno, saj je prva in poglavitna skrb veljala izgonu okupatorja, osvoboditvi domovine.«

Toda ekonomija je bila samo ena plat medalje. To ne more biti dovolj, da se potrgajo tako trdno stkanje niti med narodi.

»Ne, res ne,« nadaljuje tovarišica Rupena. »Huje je, da so odpovedale tudi subjektivne sile. Globoko sem prepričana, da je temu krivo tudi medsebojno nepoznavanje. Če pa nekaj ne poznaš, tega ne moreš spoštovati. Premalo je storjenega za spoznavanje dejanskega življenja, težav in okoliščin, v katerih živijo posamezni narodi. Premalo je bilo tistih medsebojnih drobnih človeških vezi. Vse je iz leta v leto postajalo vedno bolj »službeno«, »uradno«. Za stike, kolikor jih je bilo, so poskrbele »strukture« na vseh nivojih. Tista človeška vez, ki nas je povezovala predvsem v medvojnih letih, pa se je zmanjšala. Vse to nas je pripeljalo tako daleč, da se danes vsi skupaj premalo zavedamo, v kakšnem času živimo in da na izzive sodobnega časa lahko odgovorjamo samo z združitvijo vseh svojih moči, ki so še tako dostikrat prebiske za tekmovanje v mednarodni delitvi dela, ob silnem razmahu tehnike

in tehnologije ter znanosti sploh.«

Od tod pa do končnega sklepa, zakaj tako šepamo v našem jugoslovanskem gospodarstvu in kako ga lahko rešujemo, ni daleč, seveda, če imamo ušesa za poslušanje in oči za gledanje pa-roke za podajanje. Kakor pravi tovarišica Mara – danes se veliko večji in bolj razviti narodi združujejo v gospodarske in politične integracije, pri tem pa uspevajo premostiti medsebojne razlike in predhodke preteklosti. Večkrat smo premalo zazrti v svet, v njegovo prihodnost in se dostikrat vračamo v preteklost, iz nje pa iščemo samo tisto, kar nas ločuje. Mara se spominja šoferja srbske narodnosti, ki je vozil kombi, v katerem so bili Hrvatje in Slovenci (in seveda ona med njimi), pa se je ob razpravi, kaj vse nas ločuje, vljudno vmešal v pogovor in vprašal: »Zakaj pa se ne bi raje pogovarjali o tem, kaj nas druži?«

Res, Jugoslavija je zaradi svojih zgodovinskih in gospodarskih pogojev razvoja zelo raznolika. Teh razlik ni mogoče umetno ali pa z odlokom odpraviti, toda s temeljitejšim medsebojnim spoznavanjem bi se marsikaj spremenilo.

»Odnose sodelovanja je treba tako popraviti, da bomo vsi čutili življenje v skupni domovini. Čutiti moramo, da je napredek vsa-

kega dela Jugoslavije naš skupni napredek in zato v našem skupnem interesu. Tega pa ne more v nobenem primeru zagotoviti centralistično ali unitaristično usmerjanje razvoja, ki zavira ustvarjalnost in iniciativo ljudi. To je popolno nasprotje tistega, kar je bilo rečeno na Avnoju. Zato so avnojska načela in duh, ki veje iz njih, vrednota, ki jo moramo skrbno čuvati in razvijati v današnjih razmerah,« končuje misel moja sogovornica.

V našem TV-15 spremljamo družbena dogajanja, včasih tudi mi naredimo pomp okoli kake stvari, največkrat pa s spomini borcev sežemo v polpreteklo zgodovino. Mara Rupena je že večkrat pomagala napolniti naše strani z lepo mislijo, sicer pa nas vsak teden prebira. Zdi se ji, da je v zadnjem času postal časopis še bolj zanimiv. »Doživeta pričakovanja borcev in aktivistov brezdvomno približujejo podobo tistega časa in ljudi,« pravi. »Včasih pa se mi zdi, da s suhoparnimi podatki o umrlih prežalimo, kot pa se oddolžujemo liku borca ali aktivista. Tako formalno se poslavljamo od njih! Vem, da se vsak dan kdo poslovi in je tu zato težava s prostorom, toda – vsaj s par besedami bi se lahko bolj človeško toplo spomnili njihovega življenja in dela!«

Pa še nekaj: morda bi v TV-15 kot v borčevskem glasilu lahko borci pisali več pisem, vprašanj ali pripomb, različnih mnenj borcev tudi v zvezi s sedanjim dogajanjem, bodisi gospodarskim, političnim itd. (npr. Neue slowenische Kunst, Laibach in še kaj) Vsaokrat posebej se razveselim prispevkov mladih, boli pa me, kadar se preko našega glasila posamezniki obračunavajo med seboj. Še posebej, če pomislim, da se v svetu dogajajo stvari, ki postavljajo pod vprašaj obstoj človeštva nasploh, mi pa po vsem, kar smo prestali, tako malenkostno in drobnjakarsko obravnavamo včasih nekatere nepomembna osebna vprašanja, kar se mi res ne zdi dostojno naše partizanske preteklosti.«

Živa Drole

Glosa

»Že dolgo nisem bral tako neprijetnega članka, kot je bil tisti, ki je pod naslovom »Čari zajedničkog jodlovanja« izšel v nedavni številki tednika Duga. Njegov avtor Zoran Bogovac poroča o nedanem srečanju predsednikov dežel in republik, ki se povezujejo v skupnost Alpe-Adria, s tolikšno strupeno sovraštvenostjo in s tolikšno površnostjo, da se sprašuješ, ali je pri pravi.

Gre v prvi vrsti za frontalen napad na Slovenijo, na njeno politično vodstvo in na njene ljudi, ki gredo, kot je očitno, omenjenemu časnika krepko na živce. Zoprni so mu ne samo zaradi tega, ker nečesto izgubiti svojega stoletnega stika z Evropo, temveč tudi zaradi svoje ideološke strpnosti, zaradi svojih gospodarskih uspehov. Skratka, zoprni so mu v vseh svojih navadah in običajih, tudi

kulinaričnih. Ne more prebaviti blejskih kremnih rezin, še manj pa ljubljanskih zemelj in bele kave.

Članek je napisan diletantsko, nespretno in površno, da bi se ga splačalo podrobneje analizirati in pobijati avtorjeve teze. Pomembneje je, da se vprašamo po vzrokih, ki so uredništvu Duge narekovali, da je omenjeno skrupucalo sploh objavilo. Očitno je v Jugoslaviji močna struja, ki misli, oblikuje svojo politiko in vizijo sveta po obrazcih iz prejšnjega stoletja, shemah, o katerih smo bili prepričani, da v socialistični družbi ne morejo imeti prostora, ker sta jih za svoje prevzela predvsem fašizem in nacizem. Gre v prvi vrsti za istovetenje naroda z državo, za povzdigovanje te v najvišjo vrednoto, ki jo znova in znova skušajo oskruniti tuje sile, nositeljice (že zaradi tega, ker so dru-

gačne), vseh mogočih nevarnosti in okužb. Skratka, če že tujcev ne moreš obvladati, potem se vsaj skušaj od njih ograditi in živi za svojimi okopi čim bolj zase, čim bolj na preži.

Ta miselnost me spominja na dogodek iz življenja enega od politično najbolj zrelih ljudi stare Rusije, Pavla Nikolaeviča Miljukova. Ko je bil Miljukov še na moskovski gimnaziji, je prišlo do študentske demonstracije, ki so jo razgnali režimu lojalni moskovski mesarji in delavci v klavnicah. Po naročilu svojih prijateljev se je Miljukov obrnil do Dostojevskega in ga vprašal, kdo je po njegovem mnenju ravnal napak. Veliki pisatelj je gimnazijcem na kratko odgovoril: »Vi niste nič krivi«, je dejal, »a ničesar ne boste vedeli o Rusiji. Nikar tega ne tajite. Naš študent se ne ozira po narodu, temveč nekam po inozemstvu, po »evropeizaciji«... čeprav leži vsa naša rešitev v ljudstvu«. Ta odgovor je Miljukova razočaral in prav tako njegove prijate-

lje. »Odločno nasprotovanje naroda in Evrope nas je presenetilo... Mi se Evropi nismo mogli odpovedati. Ne samo, da nismo videli nikakršnega nasprotja med narodom in Evropo, temveč smo pričakovali dvig našega naroda s pomočjo Evrope na višjo kulturno raven... Ne morem reči, da sem imel tedaj že pripravljen odgovor: Rusija je tudi Evropa. Toda vse moje misli so šle v to smer.«

Jugoslavija je Evropa. Slovenija je Evropa – če Slovenija vodi politiko sodelovanja in dobrega sosedstva z bližnjimi pokrajinami in deželami, s tem koristi celotni Jugoslaviji, vsem njenim narodom. Očitno tega pri Dugi ne morejo razumeti. Mudijo se pač v družbi velikega Dostojevskega, pa tudi mesarjev in delavcev v moskovskih klavnicah.«

Glosa, katere avtor je prof. dr. Jože Pirjevec, profesor tržaške univerze, je objavilo tržaško Gospodarstvo 20. novembra.

SKUPŠČINA OBČINE

KRŠKO

Z VSEMI DRUŽBENO POLITIČNIMI ORGANIZACIJAMI

čestita vsem delovnim ljudem in kolektivom za dan republike – 29. november v želji za nenehnim napredkom in utrjevanjem samoupravnih socialističnih odnosov

France Perovšek

Dolenjec v Mačah pod Storžičem

Življenje ubira včasih nenavadna pota. Mar se ne dozdeva nekam čudno, da si je France Perovšek omislil počitniško hišico v vasi Mače blizu Preddvora? Šmarški rojak, Dolenjec od glave do pete, eden izmed stebrov številne in znamenite Perovškove rodbine – pa na Gorenjskem? Razlaga je ta, da so mu zdravniki pred leti svetovali, naj si poišče kraj z rezkim ozonskim zrakom, kakršnega mehka Dolenjska komaj kje premore, če si hoče okrepiti pljuča in srce: kajti bil je razrahljanega zdravja, odkar je v partizanih, tam od jeseni leta 1941 pa do osvoboditve, prestal toliko trpljenja in naporov.

Tudi v povojnem času ni varčeval s svojimi močmi: Ze skraja so ga zaposlovale težke in zapletene naloge, ko je bil od 1945 pa do mirovne pogodbe z Italijo član IK KP Julijske krajine in predsednik NO Pokrajinskega odbora za cono B. Od takrat dalje se mu je delo še stopnjevalo. Bil je član CK KPS ter nekajkrat republiški in zvezni poslanec. Sicer pa so ga sodobniki poznali kot strastnega aktivista. Osvobodilne fronte, delujočega v najrazličnejših organih družbenega upravljanja. Posebno vneto se je ukvarjal s kulturnimi vprašanji: v letih 1957 in 1958 je bil ustvarjalen predsednik Sveta ljubljanske univerze, nekaj dlje tudi prav tak direktor slovenskega radia in nastajajoče televizije. Na zahtevo zdravnikov se je moral žal razmeroma zgodaj upokojiti. To seveda ni pomenilo, da je nehal delati: odpovedati se je moral samo najbolj napetim službenim obveznostim.

Franceta sem obiskal v novembrskem jutru. Medtem ko je bilo v ljubljanski kotlini in tu pa tam na Sorskem polju megleno, je bilo više od Kranja ozračje čisto. Izza visokih oblakov je prodiralo sonce. Moram reči, da me je očaral gostiteljev domek, stoječ na rahli vzpetini in obdan s kar širnim gajem, v katerem se razvrščajo smreke, lipe, breze.

Po kratkem ogledu domačije sva sedla.

»Morda ne veš, France«, sem mu dejal, »da časnik TV-15 Naš tovariš pravkar doživlja 25-letnico svojega obstanka. Ti si več let tesno sodeloval z nami. Bil si predsednik našega časopisnega sveta. Vidiš, skle-

nili smo za to, priložnost obiskati nekatere naše sodelavce, zlasti tiste, katerih misel cenimo. Kaj si želim od tebe, pa dobro veš: povedal nam boš, kako gledaš na današnje čase; zakaj nam tako trda prede? Včasih smo praznovali dan republike vse drugače razpoloženi.«

France si je popravil očala, me pogledal s tistim zbranim in bistrim pogledom, ki ga poznam pri njem že desetletja, in spregovoril: »Če se hočemo stabilizirati, kakor pravimo, moramo vedeti, kaj hočemo. Temeljni poduk iz časov Avnoja, ko smo zakoličili to našo skupnost, je naslednji: takrat smo res vsi skupaj in vsak zase natančno vedeli, kaj je treba storiti in kako. Osnovni koncept nam je bil jasen, zato so bila lahko jasna in odmerjena tudi posamezna dejanja. Vzemiva narodnoosvobodilni boj v Sloveniji. Narod je proti Italijanom in Nemcem avtoritativno vstopil v pravo vojno. To ni bil kakšen zaletav kmečki upor, ki hrupno zagori in tudi hitro ugasne. Iz spoznanja, da gre za veliko več, da gre zares za epohalno in prelomno narodno vojno, smo cela štiri težka leta črpali moči in pobude. Seveda brez Partije ne bi bilo nič. Toda tudi partijsko vodstvo ne bi pomagalo, če se ne bi naslonilo na nadstrankarsko Osvobodilno fronto. Vse to sem imel pred očmi, ko sem rekel, da smo vedeli, kaj hočemo.

Današnji krizni položaj je drugačen. Zdi se, da nihče ne ve kako ravnati. Še zdaleč se ne zavedamo – vsi skupaj in vsak posameznik, da je obstoj Jugoslavije mogoč samo na podlagi 2. zasedanja Avno-

ja in sklepov partizanske države. Če bi ostali zvesti Avnoju in odnosom, kakršne smo vzgojili in imeli v NOB, bi si lahko prihranili boleča spoznanja o sedanjih kakovostih socializma. Srečevali bi se samo s problemi razvoja kot takega, pretresov, na primer v mednarodnih odnosih, pa ne bi bilo. Četudi bi imeli to in ono konfliktno situacijo – le kje na svetu jih ni – bi bili zlahka kos ob enotni pobudi vseh slojev naroda. Tako je bilo namreč v času NOB.«

Pripomnil sem: »Včasih je slišati, da je narodnoosvobodilni boj tekkel po sovjetskih vzorih...«

»Kdor kaj takega reče, je odvrnil Perovšek, »se ali moti, ali pa namerno govori neresnico. V partizanih nismo ne mislili ne govorili o družbi sovjetskega tipa. Borili smo se za ljudsko oblast na temelju svobode, socialnih pravic in ljudske suverenosti. V tem boju smo bili skrajno dosledni! Ne rečem, da ni bilo ekscesov, toda z nepravilnostmi smo se odločno spopadli, saj bi se sicer izolirali od ljudstva. Po vojni, ko smo se npr. lotili kolektivizacije, k čemur so skušali voditi Jugoslavijo nekateri radikalni dogmatiki v vodstvu, smo naglo opravili s takimi stranpotmi. Da smo bili pristni prijatelji Sovjetske zveze, ni bilo nič čudnega, saj so nas v to sili le mednarodne okoliščine. Šlo nam je za Koroško, Primorsko in Trst! Povsem po krivici pa so nas Angleži in kak Mihajlovič skušali prikazovati, da smo ruski satelit. Kdor je hotel stvari gledati pošteno, je moral videti, da smo se tolkli za narodno in socialno samobitnost in samostojnost od vsega začetka, tudi že pred Avnojem. Ali ni bila partizanska Primorska že spomladi 1943 vsa v ognju narodne osvoboditve? Ali ni prodrla 5. slovenska udarna brigada Simona Gregorčiča – bil sem njen politični komisar – maja meseca 1943 celo prek meje, ki je bila določena med Avstrijo in Italijo daljnega leta 1866?! Tako je OF uspela

združiti Slovence in jih povesti v boj za najvišje narodne ideale! Naj niti posebej ne omenjam slavnega Kočevskega zбора odpolancev slovenskega naroda. Ni mogoče ne videti, kako velikanski idejni, politični in moralni kapital smo si ustvarili z bojem, da bi slovenski narod postal suveren in enakopraven mednarodni dejavnik. Prepričljivo smo opozorili naše, na svoj narodni obstoj in pravico do razvoja. Ne vem, zakaj danes nekateri toliko poudarjajo, da nam kaže odkrivati ter loviti razvojno stopnjo sveta in Evrope. To za nas partizane ni nič novega. Vse to so bila izvorna načela Osvobodilne fronte in prav k tem načelom bi se morali dosledno vrniti. Samo v tem vidim našo rešitev!«

»Ne vem«, sem izrazil dvom, »kako bi se spet dokopali do te premočrtne enotnosti. Razrvani smo. Zadolženi. Malodušni. Razjeda nas vsakršna kriza. Predvsem nas pesti kriza zaupanja.«

»Res je«, pritrdi France. »Toda zdravilo je eno samo. Še enkrat poudarjam: v ljudeh moramo doseči tisto atmosfero, ki je vladala v OF ob kočevskem zboru in že pred njim. Upreti se nam je slehernemu zametku večstrankarskega sistema. Gajiti moramo pluralizem interesov na naš, kardeljevski način. Če bomo ravnali tako, se bomo dokopali do moči, kakršno smo premogli v času vse-ljudske partizanske vojne. Takrat ni bil nihče ohromljen od skrbi za svojo uso-

do. Vsakdo je zaupal v prihodnost, vsakdo je črpal zaupanje iz skupnega boja, v katerem je sodeloval. Vzdil nas je trden ljudski dogovor, krepila nas je vera v nastajajočo ljudsko oblast. Imeli smo razčiščen pojm o položaju kmetov, delavca, obrtnika, kulturnika. Nobenih neznank nam ni povzročila družbena lastnina, nismo se natezali okrog privatnega sektorja. Tudi zgodaj po osvoboditvi, ko smo se kot en mož lotili obnove in izgradnje, nam je bil razvojni proces zelo jase. V bistvu nam je zadoščalo spoznanje, da hočemo zgraditi državo, ki bo temeljila na socialni pravičnosti, na volji in moči ljudskih množic. To spoznanje se je izkristaliziralo in utrdilo v revoluciji, ki jo je sprožila OF in jo vodil Tito, pa seveda na vsem, kar smo že do osvoboditve dosegli. Osvobodili smo se, vzpostavili ljudsko oblast, uresničili – čeprav z omejitvami, ki jih je terjäl svetovni mir – našo Združeno Slovenijo, dosegljivo obetajočo federativni status v novi Jugoslaviji...«

»Toda slišijo se glasovi, da so za sedanjo katastrofo v veliki meri krivi prav partizani.«

»Z vso odločnostjo zavračam takšne očitke, ki jih troši desnica in jih pogrevajo »spreobrnjenci«, odpadniki iz naših vrst. Partizani se nismo nikoli bali priznati napak, ki smo jih delali. Denimo, znaten del veličine Borisa Kidriča je bil prav v tem, kako prostodušno je znal skloniti glavo in reči: tu smo ga polomili, odslej moramo delati drugače. Toda velika je pokvarjenost tistih, ki bi želeli valiti na partizane krivdo za neznanske devizne dolgove, za upad družbene in osebnosti morale, za korupcijo, za velikanske tatvine družbenega premoženja. V partizanih je vladalo poštenje, celo neznatne take prekrške smo strogo kaznovali. Edino prav bi bilo, če bi se današnja mlada generacija skupaj z borci NOB odločno spopadla tako s krivimi razlagalci kot z razbohotenimi zjedalci.

Moralne obnove pa se moramo lotiti organizirano. S tem ne mislim na pre-

števne sklepe in dogovore. Obljub je dovolj. Predvsem dejanja moramo dobesedno prepoiti z moralno politiko, vzpostaviti pristen pravni red, doseči, da bo dana beseda res kaj veljala! Iz politike je treba izgnati politikantstvo in karierizem. Med drugim si moramo izboriti položaj, ko bomo lahko obračunali z zajedalskim pojmovanjem solidarnosti. Enkrat za vselej naj že prodre vednost, da smo v vojni sicer zmagali, da pa to dejstvo še ne premošča podedovanih socialnih protislovij in zaostalosti. Blaginja za kogarkoli se ne da proklamirati, le-ta se ustvarja samo s trdim delom. Kadar bo v vsej državi domača ta zavest, Slovincem ne bo več treba poslušati neutemeljenih očitkov, da so izkoriščevalski. Razvojni pogoji naj bi bili zares za vse enakopravni. Razvitejši bi morali postati lokomotiva, ki bo drugje vlekla iz stagnacije. Večkrat si tudi mislim, ali ni bilo 40 let dovolj dolga doba, da bi si zaostali deli države že lahko izoblikovali udarne ešalone strokovnih in družbenih delavcev, ki bi bili sposobni dvigniti lastni teren k modernjšemu delu. Saj v tistih predelih niso v zadregi niti glede sredstev, ki so jim na voljo, niti glede števila izobražencev.«

Od Franceta Perovška sem se poslovil s prepričanjem, da mu je uspelo povedati marsikaj bistvenega ob naši zdajšnji zavoženi situaciji. Da bi se le katero od njegovih spoznanj pretočilo v družbeno prakso in se uveljavilo v naši skupnosti!

Pospremil me je k cesti. Spotoma je ugotavljal, da bo moral stezo, ki je ob deževjih rada blatna, malce potlakovati.

»TV-15 pa prihaja redno ob četrtkih«, je dejal. »Marsikaj v njem preberem. Ne le spominske članke, marveč tudi sestavke, ki pričajo, da postaja TV-15 vse bolj angažiran družbenopolitični tednik. Prav je, da se glasilo zveze borcev razvija v to smer. Če bo časopis še bolj kritično mobilizacijski, mu bo prostor v naši družbi zagotovljen tudi takrat, ko se bodo borčevske vrste še bolj skrčile.«

Zvone Kržišnik

SKUPŠČINA

LJUBLJANA VIČ-RUDNIK

Z VSEMI DRUŽBENOPOLITIČNIMI ORGANIZACIJAMI

Čestita vsem občanom, kolektivom in poslovnim prijateljem
za dan republike – 29. november

Jože Udovič:

Moči so nove se strnile

(Preglasbila sta jo Drago Korošec in Karol Pahor)

Moči so nove se strnile,
slovenska vojska k zmagi gre,
čez trupla tujcev naše sile
za staro pravdo v boj hite.

Zastave svetle plapolajo,
budijo ljudstva večno moč,
pod njimi gremo zdaj na vstajo
o zmagi pesmi si pojoč.
Srce do smrti zvesto naj noč in dan bedi.
Zdaj vsi na bojno mesto, naj zmagata naša kri!

Nikomur voljni hlapčevati
samo svobodi služimo,
hitimo v novi slogi zbrati
slovenski narod in zemljo.
Vrnili bomo mu lastnino,
zemlje ravan in sonca žar,
strnili v voljo ga edino,
da si bo sam poslej vladar.
Srce do smrti zvesto naj noč in dan bedi.
Zdaj vsi na bojno mesto, naj zmagata naša kri!

Čez zemlje brazde razorane
se bo razgrnil jasen čas,
nesmrtni bodo naše rane,
donel bo novih pesmi glas.
Samo še zadnji vrag naj pade,
vsi bratje in vse ljudstvo zdaj
vrzimo v temne ga prepade,
zdaj strimo ga za vekomaj!

Srce do smrti zvesto naj noč in dan bedi.
Zdaj vsi na bojno mesto, naj zmagata naša kri!

Svetlobe in sence slovenskega novinarstva

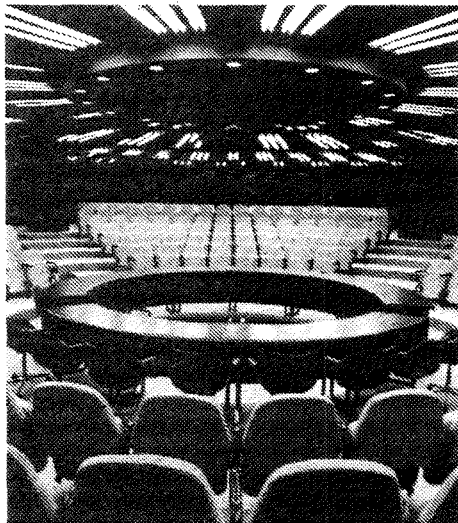
Gorjupovi dnevi '87

Letošnji, deseti po vrsti, Gorjupovi dnevi so potekali v rojstnem kraju Mitje Gorjupa, v Novi Gorici. Ta nam je nudila prijetno druženje, pa tudi koristno srečanje na oni strani, v stari Gorici, kjer smo s predsednikom deželne vlade Furlanije-Juljske krajine Biasuttijem ter predsednikom slovenskega izvršnega sveta Šinigojem spregovorili o tem, koliko je odprta naša meja. Na koncu pa so nam, utrujenim od smrtno resnih tem, bolj kot od večernih druženj, postregli še z romantičnim pogledom na prelesto vipavsko krajino, ko smo se z muzejskim vlakom odpeljali v prelepi Vipavski Križ, znamenit po rojaku Janezu Svetokriškemu, poštemu popisovalcu življenja na Slovenskem ob koncu 17. stoletja. Poleg tega smo lahko tudi tokrat spregovorili z našimi zamejci o aktualnem trenutku Slovencev v Italiji.

S tremi »razburljivimi« tematskimi sklopi smo si dali opravka med potekom novogoriških novinarskih dni: z mislijo na aktualno gospodarsko politiko, s kakršno naj bi naša zvezna vlada disciplinirala proizvodni in dohodkovni nered, s tehtanjem dilem, v kakršne nas spravljajo nasprotujoči si, iz različnih interesov izhajajoči pogledi na preureditev ustavnih norm ter z zastavljanjem vprašanj o možnostih ali nemožnostih novinarskega angažmaja, resnicoljubnosti in poguma v naših zdajšnjih družbenih okoliščinah, kakršnekoli že so.

O tem, kar počneja vlada, naj bi bili vpričo novinarjev prekrizali meče vodilni možje našega ZIS: Mikulič, Kovač, Rikanović z ene ter strogi in neizprosni analitik ekonomske-političnih dejanj ali nedejanj, dr. Aleksander Bajt z druge strani. Vladnih mož v Novo Gorico ni bilo, kritična drža

slovenskega javnega mnenja, kot se zrcali v tisku, jim ni po volji. Tako je ostal v avditoriju prof. Bajt sam in odigral svoj solistični dvoboj s politiko, o kateri sodi, da premalo ve in zna in da zavoljo tega tudi ne vleče pravih potez. Ni namreč izkoristila lanskoletnega in letošnjega padanja vrednosti dolarja, ko bi bili morali odplačati precej več, kot smo, pa tudi za preostalo »ugodno« obdobje, ki seveda ne bo trajalo večno, s svojimi ukrepi nismo primerno pripravljeni. To, kar poskuša naša vlada, ne vodi daleč, kajti večje proizvodnje, višje kvalitete, bolj donosnega izvoza in pravega odnosa do denarja, do poštenih preizkušenj v trženju sproženi ukrepi po vsej logiki ekonomske stroke ne bodo izpeljali. V našem gospodarskem prostoru bi moralo krožiti manj denarja, priti do njega bi moralo biti precej težje, kajti samo to je pogoj za drugačno ravnanje kot je bilo dozdajšnje hlastanje po dolarskih milijardah za novo tehnologijo, ki smo jo zlahka zmetali – v morje. Ob tem, kar počnemo in kakor počnemo, se nam, po Bajtovi tehtni presoji, ne piše nič dobrega. O vseh »pro et contra« v zvezi s spreminjanjem ustave so na dovolj direktna in izzivalna novinarska poizvedovanja odgovarjali trije vidni poznavalci ustavnega prava: dr. Firo (sicer tudi predsednik Ustavnega sodišča), dr. Lojze Ude in dr. Ciril Ribičič. Da zelo pogosto spreminjamo svoje gostobesedno zastavljenе ustavne norme, so dejali. To počnemo vsake šest, sedem let, vselej v nekakšnem odzivanju na družbene krize, ki jih skušamo s spremembami norm in razmerij premagovati, kar nam včasih uspe, včasih spet ne. Tudi tokratno krizo želimo in moramo premagati z učinkovitimi poskusi spreminjanja, pokazalo pa se je, da nas pri tem vodijo dokaj različni in celo divergentni interesi. V gospodarsko in družbeno bolj razvitih delih Jugoslavije menimo, da so temelji naše ureditve trdni in v popolnem redu, posodobiti pa bi kazalo norme, ki se

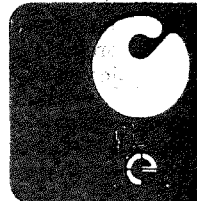

s temelji spričo novonastalih okoliščin ne skladajo več, vsaj docela ne. V manj razvitih delih pa sodijo, da bi kazalo hkrati s spremembo norm spremeniti in prilagoditi tudi nekatera temeljna določila. Od tod konflikt med težnjo po skupnosti suvenih, samostojnih, na lastne sile oprtih nacionalnih, samoupravnih, gospodarskih subjektov na eni ter zamisljo o skupnosti, ki jo bo usmerjal in vodil en sam center – ter skrbel za izenačevanje in odpravo razlik z metodami prelivanja dohodka, na drugi. Konflikt med dvema interesoma je tu in sam po sebi neizbežen. Če ga v razpravi, ki nas čaka, ne

bomo tvorno premagali, nas čaka takoimenovana »ustavna kriza«, kajti veto, ki bi ga dala na predlagana ustavna dopolnila ena sama republiška ali pokrajinska delegacija, bi pomenil enoletno mirovanje ustavne »reformne« – in seveda vrsto nadaljnjih zapletov na tej poti.

Samo novinarsko pisanje pretresajo v zadnjem času dokaj pogoste zaplembe in sodni pregoni, oprti na zakone o preprečevanju – dejanske ali dozdevne – zlorabe svobode tiska, kar vse pa spravlja v nevarnost etiko javne besede, pa čeprav je res, da to ali ono novinarsko pero pozabi na spodobno raven pisanja. Toda ključnega pomena je vendarle boj novinarjev za poštenost javne besede, ki mora in hoče v družbi preveriti vse in vsakogar. Za takšno javnost civilizirane misli se moramo borovati kljub mnogim oviram ali prav zavoljo njih. To je boj zoper vse skrivalnice, potuše in ribarjenje v kalnem, katerih »ugledni« nosilci se tu in tam pred razgaljenji zavarujejo s klavzulami o »žalitvi političnih osebnosti«, o »vzmiranju javnosti«, o »kaljenju miru in reda« in kar je podobnih – anahronističnih – členov v naši še veljavni zakonodaji. V imenu teh obrambnih mehanizmov tu in tam sodijo novinarju, ki v imenu glasov iz ljudstva zapiše svoj nedvoumni: »Tovariš predsednik, odstopi!« K bistrenju teh vodâ so skupaj z govorniki iz vrst »sedme sile« prispevali svoje dr. Ljubo Bavcon, Pavle Car kot republiški javni tožilec in Marjan Šiftar kot slovenski »minister« za informiranje.

Zabeležila: B. Ž. J. in V. K.

tozd terme čatež

Pravočasno poskrbite za svoje zdravje
Združite prijetno s koristnim
Povežite sistematčne pregiede z oddihom

Tel. (068) 61-811, Telex: 35795

Franc Fale:

»Razprava o ustavnih spremembah nam je bila vsiljena!«

Sedela sva za mizo v pisarni občinskega odbora ZZB NOV Ravne na Koroškem. Pred nama je bila miniaturna spomenika svobodi, ki stoji na Poljani pri Prevaljah, kjer so potekali zadnji boji v drugi svetovni vojni v Evropi.

Moj sogovornik – Franc Fale – je že več kot trideset let povezan z razvojem te slovenske občine, predvsem pa razvojem Železarne Ravne.

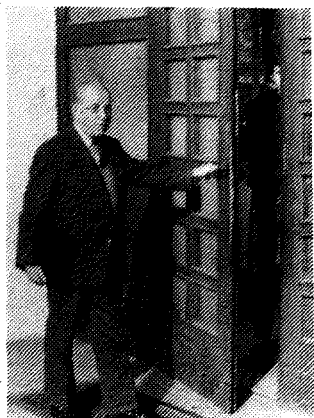
»Ko sem leta 1954 prišel v Železarno, so tam uresničevali velike investicije. Z njimi se je spremenila iz zastarele železarne v stari Jugoslaviji, v novo in sodobno jeklarno plemenitih jekel. Čeprav je veljal sistem vsedržavnega načrtovanja in gospodarjenja, je bilo življenje veliko bolj enostavno, pa tudi ljudje so bili veliko bolj zadovoljni, kot danes«, je začel svojo pripoved Franc Fale.

V železarni je ostal do leta 1963, ko je postal predsednik občinske skupščine v Ravnah. Po petih letih predsednikovanja se je vnovič vrnil v Železarno. Tja pa je prišel avgusta 1968, to je ravno v času združitve češkoslovaške pomladi. Delovna organizacija je bila v težkem položaju in v določenih izgubah, ki pa so jih hitro odpravili.

»Najbolj težko obdobje, ki sem ga preživel v Železarni, je bilo obdobje polne ne-likvidnosti. Leningrad so med vojno Nemci oblegali sedemsto dni, prav toliko dni pa smo bili mi ne-likvidni. Imeli smo veliko zasluženega denarja, ki pa ni prihajal na naš žiro račun. S težavo smo od naših dolžnikov izterjaval denar, tudi tožili smo se, toda uspeha je bilo bolj malo. Ob pomoči bank, predvsem Jugobanke, še posebej pa Ljubljanske banke, nismo niti enkrat zamudili z izplačilom osebnih odhodkov«.

Takratni direktor Železarne Ravne Gregor Klančnik

je dobro zastavil razvoj podjetja, tako da Franc Fale ni imel težkega dela, ko ga je nasledil na tem položaju. Razvoj so nadaljevali po poti, ki je bila že začrtana. Vseh deset let, ko je bil direktor Franc Fale, je Železarna dobro delala, težave so bile pri likvidnosti, ki pa so jo razrešili z multilateralnimi konpenzacijami dolgov.

Franc Fale, predsednik občinskega odbora ZZB NOV in sicer aktiven upokojenec, pred vhomom v skupščino občine Ravne.

»Delo je bilo težko in naporno«, je nadaljeval Franc Fale, »a prijetno hkrati. Imel sem dobre sodelavce, s katerimi sem tovariško in prijateljsko sodeloval, tako da takšnih medčloveških konfliktov, ki jih je danes polno, nismo poznali. Veliko smo delali na razvoju Železarne, novih vlaganjih, uvajanju novih tehnologij in drugega. V tem času se je razvijala tu-

di delavska samouprava, ki je bila pred desetimi ali petnajstimi leti boljša, kot pa je sedanja. Manj je bilo državnih intervencij, začasnih ukrepov in predpisov, ki bi zavirali napredek in povzročali velike težave celotnemu gospodarstvu«.

Tako se je Železarna razvijala na tehnološkem in samoupravnem področju in je danes, ob sedem tisoč zaposlenih delavcih, ena najbolj perspektivnih pri nas. To pa zato, ker ima dober proizvodni program in izredno dobro kvalifikacijsko strukturo zaposlenih. Pomemben dejavnik uspešnosti pa je tudi dejstvo, da je polovica proizvodnje predelovalne, druga polovica pa je čista metalurgija.

Železarna Ravne je bila že od samega začetka velik izvoznik in ni nehala izvažati niti takrat, ko je bilo doma zadosti deviz. Kot pravi Franc Fale, jih je Gregor Klančnik vedno učil, da morajo izvažati, pa ne zato, ker bi nujno potrebovali devize, ampak zato, da so videli v kakšni kondiciji so. Le z izvozom so lahko primerjali, kakšna je njihova proizvodnja in kakšna je proizvodnja v Avstriji, Zvezni republiki Nemčiji in na Švedskem. Šlo je za to, da so sledili in bili na isti ravni kot v drugih državah na severu.

Seveda pa v pogovoru s takšnim gospodarstvenikom, kot je Franc Fale, ne moreš mimo sedanjega časa in vsega, kar se ta trenutek dogaja v Jugoslaviji.

»Mislim, da je delo tisto, ki nas lahko reši iz sedanje krize, ne pa sestanki in vedno novi in novi predpisi. Tega dvojega je v Jugoslaviji odločno preveč. Smo že blizu tistega, kar je pred stoletji rekel rimski mislec Tacit, da

ima najbolj pokvarjena država tudi največ predpisov. Sami predpisi ne morejo narediti ničesar, če ni na drugi strani ekvivalentnega in ustreznega dela, ki ustvarja večjo vrednost. Vsi ti naši ukrepi vsebujejo nekatere dele, s katerimi naj bi odpravili, predvsem pa obrzjali inflacijo; toda nisem prepričan, da bo res tako. V Beogradu so namreč premalo upoštevali dobre predloge Slovenije in Hrvaške. Predvsem pa bi morali poudariti ustvarjalno delo. Tipično za nas je, da mlad visokokvalificiran strokovnjak dobi svojo pisarno, namesto, da bi delal v konstrukcijskem biroju ali pa v neposredni proizvodnji. Letošnji Nobelov nagradenec Robert Solow pravi, da je rast sodobne tehnologije veliko bolj pomembna za industrijsko rast v neki državi, kot pa zaposlovanje novih delavcev in gradnja novih tovarn. To pomeni, da je tehnološki razvoj tisti, ki lahko maksimalno pospeši razvoj industrije in jo sili, da dela boljše, hitreje in ceneje.

Kot nam je zdaj potrebna nova tehnologija, je treba po drugi strani zmanjšati vse stroške na vseh ravneh. Podjetja enostavno vkalkulirajo stroške v ceno, to pa zato, ker ni nobene konkurence. Do tega pa pride, ker je naše tržišče zaprto za tuje izdelke. Naše tržišče bi morali odpreti za tuje izdelke, saj bi bila tudi stabilizacija hitrejša.«

Beležka se je vedno bolj polnila, še marsikatero zadevo sva premlela skupaj s Francem Faletom. Pripovedoval je o sodelovanju njegove družine z osvobodilnim gibanjem, o svojem odhodu v partizane, o tem, kako je bil vosovec v Zgornjesavski dolini, o prvem bataljonu VDV in kako je bil ob napadu na Ljubno hudo ranjen. Zanimivo je bilo njegovo pripovedovanje o bojih z ostanki domobrancev, ustašev in četnikov v Slovenskih goricah in kako je bil novembra 1946 demobiliziran kot vojaški vojni invalid...

Bojan Kuntarič

Kako odprta je meja z Italijo?

Na novogoriških Gorjupovih dnevih je bila tudi priložnost, da smo se jugoslovanski in italijanski novinarji skupaj z nekaterimi predstavniki furlansko-juljske krajine in Slovenije srečali v stari Gorici, kjer so novinarji z ene in druge strani spraševali Adriana Biasuttija in Dušana Šinigoja o skupnosti Alpe-Jadran, o osimskih cestah ter drugih skupnih temah; nenazadnje tudi o maratonskem pripravljanju (ali zavlačevanju) sprejemanja globalnega zaščitnega zakona za slovensko manjšino v Italiji.

Skupnost Alpe-Jadran, ki so jo oblikovale Furlanija-Juljska krajina, Hrvaška, Slovenija, Veneto, Koroška in Štajerska (zdaj je že 14 članic), v želji po boljšem vsestranskem sodelovanju v tem kotu med Alpami in Jadranom in je dobila svojo potrditev tudi na madridski konferenci o evropski varnosti, je vsa ta leta sodelovanja vseskozi izkazovala veliko dobre volje vseh sodelujočih, tako v reševanju problemov, ki se v tem področju pojavljajo, kakor tudi v reševanju infrastrukturnih vprašanj in vprašanj varstva okolja. Meje ne morejo zgraditi reševanja teh vprašanj, saj »uhajajo« čez; zato je edinole smiselno sodelovanje. Tako je uvodoma na vprašanja novinarjev poudaril Dušan Šinigoj, ki je opozoril tudi na to, da nekateri spekulantsko preobračajo prave vsebine tega povezovanja.

Na vprašanja, kako gledati na sprotno reševanje (kako pristopata k temu) vladi v Beogradu, oziroma v Rimu, sta vprašanca sicer odgovorila, da se pogledi včasih nekoliko razlikujejo, saj probleme najboljše poznajo prav ljudje, ki ob meji in z njo živijo. Pri tem je Šinigoj dodal, da večino teh vprašanj vendarle uspešno rešujemo (z naše strani) z Zveznim izvršnim svetom.

Gospodarsko sodelovanje bo gotovo tudi ena osrednjih točk pogovorov bližnjega Mikuličevega obiska v Italiji, tem pa bi, je menil Šinigoj, kazalo dodati tudi nekatera druga, kot na primer o industrijskih conah, o maloobsejni blagovni menjavi, o maloobsejnem gospodarskem sodelovanju nasploh, o gradnji cest, železniškem prometu, sodelovanju pristanišč... Najbrž tudi brez teme o ribolovu ne bi smelo iti in seveda – nikakor brez pogovorov o položaju slovenske manjšine v Italiji.

Seveda ni Adriano Biasutti pozabil omeniti nekaterih zapletov v zvezi s sprejemanjem globalnega zaščitnega zakona za slovensko manjšino. Pri tem je opozoril, da so vse italijanske stranke v svojih programih vedno vse vsebovale tudi reševanje manjšinskega vprašanja, vendar z različnimi pogledi in pristopi, ki jih ni mogoče tako preprosto in hitro uskladiti. Temu je dodal, da so bile jugoslovansko-italijanske vezi vedno prijateljske, da slonijo na rednem izmenjavanju mnenj in na konkretnem sodelovanju, pri čemer pa se včasih dogaja, da se globalni medvladni stiki premalo posvečajo obmejnim (obrobnim) vprašanjem.

O skupnosti Alpe-Jadran je Biasutti poudaril, da dežela Furlanija-Juljska krajina čuti dolžnost, da pozorno spremlja razvoj tega sodelovanja, saj je bila tudi sama med pobudnicami za ustanovitev takšne delovne skupnosti. Menil je tudi, da ni res, kakor želijo prikazovati nekateri, da je bilo doslej v skupnosti veliko besed, pa malo narejenega; kajti, ustvarjeni so bili pogoji za izpeljavo prenekanterih konkretnih akcij, tudi za izpeljavo infrastrukturnih povezav med Italijo in Jugoslavijo. Zamude je pripisal kriznim razmeram v Jugoslaviji, za katere pa je, kot se je izrazil, v Italiji dosti razumevanja.

Beseda je tekla tudi o ekologiji, o vrsti problemov s tega področja, kjer pa je predsednik deželne vlade Furlanije-Juljske krajine poudaril prizadevanja komisije, ustanovljene v ta namen pri skupnosti Alpe-Jadran. Sicer ni izrecno omenjal nekaterih znanih vladnih načrtov za energetske objekte ob meji. Poudaril pa je, da upa, da bodo takšna razmišljanja trezna in ne bodo dosegla točke, s katere ne bo več vrnitve, ko ekologiji ne bi mogli nič več storiti.

B. Ž. J.

Z obiska med pripadniki vojne mornarice Varuhi svobode modrega Jadrana

Kakšen je odziv Slovencev za solanje v vojaških šolah in akademijah, vemo. Med številne akcije, ki smo jih v naši republiki sprožili, da bi izboljšali položaj na tem področju, sodi tudi dogovor s politično upravo zveznega sekretariata za ljudsko obrambo o obiskih predstavnikov sredstev javnega obveščanja iz Slovenije v enotah in ustanovah jugoslovanske vojne mornarice. Pred časom so že začeli uresničevati ta dogovor, saj so slovenski novinarji obiskali našo vojno mornarico in garnizijo JLA na otoku Visu.

Preden pa začnemo opisovati, kaj smo na tem potovanju doživeli, nekaj besed o partizanski mornarici.

Obenem z uspehi, številčnostjo in močjo partizanskih enot se je morala dopolnjevati in usklajevati tudi organizacijska struktura mornarice. Do kapitulacije Italije septembra 1943 smo imeli vzdolž obale že tri mornariške komande in vsaka je imela ladjeve oborožene ladje, obalno artilerijo in pehoto, opazovalne postaje, luške

pristanišč, predvsem za boje na srednjedalmatinskih otokih. Do konca vojne je mornarica opravila vrsto akcij, od manjših napadov do kombiniranih akcij, oziroma operacij, od katerih je ena največjih, osvoboditev Hrvaškega in Slovenskega Primorja, Istre in Trsta.

Konec vojne je partizanska mornarica dočakala z ustrežno organizacijo in kadrom, ki se je šolal in kalil v boju, v zelo težkih razme-

rita pred strupenimi piki, tropskimi boleznimi, aidsom so osnovne, pa tudi pomembne naloge inštituta vojne mornarice. Podmornica je svojevrsten mik. Magnet za mlade, izziva za pogumne, dogodivščinne željne fante. Za sovražnika je zelo nevarna. Vendar pa zanjo in za njeno posadko ob poškodbi ali okvari skorajda ni rešitve. Pač, možno jo je rešiti, če ne leži pregloboko in so na voljo usposobljeni ljudje ter prava oprema. Naša vojna mornarica vse to ima: pri inštitutu za pomorsko medicino v Splitu. In menda se s podobnim lahko pohvali samo še pet držav na svetu.

Največji in najbolj »udaren« del tega inštituta je oddelek za podvodno medicino. Poleg številnih naprav ima reševalno ladjo »Spasitelj«, na kateri je majhna podmornica za reševanje podmorničarjev. Tako se ob nesreči ta majhna podmornica »usede« na poškodovano podmornico na dnu morja, vhoda obeh plovil spoji in posadka prehaja v reševalno podmornico. Seveda pa je to mogoče le pri določenih globinah (zlasti v severnem in srednjem Jadranu). Reševanje v precej večjih globinah je nemogoče; zato najbrž mnoge bogate pomorske države ne razvijajo tovrstnih reševalnih služb. Seveda je pri tem hitrost posebnega pomena, zato imajo na »Spasitelju« vse naprave, ki so potrebne za pomoč rešenim podmorničarjem, predvsem komore za rekompresijo.

Posamezni oddelki inštituta so med seboj prepleteni, predvsem mikrobiološki s svojo zelo razširjeno dejavnostjo. Tako se ukvarjajo tudi z izjemno zanimivim področjem: preživetje na pustem otoku. Kot je znano, so skupine mornarjev opravile že vrsto večdnevni vaj »kako preživeti s hrano, ki jo daje narava.« Strokovnjaki mikrobiološkega inštituta nato preučujejo dogajanja na terenu, zlasti pa še kalorično vrednost in vitaminsko ter mineralno vrednost vsebnost rastlin in živalic, ki jih ekspedicije naberejo na morju in na obalah.

V oddelku za epidemiologijo in tropske bolezni spremljajo dogajanja na tem področju v vojaškopomorskem področju, JLA, Jugoslaviji in pa tudi po svetu.

Posebno skrb posvečajo tropskim in karantenskim boleznim. Cepijo posamezne skupine, ki potujejo v tujino, zlasti v tropske kraje, skrbno pa nadzorujejo povratnike z območij, kjer so nevarne nalezljive bolezni precej razširjene. Poleg številnih laboratorijev ima ta oddelek za prostor za raziskovanje živali. Ukvarjajo se predvsem z glodalci, insekti in drugimi škodljivci. V številnih stekleničkah je ničkoliko živalic in žuželk, ki s svojimi strupenimi piki in vgrizi prežijo na mornarje in domačine obalnih in otoških območij. Mnogi smo se srečali tudi z zloglasno črno vdovo – čr-

Marko Sunarić

nega pajka dolgih nog in strupenega ugriza.

Med vinogradi in rožičevci

Po dveh dneh bivanja pri mornarjih in starešinah vojaške mornarice in pristanišču Lora smo se po kosilu na šolski ladji Galeb, s patrolnim čolnom odpravili na otok Vis, na obisk v tamkajšnji garniziji JLA. Kaj kmalu smo se prepričali, da med pripadniki JLA in VM ni bistvene razlike. Sožitje med otočani Visa in Komiže, je zares enkratno. Marko Sunarić je poveljnik garnizije na Visu. Takole nam je predstavil enote:

»Kot ste že sami ugotovili, ima naša garnizija in seveda enote svoje posebnosti. Obkroženi smo z morjem in s kopnom, kar pomeni, da so enote posebej izurjene za morebiten boj v zraku, na morju ali kopnem. Z drugo besedo bi to pomenilo, da so naše enote glede na teren in strateško območje visoko izurjene, tako da so morebitna presenečenja skorajda nemogoča. Kot ste opazili, so

naše enote povsod, tudi med vinogradi, ki jih na otoku Visu ni malo. Rad bi poudaril posebno značilnost naših enot: sožitje in tesno sodelovanje z otočani Visa, mesta Visa in Komiže. Čeprav živimo začasno na tem otoku, eni dlje drugi krajše, se ne počutimo kot gostje tega otoka.

Počutimo se kot domačini, zato je eden izmed naših pomembnih ciljev tudi ohranjanje tesnega sodelovanja s prebivalstvom. Naštel bi lahko vrsto primerov tega sodelovanja. Eden problemov, ki tare prebivalstvo, je gotovo pitna voda. Naše enote so sodelovale pri izgradnji vodovoda v dolžini štirih kilometrov. Dobro sodelujemo z delovnimi organizacijami, pomagamo kmetom, nudimo medicinsko pomoč, pomagamo pa tudi starejšim ljudem. Postregli smo vas z grozdem, vendar lastnih vinogradov nimamo, grozdja pa tudi ne kupujemo. Zakaj? Otočanom pomagamo pri delu v vinogradih, in ko je letina dozorela, jim ni nikoli žal nekaj kilogramov grozdja...

Oba doma JLA v mestu Vis in Komiži sta tudi pomembna povezava med pripadniki naših enot in pa otočani. Sta tudi zbirališče mladih, kjer se prepletajo prijateljske vezi, snujejo nova poznanstva, za kar smo vsi skupaj zainteresirani. Pripadniki enot JLA na Visu so Jugoslavija v malem, toda razlike med nami skoraj ni čuti. Mnogi se po odsluženju vojaškemu roku radi vračajo med nas, saj jim je Vis pomenil drugi dom. Prav našti primeri tesnega sodelovanja so temelj vsega, kar ste videli in doživeli v teh dveh dneh vašega obiska, ki smo ga bili veseli, je med dru-

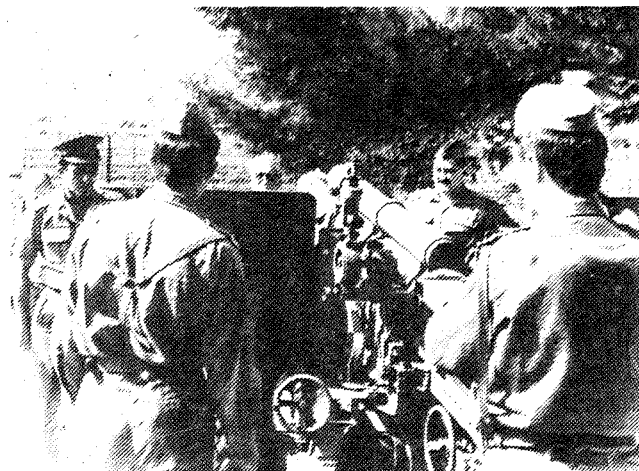
gim tako strnil pogovor Marko Sunarić.

Med nami bi verjetno težko našli koga, ki ne pozna okusnih sadežev – rožičev. »Rogačin« je ime garniziji na otoku Visu, ki jim je nasad rožičev pomemben vir dohodka. Od prodanih rožičev so opremili svoj klub, kupili nov barvni televizor, opremili razglasno postajo in še kaj. Pred našim obiskom se je sušilo okoli dve toni teh okusnih sadežev, ki pa so že bili namenjeni kmetijski zadruzi. Poleg vsakodnevnih obveznosti ostaja tudi nekaj časa za interesne dejavnosti, kot so športna in kulturna srečanja, ki še bolj bogatijo medsebojno sodelovanje med otočani, slednje pa se bo v prihodnje še poglobilo.

V času našega obiska so prihajali novi vojaki, ki jih je čakala slovesna zaobljuba domovini in narodu. Za pripadnike JLA je to velik dogodek, saj na slovesnost pridejo tudi svojci, prijatelji in znanci mladih vojakov. Za tolikšno število gostov ni dovolj prenočišč ne v Komiži, kakor tudi ne v Visu. Prav prijetno smo bili presenečeni, ko smo zvedeli, da so tamkajšnje starešine sprejeli pod streho vsakogar, ki je to želel. To je pa še en dokaz več, da pregrad med pripadniki JLA in otočani skoraj ni!

Po štiridnevem bivanju med vrlimi pomorščaki in pripadniki vojaške mornarice smo se poslovili, z obljubo, da naši vtisi ne bodo ostali le naši. Osebnega zadovoljstva pa tudi niso prikrivali starešine, ki so bili vedno med nami. Da se bomo še vrnili v pristanišče Lora in garnizijo »Rogačin«, ni dvoma; vsaj tako smo jim ob slovesu tudi obljubili.

Jože Čurin

Med obiskom v garniziji na Visu so nam vojaki pokazali tudi, kako so usposobljeni. V nekaj sekundah je bil top pripravljen za streljanje.

kapitanije in center za solanje.

Tujega nočemo, svojega ne damo

Posebno pomemben za razmah operacij in hitrejši razvoj mornarice je bil odlok Vrhovnega štaba v januarju 1944, da se utrdi in brani otok Vis. Postal je namreč baza mornarice, s prihodom tovariša Tita pa tudi center politične in diplomatske dejavnosti Nove Jugoslavije. Ko je Vis postal mornariška baza, so postale tudi že vzdrževane morske poti vzdolž obale in komunikacije z italijanskimi lukami, ki so omogočale varen prevoz množice beguncev s kopnega, bolnih in ranjenih borcev, posebno v času nemških ofenziv v Dalmaciji. Izboljšale so se tudi pomorske vezi za prevoz na tisoče ton različnega materiala, tudi iz italijanskih

rah in si pridobil ogromne izkušnje v specifičnem bojevanju. Izkušeni so bili v plovni enotah, odvzetih okupatorju, in tudi v enotah, ki so jih vrnili zavezniki. Po neuspelem desantu na Drvar 25. maja 1944. leta se je vojaško-politično vodstvo nove Jugoslavije preselilo na legendarni otok Vis, od koder je še istega leta stekla ofenziva za dokončno osvoboditev Dalmacije in pozneje severnega Jadrana, znano pa je tudi da je septembra 1944. leta maršal Tito prvič izrekel legendarno geslo: »Tujega nočemo, svojega ne damo!«

Z roko v roki

Preden opišemo dvodnevno bivanje med pripadniki JLA na otoku Visu, še nekaj besed o Inštitutu za pomorsko medicino vojne mornarice. Reševanje podmorničarjev, skrb za čisto morje, zaš-

Ponosno po poteh proletarcev

Pripadniki enote JLA, ki ji poveljuje starešina Gojko Vujnović, so pred dnevi slovesno obeležili petinštirideseto obletnico ustanovitve 13. proletarske narodnoosvobodilne uradne brigade »Rade Končar«, katere revolucionarna izročila nadaljujejo. Proslave so se udeležili generala Kemal Buzaljk in Marjan Čad, predstavniki borcev brigade, krajevne skupnosti Gornji Sjeničak, kjer je bila ustanovljena ta slavna partizanska enota, predstavniki skupščine občine Ilirska Bistrica in starešin vojakov, ki služijo vojaški rok v tej enoti.

O poti brigade in poveljnih uspehih enote JLA je govoril starešina Gojko Vujnović. Med drugim je opozoril, da je partizanska brigada dobila naziv proletarska med prvimi šestimi brigadami NOVJ.

njena bojna pot pa je dolga več kot dvajset tisoč kilometrov, v njenih vrstah pa se je borilo devet tisoč borcev, med njimi pa je bilo tudi štiristo žensk. Večinoma so bili to mlajši ljudje in vsak četrti med njimi je dal življenje za svobodo.

Enota, ki nadaljuje njeno revolucionarno izročilo, je bila lani razglašena za najboljšo v zagrebskem armadnem območju in se je tudi letos izkazala s svojim delom. V imenu zagrebskega armadnega območja in komiteja ZK je na slovesnosti govoril generalmajor Kemal Buzaljk, ki je zbranim čestital ob obletnici ustanovitve brigade.

V imenu borcev 13. brigade Rade Končar je spregovoril Vinko Glažar, v imenu krajanov krajevne skupnosti Gornji Sjeničak pa Mile Bi-

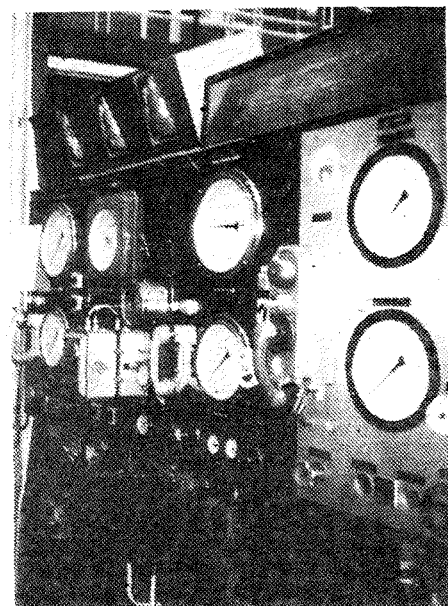
lić. V imenu Cankarjeve in Gubčeve brigade je spregovoril general Alojz Hren, v imenu mladih in krajanov

Ilirske Bistrice pa sta spregovorila Tatjana Znidaršič in Janez Kirn.

P. Nikolić

Proslavo ob obletnici ustanovitve brigade so v enoti JLA, ki nadaljuje njene tradicije izkoristili za nagraditev najboljših vojakov in starešin. Najboljšim sta čestitala tudi general Marjan Čad in starešina Gojko Vujnović.

Vojaško medicinski inštitut je sodobno opremljen, naš posnetek pa je iz oddelka z hidropnevmatskimi napravami

Jože Oblak

Ven iz začaranega kroga odmaknjenosti

Še preden sva zastavila besedo, mi je – naš Sime, politkomisar, ki veliko bere, se pogovarja in razmišlja in ve – prinesel nekaj »dokumentacije«, ki naj bi mi olajšala »hojo čez brv«. Kajti najhuje je, to sva čutila oba, začeti.

Izbral sem ponujeno roko. Iz »Četrtega jula«, ki je izšel ob zveznem borčevskem kongresu leta 1982, sem si, zavoljo brvi, izpisal izjavo delegata Jožeta Oblaka. Tako je govoril: »Izza govorniškega odra tega kongresa se mora oglašati jasna in nedvoumna zahteva po boljšem in bolj odgovornem delu. Podpreti moramo vse ukrepe, ki naj nam pomorejo, da se bodo razmere, v kakršnih smo, čim prej spremenile. To pa pomeni, da moramo delati naglo, dobro in odgovorno. Problemi, s katerimi imamo opraviti, so po mojem globokem prepričanju posledica neodgovornega dela in obnašanja. Spomniti se moramo vojnih in povojnih dni, ko smo odgovornost zastavili do skrajnih meja. Vedeli smo: vsakogar, ki ni izpolnil naloge, bomo zamenjali. Danes, žal, ni tako. Celo za večje napake ni nihče odgovoren, da manjših prekrškov niti ne omenjamo. Zatorej moramo zaostri odgovornost, kajti stanje, v kakršnem smo, terja prav to – strogo in dosledno izpolnjevanje nalog. Vedeti moramo, kaj kdo počne in za kaj odgovarja. Glede tega moramo biti tudi mi, borci, veliko bolj odločni. Dosedanje

ravnanje, ko smo se nekaj dogovorili, nakar je vsak delal po svoje, moramo opustiti, če želimo, da bi se stvari izboljšale. V tem vidim pomembno vlogo borcev. Moralni kapital, ki je v nas, moramo izkoristiti tako, da se bomo zavzemali za brezkompromisno izvajanje dogovorjenega.«

Sicer pa sva si rekla, najin pogovor bodi namenjen predvsem razkritju identitete »politikomisarja Sime«, ki za nas in seveda predvsem za naše bralce »zbira in komentira«, kar se mu zdi v javnem življenju naše družbe zlagano, neodgovorno, špekulantsko, nevredno vsega tistega, čemur pravimo socializem.

Sime – povejmo kar naravnost – ni nič imaginarnega, pač pa mož iz krvi in mesa, čigar partizansko ime je znano daleč naokrog, tako v Idriji, kamor se je bil naselil, nekdanji Novomeščan, še pred toliko leti, da »ni več res«, kot še marsikje, kjer na nekdanjega komisarja partizanskih bolnišnic zlepa ne pozabijo.

Bralcem so se vsakotodenski komisarjevi komentarji, ki segajo zlim pojavom in zlorabam zaupanja v naših »prvih vrstah« pod kožo, čez vse priljubili

– zavoljo svoje pristne doslednosti, pronicljivih opaznanj, kritične ostrine in še posebej zavoljo njegove borčevske ljudskosti.

Ne morem si kaj: sprašujem ga, kdaj in zakaj in kako je zastavil pero. V mislih imam to, zdajšnjo preizkušnjo, Sime pa se v mislih poda v odmaknjeno preteklost, v svoj prvi za objavo pripravljeni, a tik pred zdajci cenzurirani, iz ciklostiranega »Tomšičevega glasu«, glasila Tomšičeve brigade, iztrgani sestavek z naslovom »Naša bolnica«. Pokazal je namreč »svojo« snežniško partizansko bolnišnico, ki jo je imel na skrbi v težkih dneh, in pri tem pozabil na konspiracijo.

Kaj ga je prineslo na Snežnik? No, v partizane je prišel 19. junija dvainštiridesetega, pri devetnajstih, dvajsetih. Bil je to in ono, a si je kmalu dokaj spontano poiskal pot: večkrat je pomagal dr. Ljuzetu Pircu, zaznali so njegove nagibe in ga kar kmalu poslali na Snežnik, da bi poskrbel za tamkajšnje partizane – ranjence. Sel je in poskrbel za vse, karkoli že je bilo treba priskrbeti takšni bolnišnici. Podjeten, kot je bil, si je pomagal celo z uslugami »proslulih« notranjskih tihotapev, ki so zdravila in drugo prenašali tudi iz Trsta.

Bolnišnice so postale neolčljivi del njegove usode.

Nemško ofenzivo proti Rogu jeseni triinštiridesetega je preštel v družini z dr. Vitom Kraigherjem ter ranjenci, prepuščen samemu sebi in lastni iznajdljivosti. Bila je težka, a koristna šola.

Ker jo je izdelal z dobrimi ocenami, so ga poslali z mnogimi drugimi »okrepitevami« na Štajersko, najprej na Ljubno, v partizansko bolnišnico »Celje«, nato na Slovenj Gradec, na Pohorje, pod desno roko – komisarja intendanta, konspiratorja, varstvenika – dr. Kopača – Pavčka, čigar pohorske bolnišnice so in ostajajo pojem.

»Najbolj sem ponosen,« pravi, »da izmed vseh več sto ranjencev s Pavčkom nisva nikoli nobenega izgubila. Nemci so bolnišnico in njenih šeststo oddelkov sicer iskali, a jih niso našli nikoli, kajti poskrbela sta za popolno konspiracijo, vse sta vselej natanko in do kraja premislila, z zdravjem, neobremenjeno pametjo sta prelisčila še tako iz-

vežbano gestapovsko prizadevanje.

S svojimi nekdanjimi ranjenci je ostal tudi pozneje v tovariških in prijateljskih odnosih, vse do zadnjih dni. S Tončko, ženo, soboriko, pohodnico Štirinajste in nato bolničarko v »njegovih« bolnišnicah na Pohorju, sta imela zanje vedno na stečaj odprta vrata. Kako okrnjen je ta dom in ta spomin po njeni smrti letos na pomlad!

Povojna leta je preživel kot upravitelj različnih bolnišnic, med njimi tudi idrijske – in tako je naneslo, da si je v Idriji spletel gnezdo, od koder ne pojde nikamor več.

Vsa ta mnoga leta je tudi družbeno deloval, povsod, kjer je bil pač doma, pa še v koži republiškega in zveznega poslanca, ki je postal znan kot govorec brez dlake na jeziku.

Vmes je tudi pisal: O svojih partizanskih izkušnjah, o bolnišnicah, o posameznih bojih.

Potem pa so ga – lani

– predlagali v časopisni svet borčevskega glasila TV-15. Že na prvi seji je sprožil dilemo, ne da bi bil v dilemi tudi sam: je časnik glasilo vodstev – ali predvsem glasilo »malih« partizanov? Sam si je odgovoril tako, da je zastavil pero... Kot politkomisar Sime, ki mu ni vseeno, kam gredo stvari in kaj si o njih mislimo.

To pisanje mu daje novi zagon, a ga hkrati obvezuje. Vesel je, da mu je zaupana popolna svoboda pri izbiri tem. Ni prav lahko zbrati in preveriti vseh dokazov, toda veliko da na to, da doslej ni bilo še nobenega demantija.

In v čem je bistvo tega novega angažmaja Jožeta Oblaka-Simeta?

V kritični vesti starega partizana, ki ni zadovoljen z razmerami naših zdajšnjih dni.

Ni mu vseeno, če ti izzivi obtičijo v gluhi neodzivnosti. Žal se »tam zgoraj« zavoljo njih nič ne zgane. Ljudje »tam spodaj« pa pri-trjujejo Simetovemu pogumu in odprtosti. Kajti v njih se zganejo pričakovanja, da jim bo poslej le omogočeno povedati, kar mislijo, kar zares mislijo. Tako se počasi, počasi nekaj vendarle premika. Pri-zadevanja, ki jih vlaga pisec v razgaljanje zlega v nas in okrog nas, se torej obrestujejo. V Jožeta Oblaka, ki ostaja z dušo in telesom Sime, se vrača nekdanji duh bojujoče se komisarske zavzetosti. Z njo živi, nanjo gradi, kajti imeti njo je vendarle velika dragocenost, vsemu hudemu, navkljub, kar nas obdaja.

Viktor Konjar

Politkomisar Sime zbira in komentira

Svoje glavi delegat

Po naročilu Skupščine SR Slovenije so slovenski delegati v zvezni skupščini skrajno vsi glasovali proti protiinflacijskemu programu, ki ga je bila ponudila zvezna vlada. O utemeljenih ugovorih slovenske skupščine je bilo že dovolj napisanega in zato ni prav nobene potrebe po ponavljanju.

Vendar eden ni spoštoval tega naročila in je glasoval za protiinflacijski program. To je bil dr. Marjan Rožič, predsednik Zvezne skupščine.

Ob tem se odpira utemeljeno vprašanje, ali je dr. Marjan Rožič ravnal prav ali ne. Njegovi zagovorniki, zlasti oni, ki so glasovali za protiinflacijski program, navajajo, da je dr. Marjan Rožič ravnal prav, ker kot predsednik Zvezne skupščine, po nji-hovem mnenju, ne more poslušati samo ene republike, v tem primeru Slovenije.

Po mojem mnenju pa dr. Marjan Rožič ni ravnal prav. Ne gre namreč prezreti dejstva, da dr. Rožič ni glasoval kot predsednik Zvezne skupščine, temveč kot slovenski delegat v zvezni skupščini.

Kot tak pa bi se moral držati stališča svoje baze, v tem primeru Skupščine SR Slovenije, pri čemer ga ne bi smel, po mojem mnenju, ovirati niti visok položaj, ki ga ima v Zvezni skupščini, saj je glasoval kot delegat, enak med enakimi.

Če pa je dr. Marjan Rožič kot slovenski delegat v zvez-

ni skupščini ugotovil, da je ponujeni protiinflacijski program zveznega izvršnega sveta tako dober in perspektiven, da niso utemeljeni ugovori slovenske skupščine ter da je iz teh razlogov glasoval za ponujeni program, je po mojem mnenju potrebno in korektno, da s svojimi ocenami seznanji tudi Skupščino SR Slovenije.

To je po moji sodbi tolikanj nujnejše, ker sem prebral, da je dr. Marjan Rožič eden izmed petih možnih kandidatov za bodočega predsednika republiške konference SZDL Slovenije.

Zgodovinska stavka

Idrijski rudnik živega srebra je bil kar petkrat okupiran. Štiri in pol stoletja je delal za tuje vladarje. V stoletju velikih vojn, političnih in verskih bojov, uničujočega pustošenja, turških vpadov, kmečkih vstaj in uporov je bilo idrijsko živo srebro eden glavnih virov dohodkov vedno prezadolženih deželnih knezov, ki so zato skušali izkoristiti rudnik do skrajnih zmogljivosti. Po zlomu cesarsko-kraljeve apostolske Avstrogrške je z izrabljenimi napravami prišel pod italijansko upravo, ki ga je slednjič prodala italijanski zasebni družbi, katere delnice sta imela tudi Vatikan in fašistični zunanji minister conte Ciano.

Po osvoboditvi so rudnik močno posodobili, ker je Jugoslavija takrat nujno (ven-

dar veliko manj kot danes) rabila devize od prodanega živega srebra. Sedaj rudnik zapirajo, ker živo srebro nima cene na svetovnem trgu, proizvodnja pa je predraga.

Podrobno znana zgodovina idrijskega rudnika nima dokaza, da so kdaj knapje stavkali, kljub sila težkim razmeram. To pa se je prvič zgodilo 16. novembra, ko so zvedeli, da bodo plačilne kurve za 20 odstotkov tanjšje...

»Zasluzna« za prvo stavko v idrijskem rudniku v skoraj 500 letih njegovega obstoja, kar vsekakor zasluži mesto v Guinnessovi knjigi rekordov, sta zvezni zakon o sanaciji in republiški zakon o zajiščeni osebnih dohodkih, ki veljajo za kolektive, ki poslujejo z izgubo. Omenim naj še, da idrijski rudarji že itak prejema-jo za polovico manjše plače kot v drugih slovenskih in jugoslovanskih rudnikih.

Moj komentar: kot se zdi prvi hip neverjetno, da idrijski knapi 450 let niso stavkali, ko so bili hudo izkoriščani, je vendarle neizpodbitno res, da so prvič stavkali v samoupravnem socializmu...

200.000 tisoč upokojencev demonstriralo

V pomiritev razgretih glav naj koj pojasnim, da se to ni zgodilo v naši samoupravni, socialistični in neuvrščeni Jugoslaviji, ker za to ni razlogov, temveč v sosednji – kapitalistični – Italiji.

Na rimskem trgu San Giovanni se je v mirni demonstraciji zbralo 200.000 upokojencev iz vse Italije. Upokojenci so med drugim tudi zahtevali, ob nedvoumni podpori treh največjih sindikalnih zvez, naj bi znašala minimalna pokojnina 540.000 lir mesečno. To je pri menjavi dinar za liro (kar, žal, ne drži več, ker je dinar spet močno padel) kar 54 starih milijonov dinarjev.

Po najnovejši – že peti – letošnji uskladitvi v Sloveniji, znaša najmanjša pokojnina za polno pokojninsko dobo skoraj 16 starih milijonov dinarjev. Zato se čudim pristojnim organom, da so dovolili objaviti vest o zahtevi italijanskih upokojencev, ki bo zagotovo povzročila vznemirjenost med občani, zlasti upokojenci.

Edini v Jugoslaviji, ki ga ta vest, po mojem mnenju, ne bo niti najmanj vznemirila, je zvezni izvršni svet. Le-tega ne vznemirjajo več niti veliko hujske zadeve, kot so, na primer, afere stoletja, vse pogostejše stavke in drugo, da dalje ne naštevam.

Naključna podobnost

Prebral sem: Vprašali so nekega ministra, kaj misli o pomoči nerazvitim državam. S trpkim nasmehom je povedal: »To pomoč dajejo revni iz bogatih držav bogatim v revnih državah...«

Vsaka podobnost z našim zveznim skladom za pomoč nerazvitim je zgolj naključna...

Spomnil sem se namreč, da so iz sredstev za nerazvite ob lepem Ohridskem jezeru gradili vile...

Pamet boljša kot žamet

Na 4. študijskih dnevih kadmorskih delavcev Slovenije je dr. Boris Ferlec, podpredsednik slovenske vlade, v uvodnih besedah med drugimi dejal: »Pamet je boljša kot žamet. Če to prevedemo v sodobnejši jezik, bi lahko dejali, da je nerazvitost predvsem posledica pomanjkanja znanja.«

To povsem drži; toda hudo narobe pa je, da izvažamo pamet (naši strokovnjaki na tujem), uvažamo pa žamet. Po mojem bi bilo veliko boljše, da bi doma zadržali pamet, izvažali pa žamet...

Nagrada AVNOJ

Včeraj

Citat: »Za velike zasluge pri razvoju primarne poljedelske proizvodnje, za celoten prispevek pomembne preobrazbe vasi, je Agrokomerc leta 1982 dobil nagrado AVNOJ, največje jugoslovansko priznanje.

V imenu zaposlenih je nagrado sprejel predsednik poslovnega odbora Fikret Abdić, utemeljitelj in najzaslužnejši za razvoj tega bosanskohercegovega in jugoslovanskega giganta.«

In še: Fikret Abdić je zaradi nesporno dokazanih vrlin evidentiran kot možni kandidat za predsednika izvršnega sveta Skupščine SR Bosne in Hercegovine.

Danes

Bosansko-hercegovski izvršni svet in republiška gospodarska zbornica sta dobila predlog sanacijskih programov Agrokomerčevih organizacij združenega dela in sozda kot celote.

Po obravnavi v izvršnem svetu naj bi jih v kratkem poslali tudi upnikom. Podrobnosti za zdaj še niso znane, vendar naj bi v najboljšem primeru sanacija zdravil delov Agrokomerca stala več kot 500 milijard dinarjev (pol milijarde dolarjev, še pred zadnjo, krepko, devalvacijo dinarja).

V tej številki, če seveda drži, so menice (300 milijard dinarjev), letošnje izgube (150) in manjkajoča obratna sredstva (52 milijard dinarjev), ni pa obresti na menice, posojil, lanskim izgub, deviznih dolgov in morda še česa, kar skupaj pomeni še kakšnih 300 milijard dinarjev. Ob delo bo menda blizu 6.000 ljudi.

In še: Ker Fikret Abdić nosi progosto uniformo, ni več med kandidati za predsednika izvršnega sveta SR Bosne in Hercegovine.

Zaključek: Afera Agrokomerc počasi, toda zanesljivo tone v pozabo v veliko veselje in zadovoljstvo nekaterih, še neodkritih visokih zaščitnikov...

Ostali so samo strašansko veliki dolgovi in nezaščiten nedolžna raja Cazinske krajine...

Čestitka

Moja čestitka ob letošnjem dnevu republike je kratka in iskrena: »Vzdržite, kot ste med NOB!«

Vas Sime

Ferdo Godina

»Poti do ljudi je zarasla trava«

S Ferdom Godino, pisateljem, Prekmurcem, partizanskim kulturnikom Markom, sva zastavila pogovor ob moji po uredniško izrečeni tožbi, češ da v TV-15 dokaj skopo pišemo o ljudeh in krajih z one strani Mure. To je bila, hote ali nehoti, tudi iztočnica za vse tisto, o čemer sva se namenila »poklepetati«, jaz pod vtisom njegovega nedolgo tega objavljenega »pisma-odmeva« v zvezi z neresničnimi in v bistvu ponarejenimi zapisovanji o enobejevske delovanju na prekmurskih tleh, on sam pa ves prežet z mislijo na nedavno javno pogovorno tribuno, kateri so ga bili povabili mladi v Murski Soboti in se mu je na njej ponudila priložnost, da je jasno in glasno povedal vse, kar ima povedati in kar mu, v zvezi s Prekmurjem in sicer, leži na duši.

Tega pa je, nobenega dvoma, precej.

Poskusil mi je razložiti razloge za primanjkljaj pisanja o prekmurskem dogajanju nekoč... pa tudi danes. Zelo preprost in neizprosni je, ta razlog: večji »fantov«, ki so bili organizatorji in dejanski nosilci boja proti okupatorjem sveta ob Muri, vojne ni preživel. Za Prekmurje še posebej velja, da so tisti pravi in najboljši v resnici in dobesedno – padli. Štefan Kovač, Sumešnjak... Njihova smrt v boju je omogočila tistim, ki so se boju izognili, se skrili, odšli na varno (»budimpeštanci«, denimo) ali se celo vdinjali okupatorjem, da so se po končani vojni neupravičeno potrkali po prsih, izkazali svojo nenadno vdanost novi ljudski oblasti in začeli na veliko streči svojim ambicijam.

»Moj soborec inženir Koloman Cigut... zdaj živi v Zagrebu«, mi pripoveduje Ferdo Godina, »me celo velikokrat ves razburjen pokliče, češ: si bral, kaj so spet napisali? On sam je bil enainštiridesetega po okupatorjih obsojen na obsežneje, a se je smrtni kazni izognil. Vendar smo mi, ki smo dejansko bili v prvih vrstah boja, naj smo preživeli ali ne, vztrajno potiskani v senco.«

V prvih vrstah sedijo in se

sončijo »budimpeštanci«. Na nedavni komemorativni svečanosti v soboškem gradu, kjer so okupatorji obešali talce, je vodilni »budimpeštaneč«, ki mu je uspelo, da si je ustvaril nimb prekmurske sive eminenice, sedel ramo ob rami z Milanom Kučanom in drugimi uglednimi gosti, Godina in Cigut pa sta tičala neopažena in nepozdravljena nekje v ozadiju. Tako je pač, tako so se stvari zasukale. In tega vsa ta leta ni bilo mogoče spremeniti. Pripravljena in obljubljena je sicer dokumentirana objava vseh dejstev, ni pa prav velikega upanja, da bodo stvari naglo postavljene na pravo mesto.

Zakaj je on sam molčal in stal ob strani, me zanima.

No, ni bilo čisto tako. Tu pa tam je napisal in objavil, kar je vedel in je sililo na dan. Ni pa zaleglo. Kajti »budimpeštanci« in oni drugi so se ga pravočasno znebili. Bilo je kmalu po končani vojni, ob pekoči preizkušnji z informbirojem. Takrat je bil eden vidnih političnih in kulturnih funkcionarjev, direktor Slovenskega knjižnega zavoda, zvezni poslanec, znano partizansko in pisateljsko ime. Jugoslovanska pisateljska organizacija je prejela grobo informbirojevsko pismo sovjetskih pisateljev ter sklenila nanj, pod okriljem čekaja, pri-

merno odgovoriti. Njen odgovor naj bi podpisali vidnejši književniki. Predsednik slovenskega pisateljskega društva Miško Kranjec, ki ga je v tistih časih – tudi to je treba v tej zvezi povedati – bremenilo dejstvo, da se je cela tri vojna leta izogibal pozivom, naj pride med partizane, pa si je, eden vodilnih predvojnih komunistov in že krepko priznano pisateljsko ime, izbral pot skrivaštva, je predvidene podpisnike klical, naj opravijo, kar jim je naloženo. Godina pa mu je povedal, da se on sam o tem ne bo pogovarjal z njim, pač pa neposredno na čekaju. Toda na ce-ka je bilo sporočeno, češ da je Godina svoj podpis odklonil. In to je zadostovalo, da se je pri priči, brez kakršnega koli pogovora, brez preverjanja dejstev znašel na črni listi, se znašel dobesedno na cesti, bil po kafkajansko osumljen izdajalskega greha, tako da so se ga celo dotedanji znanci in prijatelji previdno izogibali, kar vse je povzročilo, da je doživljal svoj mučni večletni »duhovni Goli-otok«, ne da bi se bil lahko o tem kdaj s kom izmed vodilnih ljudi pogovoril in zadevo razčistil.

»Tako mi je veleva ponos«, pravi – in ta ponos tiči v njegovi zavesti še danes. Kajti še huje kot svojo je doživel ženino degradacijo. Znano partizanko, Kidričevo in kasneje – na Visu – Kardeljevo tajnico so po njegovi »ekskomunikaciji« poslali v ministristvo za lesno industrijo, kot kurirko, ki celo stola ni bila vredna. Minister pa je sklonil glavo in umaknil pogled.

Ti dogodki pa so Godini pomagali, da se je z vso močjo obrnil vase in k sebi, začel prihajati k samozavesti na drugačen način, z vrnitvijo k svojim

ljudem v Prekmurje, ob neizmerni želji, da bi spoznal resnico življenja, pa ne v nekakšni romantični iniačici, ampak v pravih, stvarnih preizkušnjah. Z vso močjo se je angažiral, v svoji rodni Bistrici, za gradnjo mostu prek Mure, oprt na kmečke ljudi je v boju s funkcionsko birokracijo zmagal in se z novimi spodbudami podal še v boj za izgradnjo tovarne v domačem kraju. Zdaj stoji in je zelo uspešna, dohodkovno in izvozno.

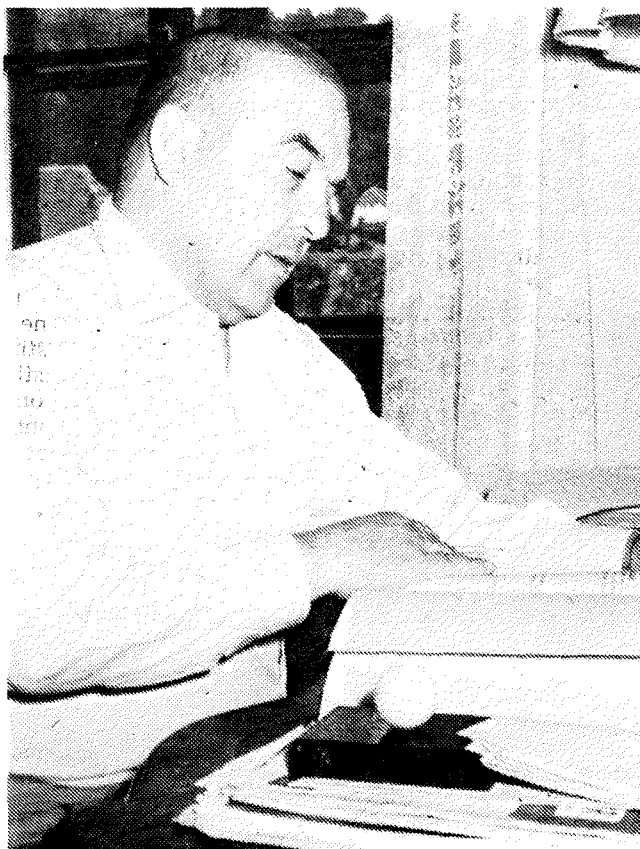
To so mali, a trdni »spomeniki«, na katere je lahko upravičeno ponosen.

Svoje velike »spomenike« – razne klavnice, naftovode in rafinerije (pa tudi »vrtove spominov na NOB«) – so zgradili tudi »budimpeštanci«, potem

Odloemek iz romana »Zaklenjeni dom«.

Iz dnevnika Tonča Mlinariča

Nikoli nisem bil na špiči oblasti, ampak samo kolešček, ki je pomagal političnemu mehanizmu; prepričan sem bil, da o vsem tem lahko razmišljam. Pa sem se zmotil. Moji nekdanji bojni tovariši so mi najprej vzeli kruh in me postavili na cesto, potem so poslali nadme hude moze iz UDBE, tudi moje nekdanje bojne tovariše, naj me vzamejo v svoj poklicni precep. Vzeli so me in me niso izpustili do današnjega dne. Čeprav sem se čez desetletja težko izkopaval iz najhujšega, v partiji se partijcem nikoli ne odpušča, še sedaj bedijo nad menoj, me po telefonu ali s postopanjem pred našimi vežnimi vrati opozarjajo, da bodo ostali za menoj na vsakem koraku in da vsak čas spet lahko začnejo s trpinčenjem. Strah, ta največji sovražnik lepega v človeškem življenju, je prisoten po volji politikov in hudih mož. Nekateri teh hudih mož, bolj popustljivi, so mi pozneje povedali, da so tako ravnali, ker so imeli žene in otroke. Torej sem bil z nekaterimi izmed njih v isti kletki. Čeprav politiki in hudi možje vedo, da nisem prej in tudi ne sedaj nikoli nikogar ogrožal, vztrajajo. Kaka škoda, da ne delajo kaj bolj koristnega! Niti trenutka časa ne bi imeli, če bi hoteli v svoje trde roke prijeti, kar je državi res škodljivo in nevarno.

ko so ljudem nasilno »dvigovali roke«, da so v nasprotju s svojim prepričanjem glasovali za te investicije, katerih klavna usoda je vsem znana. Špekulantski duh teh ljudi, ki so bili enainštiridesetega zaradi izdajstva po Štefanu Kovaču in partiji obsojeni na smrt, a so se kazni izognili in kasneje v spletu okoliščin potisnili svoja dejanja v pozabo, je slavil »Zmage« – in niral poraze.

In kaj bo storil on sam?

Kaj naj bi storil? Dogajanjem intenzivno sledi, pogovarja se z ljudmi, kadar je priložnost, pove in napiše, kar ve in čuti, z mislijo na zdravi razum prekmurskih ljudi, ki jim ni vseeno, kako stvari tečejo. To svoje ravnanje šteje za boj, za akcijo, za soudeležbo. Ko vse to na svoji koži doživi, najde potrebni notranji mir in da svojim doživljenjem literarno obliko. Prav te dni dokončuje korekturo svojega novega, prekmursko aktualnega romana, ki meni iziti prihodnje leto.

Stvari in odnose v družbi bi lahko spremenili, pravi, trdno prepričan v svoj prav, z maksimalno uveljavitvijo demokracije ter z izpeljavo zares neposrednih volitev.

Viktor Konjar

Marjan Seliškar

Govorimo eno, drugo pa delamo

Dan bil je siv... Pozno popoldne, mastne jesenske ceste. Skozi Brežice sem moral na Kranjsko prek »novega« savskega mostu, ker je stari (»trade mark«) brežiški most prek Save in Krke že lep čas zaprt (prehoden le za kolesarje in pešce). Menda se zato vsi jezijo, žalostijo in bentijo... denarja pa ni. Seveda se je ubogi stari most izrabil, saj so ga leta in leta krpali bolj »lepotno«, zdaj pa je postala vprašljiva že njegova nosilnost. No, pa da ne bomo ostali že kar pri mostu. Še kilometriček, pa sem bila v Krški vasi in dva lučaja naprej, v Velikih Malencah, zaselku, vasi ob Krki, naslonjeni na obronek Gorjancev.

Kaže, da se pri Seliškarjevih niti poznih obiskovalcev ne ustrašijo, celo veseli so jih v ta tihi jesenski čas, ko je večina zunanjih del okoli hiše že postorjenih, drva za zimo pripravljena in ozimnica spravljena.

Prijetno toplo je bilo v prostrani dnevni sobi, kjer smo posedli skupaj s Seliškarjevimi vnuki. Na stenah je vse polno orientalskih lepo pisanih krožnikov, na policah drobnih spominčkov. To je iz časa, ko je bil Marjan Seliškar v diplomatski službi v Ankari. Zdaj je že nekaj let v pokoju in deluje aktivno v brežiški občinski borčevski organizaciji, v SZDL, pa še kje. Umirjena beseda razodeva umirjenega moža, kar pa še ne pomeni, da se ne razvname tisti hip, ko (le kje se to ne dogaja te dni?) beseda nanese na državo, na stanje stvari in na to, kako to ljudje v njegovih krajih sprejemajo.

Nekoč je pisal v TV-15 kot borec »na položaju« (vojaški-partizanski izraz za bitina terenu, da ne bo pomote), danes pa pravi, da se mu več ne ljubi, »ker je od vsega tega pisanja le malo haska.« »Osnovna resnica je v tem, da še vedno eno govorimo, drugo pa delamo.«

Takoj sva udarila »in medias res« in že je padla beseda o inflaciji. »Če bi mi (nam) zdajle nek pravi strokovnjak argumentirano predložil, da je zdaj to tisto pravo za zbijanje inflacije, bi bil takoj za to, da se vse podraži, še bolj kot se je... tako pa, veste, poslušam dobre, poštene ljudi tod naokoli, ki so bili vedno za napredek, ki so vedno potrpežli, delali, kako začenjajo govoriti

o tej državi kot o nečem tujem, o nečem, kar jih pritiska, vse bolj in bolj. Pred nekaj dnevi sem dobil pismo naše prijateljice iz Zagreba. Mož (profesor, doktor, inženir) je umrl pred nekaj leti. Za njim ima vdova 13 starih milijonov pokojnine (!), pa še nedošolane otroke, med njimi sina, ki je z odliko diplomiral, pa ne dobi službe...« To ni naltolcevanje, sva ugotavljala, to je stvarnost.

Marjan Seliškar je ljudi in kraje iz okolice, kjer živi, spoznal deloma že kot otrok, saj je njegov oče, znani slovenski pisatelj (oče Sinjega galeba) v teh krajih učiteljeval. Prijazni sosedje, otroška prijateljstva in še posebno hišna pomočnica, ki je živela z njimi tudi še v Ljubljani, so Marjana za vselej navezali na kranjske ljudi in pokrajino, tako, da se je ob upokojitvi skupaj z ženo odločil in sezidal hišo na robu Velikih Malenc.

»Bolj kot kdaj prej pa sem te ljudi in njihovo bit spoznal ob aktivnem delu v borčevski organizaciji. Največ je kmetov-borcev, katerih socialni položaj je še vedno izredno slab. Seveda pa je to odsev splošnega stanja v teh krajih. Kakšnega večjega napredka v zadnjih letih nasploh ni opaziti, velikih kmetov in večjih kmetij ni več. Največ ljudi je deloma zaposlenih, deloma pa se ukvarjajo z delom na manjših kmečkih posestih. Mnogi pa še vedno odhajajo. Čuti se sivina bivanja, dan je dnevno enak; in vendar, nekaj se je v tem kriznem času premaknilo. Vsaj med borci to opazam. Morda je tu in tam kdo apatičen, večina pa se je nekam prebudila, vedno bolj vrta v probleme, ki jih vidi okrog sebe in vztrajno sprašuje, zakaj gre vendar toliko stvari narobe? Ne maram ocene o malodušju, ki da preveča vse več ljudi. Menim, da to v bistvu ni prava ugotovitev, ni prava beseda. Pri borcih gre bolj za razočaranje, ko vidijo, da gre tok drugam kot smo želeli in upali. Seveda pa se to godi pred našimi očmi, v taknem času naše življenjske starosti, ko lahko le malo storimo. Vendar komentiramo borci sedanje stanje v družbi prav tako kot ostali delovni ljudje in občani. V komentarjih je revolt (ne pa malodušje), to je skoraj edina tema pogovorov. Če so se prejšnja leta ob tem času še pogovarjali, kako je obrodila vinska trta in kakšno bo vino, so tokrat domače teme kar izrinjene.

Kako naj zlezemo iz zagate, se sprašujem, ko je navsezadnje cela naša družba v nekem smislu velik Agrokomec. In, veste, ko sva že omenila to afero, moram povedati, da ni sprožila v ljudeh le besa, ampak upanje, da se bo sprožil plaz, ki bo zajel še vse druge takšne ali manjše nečiste zadeve... Vse pa kaže, da se je »mašnica« zavezala... Zdaj lahko beremo že nesramnosti, ko si predsednik bosanske SZDL privoščil in užaljeno zahteva, naj mu najprej dokažejo, da je tudi on počel kaj narobe... da ne omenjam predsednika ZIS...

Res je, da tudi mi, borci, včasih preveč govorimo o vseh in o vsem, namesto, da bi osredotočili svoje moči in akcijo v šibanje in zigosanje vseh moralno-etičnih grdobj, ki jih v naši družbi prepoznavamo. Ker tega ne počenmo dovolj odločno, mora cela partizanska generacija nastavljalci lica klofutam in obsodbam, ki v bistvu veljajo posameznikom, tistim, ki se jim je od sladkosti oblasti zavrtelo v glavi.

Predah za kavo, sicer pa mi ni bilo treba kaj dosti riniti z vprašanji. Marjanu Seliškarku se je misel vila v enem kosu, zato sem morala le pozornost loviti besede. »Pa pogledjmo naše nesrečne sindikate. Nikakor

ne najdejo v tej naši družbi svojega pravega mesta in dela. Prepričan sem, da bi imel sindikat dovolj dela, če bi razkrinkaval lumparije. Na tem področju je ogromno dela. Mi partizani ne bi nikoli dobili te vojne in revolucije, če ne bi bilo v vsem našem početju izjemno močnega moralnega elementa. Zato tudi ne vidim nikakršne potrebe, da bi pa tisto, kar smo počeli narobe, naše napake, skrivali ali jih zamažali.«

Potem sva se spet vrnila k vprašanju o življenju borcev v brežiški občini. Borčevski predsednik to zagotovo dobro pozna. »Socialno stanje mnogih naših borcev je slabo in priznavalnice, ki jih nekateri prejemajo, so izrazito socialni korektiv, poudarjam, še posebno v teh krajih! Tu se marsikje kmečko življenje še ni premaknilo s točke izpred štiridesetih let. Na krajnski strani Krke vse tja do meje s krško občino vasi nimajo še nobenega telefona... in ga še zlepa ne bodo imele, kot kaže. V vas Cedem (Gramci) je šele pred nekaj leti prispela cesta... Pri celi vrsti stvari je čutiti, da nekako ni prave volje...« O tem, da imajo bližnje vasi, ki bi bile lahko mirno povezane v eni sami krajevni skupnosti, raje tri samostojne, ker nikakor ne morejo uskladiti interesov, se nisva posebej pogovarjala, gotovo pa je tudi takšno razmišljanje in delo kameček več za to – da nazadnje vsi skupaj le živitarijo. »Mali antagonizmi iz starih, preživelih časov se v slabih razmerah radi vračajo in pri vsem je dobro predvsem to, da danes vendarle mnogi ljudje hodijo v tovarne, da se mešajo prebivalci različnih naselij in se tam, na delovnih mestih zblizujejo...«

O čem le bi govoril resno in razvneto, če ne o krajih in ljudeh, ki jih imaš rad in, ki jim želiš najboljše, pravi Marjan Seliškar in razmišlja, koliko je tem Kranjcem in Stajercem onkraj Save zavdalo medvojno izseljenstvo? Koliko jih je odtrgalo od domaćijskih korenin? To vse so socialni momenti, ki puščajo za seboj globoke brazde, pogosto večje kot jih lahko na prvi pogled razberemo in prepoznamo.

Dan se je prevesil v najtemnejšo noč, ko sem odhajala; še vso pot na vlaku proti Ljubljani pa me je spremljal prijeten občutek, da sem srečala moža, ki je sicer jezer in besen na marsikaj, kar se nam v družbi ta čas godi, pri tem pa ni ne cagav ne naveličan; delal in aktiven bo do kraja in pri tem ne bo imel dlake na jeziku, če bo treba reči še to in ono o nepravilnostih, ki jih videva v svojem domačem okolju.

Bojana Žokalj-Jesih

Stanko Dodič

(Ob obletnici smrti)

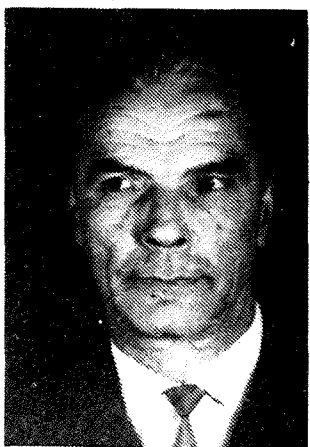
Konec avgusta je preteklo leto, kar smo se v Šempetru v Sumi pri Pazinu številni sorodniki, soborci in prijatelji poslovili od uglednega in zaslužnega borca, organizatorja NOB in dragega tovariša Stanka Dodiča, ki je bil vse življenje zgleden tovariš, nadvse dober človek in izreden pedagog. Kot tak zasluži obsežnejši monografsko-dokumentarni opis, kot bo ta, ne le zato, ker je bil učenec istrskega internata v Zagrebu, pač pa tudi zaradi njegovih pomembnih zaslug pri vzpostavljanju in organizaciji zvez hrvaškega vodstva NOB iz Zagreba preko Gorskega Kotarja, Podgore in Brkinov z Istro v kritični prvi polovici 1942. leta. Še najbolj pa tak oris opravičuje Dodičeve velike zasluge pri propagandno-političnem in organizacijskem delu v posebnem kazenskem bataljonu it. kr. vojske (battaglione speciale) v Arezzu od septembra 1942 do februarja 1943, v katerem nas je bilo tedaj okoli 1000–1200 Slovencev in Hrvatov iz Istre in Slovenskega Primorja. Še največje pa so bile Dodičeve zasluge pri organizaciji vključevanja primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov v prekomorske enote NOVJ in s tem v boj za končno osvoboditev Primorske in Istre ter njuno priključitev k matični domovini Jugoslaviji, saj je bila pri vzpostavljanju in vzdrževanju odnosov z angloameriški zavezniki potrebna velika mera iznajdljivosti in diplomatske spretnosti.

Dodičovo politično dozorevanje

Pokojni Stanko je bil rojen 1912. leta na Pregarju v Brkinih kot kajžarski sin. Že dokaj zgodaj mu je umrla mati, oče pa je služil družini kruh v tujini, v ZDA. Zato je bil Stanko v otroštvu odvisen od sorodnikov, ki jim je moral v zameno za hrano in stanovanje (pretežno v hlevu in na seniku) pasti krave.

Navzlic težavnim razmeram se je Stanko na pregarski osnovni šoli izvrstno izkazal. Zato ga je 1924 leta takratni učitelj Janko Petaros, ki je bil sam odločen protifašist, predlagal skupaj s še dvema vrstnikom (Matijo Frankom Kuretom in Janezom Dodičem-Rejčevim) za sprejem v istrski srednješolski internat, ki je bil ustanovljen 1920. leta v Karlovcu in 1925 premeščen v Zagreb, 1941 pa ukinjen. Namenjen je bil predvsem šolanju nadarjenih otrok revnih hrvaških in slovenskih staršev, da bi se ohranilo vsaj del inteligence iz krajev kjer so Italijani narodnostno izrazito zatirali. V obdobju od 1920–1941 je našlo zatočišče v omenjenem internatu okoli 800 hrvaških, 100 slovenskih in 100 drugih otrok. Od leta 1935, pa je v njem delovala tudi obnovljena organizacija SKOJ.

Stanku, ki se je ob počitnicah zelo rad vračal domov v Brkine, je kljub pomanjkanju do 1932. leta uspelo končati srednjo šolo. Po dobrem letu iskanja se je vpisal na prirodoslovni oddelek zagrebske univerze in 1939. leta študije uspešno končal.

Januarja 1940 se je zaposlil kot praktikant na oceanografskem inštitutu v Splitu. Tam ga je tudi zatekla italijanska okupacija aprila 1941.

Med obiskovanjem gimnazije in prvem letom študija je bil Stanko po dediščini staršev tudi sam narodnozavedno (bolj kot levičarsko razredno ali socialistično) osveščen in usmerjen. Zato se mu je včasih zgodilo celo, da se je s kakšnim dejanjem preveč nagibal k nacionalizmu in se zato zameril levičarjem. Tako je npr. jeseni 1934 kot 22-letni abiturient peš potoval iz Zagreba na grob Kralja Aleksandra Karadjordjevića na Oplemac v Srbijo. Zato so njegovi levičarski tovariši to njegovo dejanje obsojali kot klanjanje režimu, hkrati pa ugotovili, da mu razredna vloga države in njene vodilne strukture še niso dovolj jasne; nato pa so se potrudili, da mu obrazložijo sestavo, smisel in pomen de-

lovanja družbenih sil nasploh, še posebej pa v Jugoslaviji.

Po letu 1937 se je Stankova politična in svetovnonazorska usmeritev tako vse bolj istovetila z napredno-levičarsko, zlasti se je rad zgleboval po Otokarju Kerševanju in številnih demokratično usmerjenih emigrantskih aktivistih – društvenih delavcih iz Trsta, Gorice, Pulja, Reke in od drugod. Tako njegovo usmeritev je olajševalo tudi dejstvo, da je bila 1935. leta v istrskem internatu obnovljena organizacija SKOJ (Zveza jugoslovanske komunistične mladine).

V letih študija na zagrebski univerzi se je Stanko živahno udeleževal v društvenih dejavnostih, pel je v akademskem pevskem zboru, igral nogomet in v letih 1937–1938 tudi predsedoval Klubu istrskih akademskih študentov. Ta klub je pod vplivom levičarsko usmerjenih članov in predsednika Dodiča 1937. leta ob obisku zunanjega ministra fašistične Italije grofa Ciana v Beogradu protestiral zaradi nedemokratičnega odnosa državnega emigrantskega vodstva in vladajočega režima do emigrantskih organizacij in množic. Zato je jugoslovanska vlada ukinila državno pomoč emigrantom. Istrski akademski klub pa je prekinil odnose z njima.

Okupacija Jugoslavije in Dodičovo partizanstvo

V letih 1938–40 se je Stanko v vsem svojem delovanju pridružil levičarjem. Zlasti pogosto je sodeloval v njihovih prireditvah in demonstracijah, ki so bile usmerjene proti frankofašizmu in jugofašizmu (ljotičevcem), se celo pogosto na njih spopadal in bil nekajkrat aretiran, zaprt in preganjan. Povezan s predvojnimi levičarskimi organizacijami se je Stanko znašel v začetku italijanske fašistične okupacije v Splitu med tistimi, ki jih je že maja 1941 iskala italijanska policija. Zato se je umaknil v Stenjevac, nato pa se vrnil v Zagreb, kjer se je avgusta 1941 povezal s člani istrskega odbora, ustanovljenega pri Mestnem komiteju KPH za Zagreb in zbiral orožje, vojaške topografske karte, zdravila in drugo opremo za partizanske enote. Že 12. 9. 1941 se je poskušal s Dragom Horvatom priključiti Zumberačkemu partizanskemu odredu M. Gubec, ki pa je bil v začetku septembra 1941 razpršen, mnogi njegovi člani – med njimi tudi Dodič – pa pri vasi Mrzlo polje ujeti, ko so iskali zvezo z ing. Zorkom Bekerjem.

Predali so jih naglim vojaškim sodiščem ustaške NDH.

Stanko se je uspel s sklicevanjem na italijansko državljanstvo in s posredovanjem predstavnika italijanskega poslanstva v Zagrebu Erosa Sequija, zadolženega za kulturne zveze z ustaško NDH, končno rešiti iz ustaškega zapora. Le nekaj tednov potem se je 19. maja 1942 po dogovoru s tovarišem Zorkom Bekerjem vrnil domov na Pregarje, da bi vzpostavil zvezo z Istro v Podgrajah pri Klani (v Podgori), Šapjanah in tudi na Pregarju. Toda že deset dni pozneje, potem ko mu je uspelo na Reki (v neki trafiki) vzpostaviti zvezo z aktivistom Altarcem, je bil v Podradu aretiran. Po aretaciji so ga italijanski policisti naprej odpeljali v zapore na Reko, od tam pa v Trst, iz Trsta v Rim in spet nazaj v Koper. Ker pa policisti niso mogli Dodiču dokazati protifašističnega delovanja, so ga v spremstvu s karabinerji poslali preko puljskega vojaškega okrožja (distretto Pola) v kazenski bataljon 87. pehotnega polka italijanske kraljeve vojske, kjer se je tedaj nahajalo že več kot tisoč Slovencev in istrskih Hrvatov v šestih četah.

Stankovo delo za NOB v Arezzu

Kmalu po prihodu v Arezzo je Stanko že zbiral okoli sebe jedro najbolje z razvojem NOB seznanjenih fantov in mož iz Brkinov, Vipave, Krasa, Pivke in Istre. Potem se je pogumno in načrtno lotil seznanjanja s potekom NOB v Jugoslaviji in na Primorskem vseh tistih, ki so ga želeli poslušati in mu slediti. Predvsem je med odmori pri vojaškem urjenju zbiral skupine od 10–30 ljudi in jim pripovedoval o poteku dogajanj na svetovnih frontah v Afriki in v Sovjetski zvezi ter med pripovedovanjem vneto zagotavljal, da bosta fašizem in nacizem vojno izgubila. In res je postajalo število tistih, ki so ga poslušali vse večje. Po izkrcanju anglo-ameriške vojske v Tunisu, Alžiru in Maroku 8. novembra 1942 in med vse hujšim raznemanjem bitke na Donu ter okoli Stalingrada nam je Dodič vneto iz z edinostvenim darom prepričljivega pripovedovalca zagotavljal, da ne bodo fašisti in nacisti nikoli zavzeli Stalingrada, pač pa bodo tam doživeli velik poraz, čeprav je njihova propaganda še novembra in decembra 1942 trdila, da je Stalingrad že skoraj zavzet in da ni sile, ki bi lahko preprečila osnim silam njegovo dokončno osvojitve.

Stanko in z njim povezani tovariši pa se niso zadovoljili le s propagandno in agitaci-

sko dejavnostjo, pač pa so tudi vzpostavili zvezo z brkinskimi partizanskimi sodelavci. Dodič je prvič potoval iz Arezza na Pregarje v Brkinih že v začetku oktobra 1942 in vzpostavil zvezo z Jožetom Zadnikom-Kovčevim. Drugič pa je odšel v Brkine po dogovoru s sodelavci v prvi polovici decembra 1942 ter uspel vzpostaviti zvezo z brkinskimi partizani s pomočjo učiteljice Jožice Čehovin, ki je pozneje prišla v Arezzo na obisk brata Jerneja. (Čehovinova je 13. 3. 1943 padla na Kozjanah kot borka Brkinske čete).

Po vzpostavitvi zveze z Brkinsko četo je bilo v Arezzu v odboru dogovorjeno, naj bi med bojičnimi in novoletnimi prazniki 1942/43 organizirali beg in odhod v partizane okoli 30 tovarišev. Pobegi tolikšnih in večjih skupin pa naj bi se potem nadaljevali tja do velikonočnih praznikov v aprilu 1943. Žal pa je prišlo do izdaje in 16. decembra 1942 so sledile aretacije treh najpomembnejših tovarišev, med njimi tudi Dodiča. Vendar si je Dodič, da bi laže opozoril in rešil ogrožene tovariše ob aretaciji, zastupil prst na nogi, da so ga odpeljali v bolnišnico namesto v zapor. Potem so se dogodki hitreje vrstili: zaradi razkritja protirasiistične organizacije v Arezzu in nevarnega širjenja protifašističnega NOG v Slov. Primorju in Istri sta se poveljstvo italijanske vojske in fašistična vlada zbala, da bo nevarno širjenje osvobodilne Fronte zajelo tudi druga središča posebnih kazenskih bataljonov in se še hitreje širilo po Primorskem. Zato sta v začetku februarja 1943 premeštila vseh 6 čet kazenskega bataljona 87. pehotnega polka iz Arezza na Sicilijo, kjer jih je razmestila širom po otoku vsako četo posebej. Zveze med četami in zaupniki so se delno ohranile. Dano je bilo navodilo da mora vsakdo težiti za tem, da se, če bo le mogoče, čim prej vrne domov in se vključi v NOVJ. K Angloamerikancem naj pristopi le, če se ne more pridružiti NOVJ.

Stanko se je znašel s svojo četo na jugozahodnem delu otoka blizu Trapanija. In po angloameriškem izkrcanju so on in njegovi tovariši zašli v resno nevarnost, da jih Nemci postrelijo, ker so sabotirali kopanje strelskih jarkov in drugih utrdb. Zato je organiziral umik v gorske gozdove in priključitev k Angloamerikancem. Tako so se rešili in nadaljevali prizadevanje za vstop v NOV v novih pogojih.

Kako iz anglo-ameriškega ujetništva v NOV

Po napornem prizadevanju na Siciliji, v Tuniziji, Alžiru in Južni Italiji, da bi dosegli možnost prehoda okoli 4500 Slovencev in Hrvatov iz anglo-ameriškega ujetništva v NOVJ, kar je že obsežno opisano v monografijah o prekomorskih brigadah, je Dodiču in njegovim tovarišem končno uspelo spomlad 1944 doseči samoopredelitev in se priključiti enotam NOV, kjer je Stanko najprej opravljal dolžnost četnega komandirja, nato je prezl dolžnost organizatorja mladine na Visu, pozneje pa v organih nove revolucionarne oblasti v Gorskem kotarju (v Čabru) in Istri. Po osvoboditvi pa je tudi pripravljval gradivo za mednarodno komisijo o razmejitvi med Italijo in Jugoslavijo.

Dodič se spet vrne v šolo

Po priključitvi Slovenskega Primorja in Istre k Jugo-

slaviji se je Dodič po raznih težavah in nevšečnostih spet vrnil v Zagreb, se naselil na Martičevi ulici 51 in se zaposlil na bližnji gimnaziji kot predavatelj zemljepisa in biologije ter se z vsem srcem in vsemi močmi spet predal svojemu poklicu. Po upokojitvi pa se je preselil v Pulo v ulico Nikole Tesle 15. Medtem ga je 1974. zadela huda nesreča, po operaciji mu je umrla žena Angelka. Njena smrt ga je hudo prizadela. Poslej je tudi sam vse pogosteje bolehal, končno je v starosti 74 let 27. avgusta 1986 preminil.

Kot pedagog je bil Stanko Dodič izredno pronicljiv. Zato mi je po nekem obisku v poletju 1977, ko si je ogledal štiriletnega sina, dejal:

»Odslej Ti ne sme biti nič bolj sveto kot sinova vzgoja!«

Kako resno in pomembno je ocenjeval vzgojo in kolikšno družbeno vlogo ji je pripisoval dokazuje njegova privolitev v hčerkino nadaljevanje študija na drugi fakulteti, ne da bi vztrajal da se medtem zaposli.

Dodičeva zapuščina

Z Dodičovo smrtjo je zapustil prizorišče Primorske in Istre še en izobraženec, zrasel v emigraciji, v istrskem internatu v Zagrebu, človek izrednih duhovnih projekcij, vzniklih iz vseljidskih korenin in nenehnega ustvarjalnega prizadevanja, tempirnega na viziji prihodnosti vsega ljudstva. Poleg tega je bil Stanko zelo zaslužen borec, zlasti v organizacijskem in idejnem širjenju NOB v Italiji v zgodnjem obdobju 1942/43 leta, saj je bil prvi, ki je jeseni 1942 v Arezzu razvil široko protifašistično dejavnost v prid NOB in pri tem pokazal toliko poguma, spretnosti in preudarnosti, da si je s tem pridobil zaupanje vseh ali skoraj vseh tovarišev. Nikoli pa se ni premalo premišljeno spozabil in zapadel v škodljivo lahkomišelnost ali preveč tvegano predznost.

Kaj je vse pokojni Stanko doživel, v skoraj treh četrtinah stoletja na tem razburkanem morju življenja in kako je bil, čeprav je preživel v rojstnem kraju le dvanajst otroških let, z vsem svojem bitjem in zavestjo vendarle vezan na svoje slovensko, zlasti na brkinsko poreklo, naj nam pove sam s podatki iz življenjepisa, ki nam zapuška trpko oporoko o trpljenju našega ljudstva med obema svetovnima vojnama in italijansko okupacijo Primorske in Istre, sicer je zapisal tudi:

»Se vidim bliskanje in slišim grmenje topov ob Soči 1917. leta. Se se spominjam lakote, ki je divjala po Primorskem... Cesarji so ukazali vojno. Za njo so prišle lakota in bolezn. Vse to je bilo namenjeno moritvi kajžarskega rodu. Ljudem so ostale le kože in sama sreča, da koza ne je kopriv. Matere naše pa so jih z nami nabirale, jih s krompirjem kuhale in nam jih za hrano dajale!«

Ob prihodu italijanskih imperialističnih in fašističnih okupatorjev na Primorskem pa je z grenko prizadetostjo povedal misli vseh zavednih Primorcev, kot bi jih pribil:

»Umr! je Gregorčič, za njim se Cankar in kmalu potem še Kosovel. Nič več domovine, prišli so tuji gospodovat tudi v Brkine!«

Potem pa je z grenkobo v srcu zaključil:

»Kam se obrniti, ko ni domovine? Ni matere in ni ognjišča! Kam? Kam? Kam?«

Maks Zadnik

Književniki, padli med NOB

Franc Vidic

Ob 115-letnici rojstva

Med slovenskimi književniki, ki so padli med narodnoosvobodilno vojno kot žrtve okupatorjevega nasilja, med imeni, vklesanimi v spominsko ploščo na stavbi Društva slovenskih pisateljev v Ljubljani, je tudi ime pisatelja, kritika, urednika, literarnega zgodovinarja in prevajalca dr. Franca Vidica, rojenega 30. novembra 1872 v Preboldu. 31. januarja 1944 so ga okupatorski vojaki ustrelili kot talca v Begunjah, potem ko se je razkrila njegova aktivna dejavnost za Osvobodilno fronto v Kamniku. Ko so ga ustrelili, je bil v dvainsedemdesetem letu,

bil je med najstarejšimi slovenskimi talci.

Letos praznujemo stopetnajstletnico njegovega rojstva. Po končani osnovni in srednji šoli (gimnazijo je dokončal v Celju) je odšel študirat slavistiko na Dunaj (1893–1897). Po promociji leta 1898 je dvajset let urejal slovensko izdajo Državnega zakonika. Leta 1918 je postal član likvidacijske komisije SHS na Dunaju. Od leta 1922 do upokojitve je služboval na prosvetnem oddelku banške uprave v Ljubljani. Med avstroogrsko monarhijo je bil izredno aktiven informa-

tor o slovenskem slovstvu v nemških časnikih. Pridno je pisal tudi slovstvene preglede in ocene v domačih in tujih revijah ter razprave, eseje in biografije o mnogih slovenskih in slovanskih kulturnikih in umetnikih. Leposlovje in kritične zapise je začel objavljati leta 1895, ko je postal član literarnega kluba na Dunaju.

Slovenska literarna zgodovina ga obravnava kot pripadnika tako imenovane »nove struje« (1896–1897), pozneje se je začel nagibati k moderni. Bil je tudi vnet polemik, vpleten se je v polemiko okrog naturalizma (Naš najnovejši literarni boj – Edinost 1896).

Kot literarni zgodovinar je objavil monografijo o Valentinu Vodniku (v nemščini je pisal razprave o Vodniku, Kopitarju, Vuku, Prešernu,

Mickiewiczu, Palackem, (informativne zapise ter ocene leposlovnih in strokovnih del, med temi ocenami je bila zlasti tehtna metodološka kritika Glasereve Zgodovine slovenskega slovstva – Ljubljanski zvon – 1896). V nemščino je prevajal sodobno slovensko poezijo in prozo (Kersnik, Tavčar, Askerc, Govekar, Cankar), v samostojni knjigi je izdal Prešernove pesmi v nemških prevodih, delo različnih prevajalcev: Poesien – Dunaj 1901. Slovenskim bralcem je zapustil še knjigo Valentin Vodnik (monografsko razpravo 1900–1903).

Podatki o njem in njegovem literarnem delu so v slovenskih literarnih zgodovinah dokaj skopi, literarna zgodovina in naša zavest sta mu ostali še marsikaj dolžni.

Dušan Mevlja

Ugleden partizanski pravnik

Jože Dolinšek je bil rojen 19. septembra 1914 v Trbovljah v Zasavju, v slovenski zavedni družini rudarskega tehnika Josipa Dolinška in matere Angele Dolinšek, rojene Rotar, natakarike. Po prvi svetovni vojni je živel v težkih razmerah, vendar je bil priča pomembnim revolucionarnim dogodkom – leta 1942 so orjunaši v Trbovljah ubili kudarja Franca Fakina in nekaj njegovih tovarišev. Med njimi ne bil tudi mladi France Kozar, pesnik in član SKOJ-a, ki so ga oblasti takrat tudi aretirale.

Jože Dolinšek je že kot mlad gimnazijec in študent na pravni fakulteti skupaj s svojimi prijatelji študenti, delavci iz Trbovelj in sodelavci ustanove izobraževalno društvo »mladi« v Trbovljah, kjer so se sestajali mladi izobraženci in napredno misleči levičarji iz Trbovelj in drugih krajev. Društvo je bilo legalno in je imelo svojo štampilko ter bilo registrirano in imelo dovoljenje predavati kraljevih oblasti za delovanje v Trbovljah. V društvo »Mladi« so se sestajali najbolj znani mladi Trboveljčani in tudi obiskovalci Zasavja od blizu in daleč. Tako je bil med ustanovitelji društva znani slovenski izobraženec in književnik France Kozar; kot člana SKOJ-a so ga oblasti preganjale in tudi za eno leto zaprle v Sremsko Mitrovico. Drugi znani sodelavci in ustanovitelji društva »Mladi« so bili Branko Miklavčič in Herman Slokan, študent medicine ter veliko drugih, ki so se lahko izražali v sestajali v društvu. Le-to je imelo tudi svoje prostore v Trbovljah, njegovo delovanje pa so poznali stari in mladi zavedni Zasavci. Kot študent pravne fakultete v Ljubljani je

Jože Dolinšek deloval na Univerzi kralja Aleksandra I. tudi med levičarji, tako tudi s Jožetom Pavličičem, Štefanom Šobo, Vido Tomšič in drugimi, ki so delovali v Slovenskem klubu na Univerzi.

Leta 1936 se je veliko zavednih Slovencev odločilo za pomoč španskemu osvobodilnemu boju. Tako je tudi veliko znanih Trboveljčanov odšlo v Španijo, tako nekateri znani sodelavci društva »Mladi« v Trbovljah Franc Glavan, Ivan Dolinšek in drugi, predvsem leve usmerjeni skojevci in komunisti.

V Avstrijo in nazaj

Z nemško okupacijo leta 1941 se je tudi prekinilo delo društva »Mladi«, saj so že tedaj veliko ljudi iz Trbovelj osumili zaradi delovanja v skojevskih organizacijah in jih izselili ali internirali. Tudi Jožeta Dolinška so izselili na Hrvaško, v Petrinje, od tam pa se je komaj srečno vrnil po nekaj mesecih. Pred izselitvijo je bil zaposlen pri Zavarovalnici Konkordija v Trbovljah kot zavarovalni zastopnik in pravnik, kot politično sumljivega Slovenca

pa so ga Nemci vseskozi nadzorovali; tudi njegovim staršem in sorodnikom je grozil transport v taborišče. Zaradi neodkritega delovanja za OF in partizane pa se je to zgodilo šele leta 1943. Tedaj so večino mladih Trboveljčanov prisilno organizirali v nemško vojsko in jih odpeljali v kasarno v Gradec, v Avstrijo. Toda Jože Dolinšek je tam imel sorodnike Reiterjeve, ki so delovali proti nemškemu okupatorju v Avstriji. Da bi se mobilizaciji izognil, si je poškodoval prst in med bolniškim dopustom s pomočjo sorodnikov, ki so tudi jamčili nemškemu Gestapu, da se bo vrnil, prišel v Slovenijo.

Jože Dolinšek je bil odslej v stalni nevarnosti, skrivati se je moral doma v Trbovljah in pri zavednih ljudeh in sorodnikih.

Ker je Jože Dolinšek imel zvezo s partizani kot sodelavec OF in član levičarskega društva, je tudi sam odšel preko jave v Trbovljah 15. 4. 1944 v partizane, v Kamniško-Zasavski odred. Tu je opravljal odgovorne naloge, bil je tudi vojaški tožilec Kamniško-zasavskega odreda in sekretar

vojaškega sodišča. Jože Dolinšek je bil eden izmed ustanoviteljev partizanskega sodstva pri nas, vzpostavljal je tudi temelje naše upravno-politične oblasti Narodno osvobodilnih odborov, predvsem na Kozjanskem. Na tem območju je vodil tudi upravno-politične tečaje za člane NO odborov, skupaj s svojimi prijatelji – pravniki, ki so bili v partizanih: predvsem z dr. Štefan Šobo in Jožetom Pavličičem. Ti so tudi najbolj prispevali, da se je na Kozjanskem vzpostavila narodna oblast in da so zaživi narodno-osvobodilni odbori in delovanje domačih zavednih ljudi na vseh področjih. V tem obdobju se je vzpostavilo tudi partizansko sodstvo, predvsem z uredbo iz leta 1944 (o vzpostavitvi vojaških tožilstev in javnega tožilstva pri odrednih vojaških sodiščih Vrhovnega štaba NOV in POJ). Tako je tudi Jože Dolinšek dobil leta 1944 nalogo, da vzpostavi partizansko vojaško tožilstvo na Kozjanskem.

Partizanski vojaški tožilec za Kozjansko okrožje je bil do leta 1945.

Delo v zaščiti slovenskega naroda

Zaradi velikih ofenziv nemške vojske in četnikov pozimi leta 1945 je bilo življenje prebivalstva na Kozjanskem zelo ogroženo. Partizanske enote na tem območju, predvsem Kozjanski odred in 14. divizija, so komaj zmogle ubraniti ofen-

Udeleženci upravno-političnega tečaja za člane NOO v novembru leta 1944 na Pilštajnu. Jože Dolinšek je bil skupaj z J. Pavličičem in Štefanom Šobo eden izmed vodij tečaja (sedijo v prvi vrsti).

zivne napade nemških okupatorskih in kvizlinških vojaških sil. Na Kozjanskem je bilo to obdobje v slovenskem narodno-osvobodilnem boju najtežje.

Do končne zmage partizanov in zavezniških sil nad nemškim okupatorjem in domačim izdajalcem je pripomogel in bil odločilen boj Prve, Druge ter delov Tretje armade NOV in POJ. Te so na Kozjanskem zajele in razorožile več kot 300 tisoč nemških vojakov, domačih izdajalcev in vojnih zločincev, ki so se umikali iz okupirane Jugoslavije v začetku maja leta 1945. Pomikali so se proti Avstriji, ker so pričakovali milost od ameriških, angleških, francoskih in sovjetskih zavezniških sil. Toda ti zločinci elitne nemške in do-

mobranske divizije ter bataljoni so se morali predati partizanskim enotam in Jugoslovanski armadi; najhujši vojni zločinci pa so bili postavljeni pred sodišče in dobili zasluženo kazn. Jože Dolinšek je bil pooblaščenec in preiskovalec OZN-e za Slovenijo, vodil je preiskavo zoper vojne zločince ter omogočil, da so dobili zasluženo kazn pred našimi narodnimi in vojaškimi sodišči v svobodni Sloveniji in Jugoslaviji.

Umril je 18. aprila 1984 in je pokopan na Blejski Dobravi. Kot sodnik in odvetnik je deloval več kot 40 let v Ljubljani, na Vrhovnem sodišču, pozneje pa v Mariboru, na Okrožnem sodišču, in kot odvetnik.

D. J.

Športniki, udeleženci NOB

Opustil je delo in postal aktivist OF

Stanko Bloudek, športnik, trener, konstruktor, izumitelj, zaslužni organizator športa, humanist in rodoljub – V strojnici Kopališča »Ilirija« tajna delavnica za orožje – Sredi ustvarjalnega dela omahnil v smrt.

Inženir Stanko Bloudek spada med vodilne Slovence, ki so ogromno prispevali k razvoju slovenskega športa. Že v prvih dneh, ko se je 1918 rodila država SHS, bodoča Jugoslavija, polnih pet desetletij je izredno vitalni, iznajdljivi, nadvse skromni ljubljanski inženir, čeških staršev, delal, ustvarjal, predlagal, gradil, prepričeval odgovorne, se spopadal z nasprotniki v mednarodni športni areni, padal in uspeval, dokler ni sredi dela in načrtov za izgradnjo bodočih zimskošportnih središč na Bjelašnici, na Zlatiboru, Kopaoniku, na Šari, pod Durmitorjem in v Triglavskem gorju omahnil in umrl.

Takole je pisal v zadnjem pismu prijateljem v Črno goro: »Napor (na potovanju od Bjelašnice do Kolašina) mi je nekoliko poškodoval srce in zdravnik mi je prepovedal sleherni napor. Tako v tem letu nikakor ne morem priti v Kolašin. Vendar vam bom pomagal v vsakem pogledu, kolikor bom le mogel. Za sedaj pa sem nesposoben za vsako malo težje delo...« so bile zadnje besede, ki jih je še Bloudek s tresočo roko napisal, potem pa je umrl. Našli so ga, naslonjenega na mizo, sredi kupov načrtov in papirjev in nad nedokončanim pismom, mrtvega. Bilo je 26. novembra 1959.

Frontovec in aktivist OF

O svojem življenju in delovanju med narodnoosvobodilnim bojem je Stanko Bloudek po osvoboditvi napisal samo kratek stavek: »Opustil sem sleherni delo in postal aktivist Osvobodilne fronte.« Pridružil se je splošnemu kulturnemu molku.

Prve stike z Osvobodilno fronto je dobil prek organizacije ljubljanskih športnih delavcev oziroma Ilirijanov. Zlasti dobro se je razumel z Brankom Zihlerom, skakalcem mednarodne kvalitete, z njim je tudi sodeloval pri delu proti okupa-

torju, dokler Branko v februarju 1942 ni odšel v partizane.

Ilirijani so se še naprej zbirali na kopališču, vendar ne več kot tekmovalci, temveč kot navadni kopalci. Kopališče jim je služilo kot najprimernejše mesto za organizirano zbiranje in delovanje v OF.

V aprilu 1942 so ga z Evgenom Betetom prvič aretirali. Italijani so oba vodilna Ilirijani držali v zaporu nekaj mesecev, nato pa so ju izpustili. Po prihodu iz zapora ga je OF vključila v delo v svoji skupini tehničnih strokovnjakov, leta 1942 je postal tudi član partije.

Na kopališču, ki so ga sicer nadzirali tudi Italijani, je nastopal kot lastnik zelo energično. Izterjeval je svoj kapital – prej tega nikoli ni delal – ne sebi temveč Osvobodilni fronti v prid, v strojnici kopališča pa si je uredil dobro kamufilirano tehnično delavnico. Kaj vse je od leta 1942 dalje napravil za Osvobodilno fronto, bo težko ugotoviti, ker zaradi svoje skromnosti o tem ni govoril.

Izdelal je npr. dušilec zvoka za puško, ki bi bil še posebno koristen v razmerah, v kakršnih so se morali boriti partizani. Poizkuse so delali v podzemskih zakloniščih mestnih gasilcev v Mestnem domu. Blouka je spremljal in skrbel za njegovo varnost pokojni Branko Ivanuš (vosovec, po vojni se je ubil na letalskem mitingu v Parizu), oba pa sta bila pri tem izredno pogumna. Tako sta se pripeljala na sprednji ploščadi tramvaja in nosila s seboj tudi puško za izvedbo poizkusa, zavito kar v navaden časopisni papir. Vozila sta se skupaj z okupatorskimi vojaki in najbrž tudi s policijskimi agenti, saj jih je v mestu kar mrgolelo, gotovo pa niso pričakovali, da bi si kdo upal ob belem dnevu voziti s tramvajem s puško v roki.

Bloudek je naredil v tem času izredno koristno in potrebno napravo za polnjenje min in bomb. Mine so polnili v bunkerju na kopališču. Naprava je

delovala izvrstno in zanesljivo. Njegovo delo so bile škarje za rezanje papirja, ki so jih rabili v ilegalnih partizanskih tiskarnah.

Fronta in partija sta mu poverili še odgovornejšo nalogo; delal je načrte za gradnjo kamufiliranih bunkerjev za skrievanje ilegalcev v Ljubljani. Delo je bilo težavno, ker Bloudek zaradi konspiracije niti ni smel vedeti, kje bunkerji so, in je moral delati načrte samo po opisu prostora.

V njegovem bunkerju je izdelal veliko jezdecev za prediranje gum na okupatorjevih avtomobilih; imeli so obliko trirobnih enakostraničnih piramid in so jih z uspehom nastavljali po Ljubljani.

Bloudek na prisilnem delu

Ko je okupator popravil bovarniški viadukt, pomemben za oskrbovanje nemških čet v Italiji, ga je hotela narodnoosvobodilna vojska zopet porušiti. Svoje je k snovanju prispeval tudi Bloudek. Po njegovem bi bilo to najlažje napraviti, če bi imeli majhno letalo, toliko močno, da bi lahko odneslo nad viadukt potrebno količino eksploziva. Načrt za konstrukcijo letala je bil hitro napravljen, saj je bil Bloudek v takem delu doma, toda za letalo ni bilo mogoče dobiti motorja in je tako ostalo samo pri načrtu.

Bloudek je ves čas prispeval denar za OF. Ker mu je večjo vsoto dolgovala kopališče Ilirija, ga je izterjeval tam. Večji del do 1. 1944 izterjane vsote (po ohranjenih obračunih nad 600.000 lir) je dobila OF. Zaupniku OF je Bloudek prinašal mesečno zelo velike zneske od 20.000 do 50.000 lir.

Februarja 1945 so domobranci Bloudka ponovno aretirali. Bloudku so med preiskavo dokazali, da je prispeval 295.000 lir, za tisti čas res veliko vsoto, in pod težo dokaza je moral to tudi priznati. Na zaslišanju mu je seveda trdal predla, vendar je ostal trden in priznal samo toliko, kolikor so mu lahko dokazali. V resnici je prispeval fronti vsaj 600.000 lir. Pri vsem tem velikem denar-

Inž. Stanko Bloudek, neutrudni športni delavec, ima neprecenljive zasluge za razvoj jugoslovanskega športa

ju je živel ves čas okupacije skrajno skromno. Zadovoljen je bil s krožnikom polente ter skodelico mleka, s tem, kar so ljudje lahko kupili na karte.

Bloudek je konec vojne doživel v Ribnici, tja so ga namreč odpeljali domobranci na prisilno delo. Ob aretaciji, ko je viselo njegovo življenje na nitki, je napisal Bloudkov prijatelj Gorrec pismo domobranskemu generalu Rupniku in ga opozoril na velike zasluge Bloudka za razvoj slovenske telesne kulture in na njegov ugled v slovenski javnosti in na to, da bi bilo treba zato preprečiti, da ga domobranci ne bi ustrelili. Rupnik je Gorcu odgovoril in mu najprej serviral Bloudkovo priznanje, da je dal za OF 295.000 lir, hkrati nato pa obljubil, da bo skrbel, da Bloudkovo življenje ne bo v nevarnosti.

Zadnje dni pred koncem vojne so začeli domobranci izbirati med jetniki svoje žrtve (4. maja pobjo na Turjaku), Bloudek pa je v pravem času spoznal nevarnost in pobegnil v Ljubljano. Tja je prišel peš prav na dan njene osvoboditve.

Bloudkovo ustvarjalno delo po vojni

»Po osvoboditvi se je inž. Stanko Bloudek takoj vključil v obnovo porušene domovine in v izgradnjo atletskih in športnih naprav. Postavili so ga za predsednika Fizkulturenega odbora Slovenije, leta 1947 je postal v Komiteju za fizkulturo pri vladi LR Slovenije načelnik gradbenega odbora, nekaj let pozneje pa je

Ing. Stanko Bloudek se je rodil 1890 v Idriji, kamor se je oče preselil iz Pribrama na Češkem. Oče je bil zaposlen kot rudarski inženir v rudniku živega srebra, mati pa je bila domačinka. Sin Stanko je maturiral na I. državni gimnaziji v Ljubljani. Izredno ga je zanimalo konstruiranje letal, telovadba in šport nasploh. V Pragi se je vpisal na strojni oddelek tehnične visoke šole. 1919 se je vrnil in zaposlil v Ljubljani.

Bloudek je bil vsestranski športnik. Igral je nogomet, rad je hodil v planine in smučal, tekmoval je v plavanju, v metanju diska je bil državni prvak, v umetnostnem drsanju pa je bil dvakrat prvak Jugoslavije.

S pridnostjo in sposobnostjo si je inž. Bloudek ustvaril kapital, ki ga pa osebno ni koristil, temveč ga je vlagal v nove in nove zamisli in izume. Živel je izredno skromno. Posebne zasluge je imel za športni razvoj ŠD »Ilirija« in za konstruiranje velike skakalnice v Planici, kjer je Norvežan Birger Ruud postavil 1934 nov svetovni rekord (92 m), dve leti pozneje pa je cel svet obšla senzacionalna vest, da je Avstrijec Sepp Bradl, kot prvi človek na svetu na smučeh, v Planici preletel 101 meter.

»Inž. Stanko Bloudek je bil med prvimi organizatorji nogometa v Sloveniji, pobudnik atletike, umetnostnega drsanja, hokeja, kotalkanja, namiznega tenisa, sodeloval je v razvoju tenisa, plavanja, bazena za ženske, težke atletike in smučarskih skokov. Bloudek je bil član Jugoslovanskega olimpijskega komiteja do 1941, po osvoboditvi pa Mednarodnega olimpijskega komiteja, bil je član FIS za skoke. Izgradil je prvo nogometno igrišče na Slovenskem z atletskimi napravami in tribunami in z nočno razsvetljavo, kompleks tenis igrišč in drsališč, prvo športno kopališče »Ilirija« z olimpijskim bazenom in skakalnim stolpom, konstruiral je prvo 100-metrsko smučarsko skakalnico v svetu in izdelal načrte za 120 manjših skakalnic, izgradil je prvo kotalkališče in prvo umetno drsališče v Sloveniji za hokej in drsanje na Jesenicah. Kot konstruktor lahkih športnih letal je Bloudek položil temelje slovenskemu letalskemu športu. Inž. Stanko Bloudek je vse svoje življenjske sile posvetil razvoju slovenskega športa in telesne kulture. S svojo delavnostjo, skromnostjo, požrtvovalnostjo in mecenstvom brez primere ima Bloudek največje zasluge v zgodovini razvoja telesne kulture in športa v Sloveniji. Umril je v Ljubljani 26. novembra 1959,« je zapisal v Knjigi o Stanku Bloudku pokojni športni zgodovinar dr. Drago Stepišnik, po kateri povzemam ta zapis. V njegov spomin najboljši športniki in športni delavci Slovenije vsako leto prejmejo Bloudkove nagrade kot najvišja športna priznanja v SR Sloveniji.

postal vodja Projektivnega biroja, kjer je opravil neprecenljivo delo. Med največje gradnje v tem času naj omenimo: hipodrom in Ljubljani, Centralni stadion za Bežigradom, stadioni v Šiški, na Ravnah, v Novem mestu, Novi Gorici, Tolmini, športni park Tivoli, kopališča, drsališča, telovadnice in, kar je Bloudku prineslo svetovno slavo, rekonstrukcija smučarske velikanke v Planici, na kateri je Švicar Fritz Tschannen l. 1948 postavil nov svetovni rekord 120 m. Prav ob izgradnji številnih smučarskih skakalnic ne samo v Sloveniji, temveč tudi na Jahorini, Kosutnjaku, Delnicah, na Popovi Šapki, v Zabljaku, v Št. Janžu in Zahomcu preko meje na Koroskem ter ob načrtovanju izgradnje zimskošportnih sre-

dišč v Jugoslaviji, je zaslovelo Bloudkovo ime. Kot zunanji sodelavec zveznega inštituta za telesno kulturo v Beogradu je 1958 inž. Bloudek ob veliki akciji izgradnje zimskošportnih središč pregledal in premeril terene na Velem polju pod Triglavom, na Zlatiboru, Kopaoniku, na Šari, Jahorini in Kolašinu,« je zapisal dr. Stepišnik. S posebnim poudarkom pa lahko zapišemo, da je bil prav inž. Stanko Bloudek prvi strokovnjak, ki si je ogle dal široka prostranstva in izredne terene Bjelašnice in prvi dal nadvse vzpodbudno oceno za izgradnjo smučarsko-turistične centra, kjer je bila dobrih 25 let pozneje organizirana največja zimska olimpijada doslej.

Miloš Rutar

Bila sem »Lady major«

Vojna bolnica naše JA v Celovcu po koncu vojne

Ob koncu vojne sem bila član Sanitetnega oddelka Glavnega štaba NOV in POS (kasneje vključenega v Vojno oblast IV. armade JA). Nekaj dni po prihodu v Ljubljano sem dobila nalogo, da odidem na Koroško in tam organiziram vojno saniteto, v povezavi s civilno. Za pomoč sta mi bila dodeljena Alenka Pečjak (partizanska bolničarka in politična funkcionarka) in kurir (imena se ne spomnim).

Iz Ljubljane smo se odpe-
ljali 16. maja (z mercedesom
in šoferjem nekega ljubljans-
kega trgovca). Z nami je od-
potoval (po svoji dolžnosti)
tudi kapetan Mikič (?), oficir
za repatriacijo. V Slovenj
Gradcu, kjer je bilo taborišče
razorožene nemške vojske,
smo od našega tamkajšnjega
štaba dobili dva osebna avto-
mobila nemške vojske, s šo-
ferjema ujetnikoma (Nem-
cem in Uzbekom), tako da
smo potovali naprej kar
v treh avtomobilih. Predvi-
devali smo namreč, da bomo
pri delu na Koroškem potre-
bovali prevozna sredstva. Na
poti naprej smo se zagostili
v umikajočo se razoroženo
motorizirano kolono nemške
vojske, ki smo jo le s težavo
in veliko zamudo prehiteli.
Iz daljave smo od časa do
časa slišali streljanje, kar
nam je pomenilo, da se še
vedno bijejo boji z umikajo-
čim se sovražnikom. Na ne-
kem gozdnem predelu ceste
nas je ustavil z brzostrelko
oborožen ustaš in zahteval,
da mora nekdo od nas k šta-
bu njegove vojske, ki je tabo-
ril nekje v gozdu. Odpravil
se je naš kapetan in se čez
kake pol ure vrnil. Prosili so
ga, da pri komandi naše vojs-
ke v Dravogradu posreduje
za njihov prost umik skozi ta
kraj. To se je uredilo. Nasled-
njega dne smo skozi okna
gledali umik dolge kolone
ustaške vojske in civilistov

(kmetov), obojih v prav bed-
nem stanju. Kmalu potem
ko smo se odpeljali iz Dravo-
grada, smo naleteli na stražo
angleške vojske, ki nas je za-
ustavila, a nas je ob spozna-
nju, da smo »Tito's parti-
sans« takoj spustila naprej.

Po prihodu v našo celov-
ško bolnico sem se srečala
z zdravniki in medicinci, ki
so delali v njej (in ki jih po-
imensko navajata avtorja
knjige Koroško partizansko
zdravstvo, v poglavju: Vojna
bolnišnice Jugoslovanske
armade v Celovcu po konča-
ni vojni; med njimi je bil, kot
se spomnim, tudi dr. Mirko
Karlin, ki pa ga ne navajata).
Že naslednjega dne je bil
oprganiziran sestanek, na
katerem so bili tudi nekateri
tamkajšnji slovenski civilni
zdravniki in menda tudi en
lekarnar. Na sestanku sem
pojasnila namen mojega pri-
hoda in smo se o tem dogo-
varjali. Koroški kolegi so bili
pri tem nekako zadržani, ker
očitno niso povsem zaupali,
da bomo obdržali to ozemlje.
Upravičeno – bilo je že tik
pred odločitvijo zaveznikov,
da se mora naša vojska uma-
kniti iz Koroške. Ko je bila ta
dokončna in ko so določili
rok umika, sem bila poklica-
na na sestanek naših tam-
kajšnjih vodilnih vojaških in
političnih funkcionarjev.
Med njimi je bila Vida Tom-
šič, od drugih se spomnim
Pirjevca in oficirja OZNE
Hilberta (?). Na sestanku
smo med drugim sklenili, da
je treba našo celovško bolni-
co čim dlje obdržati, pred-
vsem da bi nudila zatočišče
našim političnim aktivistom
in jim omogočila, da svojo
dejavnost primerno prilago-
dijo novemu položaju. Meni
je bilo poverjeno, da skušam
pri štabu angleške armade
izposlovati, da naša vojna
bolnica še nadalje ostane
v Celovcu in da ji tudi omo-
goči delovanje.

Takoj drugega dne sem se
ob spremstvu koroškega

zdravnika dr. Petka, ki je ob-
vladal angleščino, podala na
sedež štaba angleške armade
(komande mesta?) v Celovcu
in zahtevala sprejem. To ni
šlo čisto gladko, vendar so
me končno le sprejeli trije
visoki oficirji v škotskih vo-
jaških uniformah. Razložila
sem jim potrebo, da naša
bolnica ostane v Celovcu,
z utemeljitvijo seveda, da je
v njej veliko takih ranjencev
in bolnikov, ki bi jim dolg
transport škodil. To so z ra-
zumevanjem vzeli na znanje.
Dobila sem napotnico za nji-
hov sanitetni oddelek, kjer
naj bi se pogovorila o zadevi.
Tako sva se z dr. Petkom od-
peljala proti Vrbskemu jeze-
ru, v katerega bližini je pod
šotori bivakiral ta oddelek
(pri vstopu v taborišče sem
se morala razorožiti). Tam
naju je ljubezno sprejel na-
čelnik tega oddelka major
dr. Crome, pojasnil pa je, da
on sam ni pristojen za odlo-
čitve o taki zadevi. Napotil
naju je k načelniku štaba (ar-
made?, 7. korpusa armade?),
ki je bivakiral še bolj v bliž-
ni jezera, v poljskem vagonu.
Po takojšnjem sprejemu
sem temu načelniku predlo-
žila naše zahteve (saj smo
vendar zavezniki!) v sedmih
točkah, in sicer naj bi angle-
ška armada:

- zagotovila obstoj naše
vojne bolnice v Celovcu, pod
našo vojaško zaščito, dokler
bodo v njej za transport v Ju-
goslavijo nesposobni ra-
njenci;

- oskrbovala bolnico
z zdravili in drugim sanitet-
nim materialom;

- oskrbovala bolnico
s hrano;

- oskrbovala bolnico tudi
z nemedicinskim mater-
ialom in opremo, potrebnima
za njeno delovanje;

- dopustila vojaškemu
osebju bolnice prosto giba-
nje in nošnje orožja zunaj nje
(zaradi ogroženosti od av-
strijskih nacistov);

– oskrbela transport paci-
entov v Jugoslavijo po po-
trebi;

– zagotovila meni in
upravniku bolnice prosto
prehajanje meje, dokler bo
naša bolnica v Celovcu ob-
stajala (zaradi potrebe ureje-
vanja zadev s sanitetnim od-
delkom Vojne oblasti IV. ar-
made JA, v katerega pristoj-
nost je spadala).

Načelnik štaba je po dalj-
šem pregovarjanju vse te
zahteve sprejel (na začude-
nje mojega spremljevalca),
s tem pa, da jih konkretno
urejujemo na njihovem šta-
bu (komandi mesta?) v Ce-
lovcu.

Zadovoljna z uspehom
sem se vrnila v našo bolnico
in dr. Zaveršniku poverila
nadaljnje pregovarjanje
z Angleži. Predvidevajoč to
potrebo sem namreč dose-
gla, da je bil dr. Zaveršnik
tedaj imenovan za upravnika
bolnice in dobil čin kapeta-
na. Zdel se mi je primeren za
opravljanje te naloge, ker je
obvladal angleščino in tudi
sicer sposoben. Spominjam
se, da se je pri njegovem pr-
vem pregovarjanju z angle-
ško komando v Celovcu ne-
kaj zapletlo, češ da zagotovi-
la, ki jih je »lady major« do-
bila od načelnika štaba, ne
sodijo vsa v njegovo pristoj-
nost.

Jaz esm medtem odpoto-
vala v Ljubljano, da bi poro-
čala o stanju. Oglasila sem se
tudi pri Vidi Tomšič, ki mi je
izročila pismo za koroški po-
krajinski komite KP. Ko
sem se vrnila v Celovec, sem
ugotovila, da je z Angleži že
vse urejeno glede obstoja in
kritja potreb naše tamkajš-
nje vojne bolnice. Vsekakor
je bil to rezultat uspešnih na-
daljnjih pregovarjanj dr. Za-
veršnika z njimi, predvsem
pa zahvaljujoč naklonjenosti
majorja dr. Cromea, ki mu je
bil poverjen strokovni nad-
zor nad bolnico. Ta je kar rad
zatisnil eno oko pri prikazih
»težkega stanja« ranjencev.
Dejansko sta se odleje, kot
smo rekli, bolnici cedila med
in mleko, jaz pa sem se po-
mirjena dokončno vrnila
v Ljubljano.

dr. Božena Ravnihar-Nataša

OF med davkarji in financarji

V kraljevini Jugoslaviji sta bila finančna in davčna služba
centralizirani. Vodilo ju je ministrstvo za finance v Beo-
gradu. V Ljubljani so bile štiri ustanove: finančna direkcija
za Dravsko banovino, davčna uprava Ljubljana mesto,
davčna uprava Ljubljana okolica in finančna kontrola. Po
zasedbi Ljubljane je italijanski okupator prevzel obstoječo
upravo, jo vključil v svoj sistem in jo stalno kontroliral
s svojimi komisariji in načelniki.

Aprila 1941 sta se v stanovanju dr. Iva Majcna na Parmovi
36 sestrata dr. Vito Kraigher in dr. Majcen. Pogovarjala sta se
o novem političnem položaju in o pripravljenosti finančnih
in davčnih uslužbencev za odpor proti okupatorju. Konec
istega meseca je bil v istem stanovanju sestanek dr. Kraig-
herja z dr. Majcnom, Rajkom Dobroto, Marjanom Jenkom
in Andrejem Parkom o tem, »kako se je treba takoj in
vsestransko organizirati za začetek postopnega odpora proti
okupatorju, o vojaških pripravah za odpor, o organizaciji
političnega dela, v katerem bi sodelovali vsi zavedni in
napredni Slovenci.«

Zatem so začeli prisotni z osebnimi stiki pridobivati zapo-
slene za OF. Hkrati je Perko preko svojega sošolca Eda
Keržana iz banke Slavija spoznal dr. Jožeta Brileja, ki je bil
sekretar partije in OF za uslužbenke bank in zavarovalnic.
Ko so se sestrata v Keržanovem stanovanju na Gosposki ulici,
je dal dr. Brilej Perku nalogo, naj ustanovi partijsko celico
in matični odbor za finančne in davčne ustnove.

Organizacija odpora se je torej snovala postopoma in orga-
nizatorji so vanjo vabili svoje znanke izpred vojne, ki so bili
napredno usmerjeni. Vendar pa organizaciji OF med dav-
karji in financarji ter med bankarji in zavarovalničarji nista
bili nikdar združeni, čeprav sta se ukvarjali s podobno
dejavnostjo in je dr. Brilej v začetku sodeloval pri organizi-
ranju obeh.

Na naslednji sestanek pri Keržanu je prišel Dušan Bravni-
čar in vprašal Perka, če sprejme kandidaturu partije. Ko je le
ta sprejel kandidaturu, mu je Bravničar sporočil, da je dr.
Majcen član partije in naj se poveže z njim. K sodelovanju
sta Perko in dr. Majcen pritegnila še Miroslava Hauptmana
in tako je bila ustanovljena prva celica KPS za finančne in
davčne uslužbenke. Vse to se je dogajalo v maju 1941. Junija
istega leta so povezali v OF že nekaj desetih uslužbencev in
sklenili so, da bodo ustanovili matični odbor OF.

Ustanovni sestanek je bil na balinališču gostilne pod Rož-
nikom. Tam se je zbralo približno 15 uslužbencev, predstav-
nikov vseh štirih ustanov ter predstavnika okrožnega, ozi-
roma mestnega odbora OF, dr. Brilej in Andrej Lasič.

Za predsednika je bil izvoljen Ante Gnidovec – Boter, dr.
Majcen je bil sekretar, Perko pa je povezoval matični odbor
OF z rajonskim odborom. Zadnja dva sta dobila od partije
naročilo, da sebe ne volita za predsednika. »Postaviti je bilo
treba nekoga po liniji OF, da se ne bi preveč čutilo vodstvo
partije.« Gnidovec ni vedel, da so dr. Majcen, Perko in
Hauptman člani partije. Kot piše Marjan Jenko v obsežnem
zapisu o organizaciji odpora na omenjenih ustanovah, je bil
dr. Majcen sekretar OF in partijske celice na omenjenih
ustanovah do aretacije decembra 1942 ob zaplembi pol mili-
jona lir za OF. Tedaj je bilo aretiranih še 18 drugih uslužben-
cev, med njimi tudi Perko. Nasledil ga je Hauptman, do prve
aretacije marca 1943. Tretji sekretar je bil Marjan Jenko, in
to do kapitulacije Italije, ko je odšel v partizane. Njegovo
delo je prevzel France Potisek, prav tako do odhoda v partizane,
prve dni avgusta 1944. Matični odbor OF je povezoval
6 odborov OF, ti pa člane po posameznih oddelkih. Leta
1941 je bilo od 200 zaposlenih najmanj 160 članov OF. Orga-
nizacija je bila trdna, ker do 11. decembra 1943 ni bilo
izdajstev. Takrat pa je domobranski zaupnik Rudolf Večerin
izdelal spisek oseb za aretacijo. Od 25 predvidenih so jih
prijeli 15.

Lojz Tršan

SKUPŠČINA OBČINE

RAVNE NA KOROŠKEM

Vsem občanom, delovnim ljudem, predvsem pa vsem borcem
– iskreno čestitamo ob 29. novembru – dnevu republike

Miroslav Usar-Vili

Bela krajina v NOB – z drugega zornega kota

V spomin organizatorju VOS OF za Belo krajino Janezu Božiču-Branku

Kdo se je tem sovražnim agenturam v Beli
krajini postavil po robu? Domačini in doma-
činke sami, z nami, maloštevilnimi pripadniki
in sodelavci iz drugih krajev Slovenije. Raz-
merje v teh službah (do italijanske kapitulaci-
je) je 70:30 v korist mož, po kapitulaciji (zaradi
vsesplošne mobilizacije mož v NOV) pa 65:35
v korist žena. Vsi smo bili organizirani najprej
v COS, potem VOS in obveščevalnih službah
AFŽ, SKOJ in ZMS, kasneje obveščevalni
službi Narodne zaščite (NZ) in nastajajočem
odseku notranjih zadev – Okrožne izpostave.

Za organiziranje COS v Belo krajino je bil
poslan že ob koncu italijanske ofenzive 1942
– po prehodnem razgovoru s Petrom (Bori-
som Kidričem) in Kristofom (Edvardom Kar-
deljem) – ljubljanski vosovec Janez Božič
(Bojan Kranjc – Branko). Ta je skupaj z Iva-
nom Gliho – Kovačem v nekaj mesecih obno-
vil in kadrovsko razširil to službo v vseh rajon-
skih odborih, ki so tokrat obstojali. Skupaj
z rajonskimi poverjeniki je razširil obveščeval-
no mrežo preko vaških poverjenikov, obveš-
čevalcev in zaupnikov v skoraj vse vasi in
zaselke v Beli krajini. Pionirji te službe so

v samem začetku tudi temeljito razpredli služ-
bo v vsa sovražna taborišča, med okupatorje-
ve vojake, okupatorjevo oblast, fašistične or-
ganizacije. V vse kvislinške oborožene forma-
cije in v kvislinško obveščevalno mrežo. Ob-
veščevalno zvezo so razširili preko Karlovca
do Zagreba in preko Bosiljevega, Ogulina do
Reke. Uspehi tako zasnovane in dobro organi-
zirane, posebno pa enotno vodene službe, so
se kaj kmalu pokazali.

Delo Božiča in Glihe

Ob obveščevalni in varnostni službi (VOS)
sta Božič in Gliha razširjala in ha novo organi-
zirala sodelavce, že omenjene obveščevalne
službe v AFŽ, SKOJ, ZMS. Pomembna je bila
in neizmerljiva pomoč pionirk in pionirjev
v obveščevalni in kurirski službi. Dekletce,
pionirka, stara samo 8 let in nekaj mesecev je
na primer prestela posadko belogardistov in
Italijanov na Suhorju – tik pred našim napa-
dom. Pionir, star 12 let, je vozil prvi večji
transport orožja in streliva v košu, z volmi, iz
Črnomlja v Dobljce. Otroci so bili tisti, ki so
preštevati sovražne vojake in njih orožje

4
v bunkerjih, premike sovražnih kolon ali pre-
našali prepotrebna in nujna sporočila. To delo
moramo spoštovati ter ga tudi, glede na do-
kajšnjo številčnost otrok v boju, zgodovinsko
ovrednotiti.

Organiziranje in reorganiziranje COS v Beli
krajini je trajalo vse do 16. maja 1943. leta, ko
je CK VOS OF Slovenije poslal OK KPS v BK
direktivo za formiranje VOS OF za BK. Ta
datum smo pripadniki in sodelavci te formaci-
je tudi sprejeli za »rojstni dan« – dan začetka
organiziranja VOS OF za BK. V sestav VOS Se
je vključila celotna obveščevalna mreža, začela
pa se je tudi formirati varnostna služba. Slednja
je naraščala počasi, primerno nalo-
gam in kadrovski zasedbi z ljudmi ter narasla
iz dveh varnostnih skupin – skupaj 9 mož na
predvečer italijanske kapitulacije, na 53 mož,
razporejenih v 7 skupin ob razformiranju VOS
19. 2. 1944. leta.

V Sloveniji, predvsem Beli krajini, je edino
VOS OF delovala v dveh obdobjih. Prvo je
bilo obdobje okupacije in boja s kvislingi ter
njihovimi agenturnimi službami v zasedeni
BK. Drugo pa, tako imenovana »Svobodna
Bela krajina«, v katero je sovražnik poskušal
vrniti številne agente, diverzante, vzpostav-
ljati obveščevalne centre, postavljati radioo-
dajne postaje. V tem drugem obdobju se še
pojavi v večjem številu že omenjeni tiho-
tapi, kriminalci, v gozdove pobegli belogardi-
sti, skrivachi in podobni brezvestneži.

Kako mirno so takrat živeli Belokranjci, ve
starejša generacija. Res, bilo je samo nekaj
dnevniških sovražnih vdorov. Še danes je spo-

min na tisti čas (tovarištva, samoodrekanja,
samopomoči, prijateljskih vezi, celo zakonov),
nepozaben in neponovljiv. Res je, bili smo
mladi in ustvarjali smo nekaj novega, poštene-
ga, ustvarjali smo nov svet – žal s prevelikimi
iluzijami.

Uspehi VOS OF Bele krajine

Rekonstrukcija dela in organiziranosti je po-
kazala vso veličino dela teh skromnih sobojev-
nic in »sobojevnikov. Pripadniki in sodelavci
VOS z ostalimi obveščevalnimi službami so
bili tisti, ki so odkrili 6 do 9 sovražnih radioo-
dajnih postaj v BK. Oni so odkrivali agente
gestapa, ustašev, Italijanov, vrhovne belogar-
distične komande in četnikov. Oni so se spo-
padali z ustaškimi patruljami v obkoljski do-
lini, oni so lovili dezerterje, odbegle belogardi-
ste, skrivace, oni so odkrivali skrite zaloge pri
trgovcih, lovili so švercerje, črnoborzijske in
kriminalce. Podnevi in ponoči so patrolirali
po Beli krajini, varovali dosežke našega boja,
vpadali v sovražne postojanke in ne glede na
število sovražnih vojakov aretirali izdajalce,
ovaduhe in sestavljalce »spisov smrti«. Dne
21. 10. 43 so rešili Kanižarsko bolnico in to
v taki časovni stiski, ko je zadnji voz z volov-
sko vprego in ranjenci bil komaj na Doblj-
škem mostu, prvi nemški tank pa že pred
bolnico. Pa zopet, oni so bili tisti, ki so nem-
škim enotam 17. 10. 43 ob 10. uri dopoldan
pred nosom dvignili v zrak viniški most
– pred tem pa še sprejeli na svojo stran hrva-
ške begunce in 3. bataljon Karlovskega odre-
da. S tem so sovražnika zadržali 3 dni in ta je

»Tudi čevljarji smo šivali domovino,«

«Kaj menite, smo partizanski čevljarji tudi kaj prispevali k osvoboditvi domovine?« me je pomenljivo vprašal Ivan Sanabor, ko sem ga obiskal v Jagodju pri Izoli. Z ženo Ivanko sta me že več let vabila, naj pridem in zapišem njune spomine. Poznala sta me samo iz knjig in člankov. Toda prepričan sem, da se z Ivanom nisva videla prvič. On je namreč kot poklicni čevljar več mesecev delal v partizanski čevljarški delavnici v Poljanah nad Cerknim, jaz pa sem bil v manjši skupini, ki je iz Žirov tja nosila na mulah ali konjih (ali pa pripeljala na vozovih) veliko usnja. Še dandanes mi ni jasno, kako to, da Žirovec sem nikoli ni zmanjkalo usnja, niti čevljev, saj je bil doma vsak drugi Žirovec čevljar. Skrivaj so strojili usnje, skrivaj so šivali čevlje.

V Poljanah je bilo drugače. Če ni bilo hajke, je vsakdo lahko brez skrbi hodil naokoli podnevi in ponoči. Ko smo utrujeni prinesli usnje in druge potrebščine, smo se po kratkem počitku in pogo-

voru napotili v Dolenje Novake, to je uro hoje stran, kjer smo imeli stalno bivališče.

Vse do pogovora z Ivanom Sanaborom oktobra letos nisem vedel, da so imeli partizanski čevljarji na Primorskem določeno normo.

«Vsak čevljar je moral tedensko izdelati šest parov čevljev. Ročno šivan čevljev je štel za dva navadna. Nekeč sva s Francem Ježem iz Podnanosa sklenila, da bova poskusila, koliko lahko največ narediva v enem dnevu; da vsak od naju tekmuje sam s seboj, brez počitka, z največjo hitrostjo, kar pa ne sme vplivati na kvaliteto. Od ranega jutra do poznega večera sva skupaj izdelala pet parov čevljev.»

Tako Ivan kot Ivanka imata borčevski pokojnini. Ivan, star 77 let, je doma iz vasice Ravne pri Štjaku v sežanski občini (maja 1943 so Italijani požgali vas in še dve sosedni), osem let mlajša Ivanka pa iz sosednje vasice Dolenje. Ivana sem med drugim zaprosil, naj mi pove, kateri

dogodki med vojno so se mu najbolj vtisnili v spomin. Nestisti ob aretaciji, zaporu in internaciji, pač pa v partizanih. Izbral je dva.

«Po prihodu iz internacije sem se priključil Kosovelovi brigadi, v kateri sva bila z bratom Ludvikom bataljonska čevljarja. V začetku februarja 1944. leta so Gregorčičeva, Bazoviška in Kosovelova brigada krenile v Slovensko Benečijo. Že maja 1943. leta sta tja kot prvi prispeli Gregorčičeva in Gadnikova brigada.

Med nemško ofenzivo, ki je sledila po kapitulaciji Italije, so fašisti v teh krajih spet dvignili glave in strašili slovenski življ. da bo vsak, ki bo sodeloval s partizani, kaznovan, če ne takoj, pa po vojni pred posebnimi sodišči.

Benečani so nas podili iz vasi, iz hiš, mladeniči so se poskrili, da jih ne bi mobilizirali. Mnogi že prej ustanovljeni odbori OF so razpadli, nekatere so pobili, druge zaprli, tretji so odnehali ali

se sami izselili v bližnja mesta.

Vse dneve pa so nam sledili, nas napadli, uporabljali topništvo in letalstvo. Enkrat je imela nekaj časa mir ena, drugič druga enota. Kadarkoli ni bilo bojev, smo po vaseh organizirali mitinge. Prvih se je udeležila le peščica ljudi, potem pa vedno več. Ko so spoznali, da nismo prišli tja ropat, požigat in morit, so nas vzljubili.

Z bratom sva nekaj dni kupala čevlje v neki hiši. Ob odhodu so nama podarili hlebec kruha, to pa je bilo takrat večje priznanje kot odlikovanje. Do srca me je ganilo, ko sem opazil, kako so nas ti ljudje cenili in občudovali.

Drugi dogodek, zapisan v srcu, je bolj žalosten. Ob umiku iz Benečije so nas Nemci v hribovju na današnji jugoslovansko-italijanski meji, nekako na sredini med Gorico in Tolminom, silovito napadli. Bataljoni so se vsak po svoje (pa tudi manjše skupine) ponoči skrivaj prebijale čez Sočo. Naš komandant bataljona Evgen Ravbar-Miro je padel že nekaj dni prej. Vodič, civilist, nas je vodil po taki strmini navzdol, da nas je bilo groza. A to je bila edina rešitev, da Nemci niso zapazili, da smo se izognili njihovim zasadam.

Ivan in Ivanka Sanabor iz Jagodja pri Izoli: ona aktivistka, on borec Kosovelove in čevljar v partizanskih delavnicah. (foto: J. Vidic)

Skupine po deset do petnajst borcev so se prijele za roke in se kot kača zvijale čez mrzlo in deročo reko. Ko se je ta veriga pretrgala (v nekaterih primerih), je nastala panika, večino neplačevalcev je odnesla voda, nekaterim je uspelo, da so se prijele za kako skalo, drugih nismo več videli. Puškomitraljezec Rafael Vodopivec se je sskel do golega, si pritrtil na hrbet sveženj z obleko in strojnico, nato pa sam zabredel v vodo in srečno prišel na drugo stran. Najbolj pogumni plavalci so se vračali nazaj po omahljive neplačevalce in jih spodbujali ter za roko vlekli čez Sočo.

Pred menoj je Sočo bredel 43-letni kuhar Anton Knez

s Samotorice, ki tako kot jaz ni znal plavati, vse take pa je bilo bolj strah. Na hrbtu je nosil kotliček, ki so ga valovi počasi zalivali, a da on tega sploh ni ne vedel ne opazil. Nenadoma ga je poln kotliček vode potegnil, da je padel vznak in nihče mu ni mogel pomagati. Za vedno ga je odnesla Soča.

To bi se skoraj zgodilo tudi meni. Na drugi strani je bila voda globoka in že nisem več čutil tal pod nogami, ko me je prišla za roko partizanka in potegnila k sebi. Vsem nam so obleke zaledenele. Posušili smo se šele na Banjski planoti. Prvi obrok tople hrane sem namesto kuharja skuhal jaz...

Jože Vidic

Iz dnevnika interniranke

Še na dolgi poti v domovino...

Ponedeljek, 11. junija. Ob petih se zbudimo v predmestju Pešte. Tu stojimo ves dan. Dobimo nov obrok hrane: prepečenec, ričet, fižol, sol, zdrob in konzerve. Krompir smo sami organizirali iz vagona. Ruska straža se smehlja, češ saj lačni potrebujejo hrano. Prišla je nova jugoslovanska komisija; ugotavlja, koliko Jugoslovancov potuje in koliko je med nami partizanov. Ljudje nobene druge narodnosti ne smejo potovati v našo državo. Tudi folksdojčerji in Madžari ne, čeprav so jugoslovanski državljani. Dobro, da sem se že na Češkem odkrižala Svabov! Italijani, Grki in Bolgari morajo domov čez Rusijo in Odeso.

Torek, 12. junija. Še zmeraj smo v Pešti, pravzaprav daleč zunaj, na ranžirni postaji. Vsa naša dejavnost je usmerjena v zadostitev železniških potreb. Zjutraj dobra kava, kruh z jetrno pašeto, opoldne golaž s krompirjem in zdrobovi štruklji z drobtinami, makom in sladkorjem, zvečer zabeljena kaša. Dobimo nov obrok: bel in črn kruh, prepečenec, fižol, laneno olje, paradižnik, margarino, papriko, žiko, konzerve, sol, vžigalice in tobak. Rusi merijo naše potrebe po svojih železnicah in nas kar dobro zalagajo. Doma gotovo ne bomo imeli toliko izbire. Naš jedilnik je zaradi izdatnih pošilk čedalje bolj pisan. Kar dobro kuhamo. Ne bom naštevala vsega, za okus in presojlo le droben zgled: danes smo jedli golaž na lanenem olju. Pa je bil v resnici odličen. Starešina Ančik nam je zato za po večerji obljubil

poseben koncert na orglice v priznanje za dobro kosilo. Razporeženje v našem »domu« je kar zabavno. Za kratek čas si največkrat sponodijo Soma. Živi pač v lenih vodah. Le proti večeru oživi in se poigrava z zlatimi ribicami. Hudobni jeziki vedo povedati, da se drsti vsakih štirinajst dni in da je bilo to v Brnu. Pa to prepuščam v raziskovanje znanstvenikom. Moje skromno mnenje je, da je len samo zaradi pomanjkanja vodke. Ob prihodu v stare, znane vode postane spet »stari« Som. Gibal se bo v tolmunih s tovariši in postal priljubljen, ker je najlepši fant od fare v Dachauu, s pripombo, da je lepši žal umrl. Kadar je čakanje kljub vsemu preveč dolgočasno, se Drago in Jošt rada ukvarjata s praktično ureditvijo stanovanja. Ženske skrbijo v danih okoliščinah za red in snago in olepšavo. Imamo raztegljive kavče; podnevi so fotelji. Le pod »baldahinom« so postelje pritrjene in namenjene zgolj za revir. Ležišča si izboljšujemo s senom, ki se v kopcih suši ob progi. Naša družina je medtem narasla še za Izanko Zdravljeto, mamo in Marijo, in za Verico Colja s Prečne. V našem vagonu so še Medžimurci, Bosanci, nekaj Dalmatincev in Srbov, sami mladi fantje, ki trdijo, da se šele tu v vagonu učijo grdo kleti, čeprav jih starešina poskuša odvaditi. Poleg naše šesterice so še: Kimica Starc, Nada Kapelj, Nataša, Bojan Kardejl in umetnik Babič. Naš starešina Jože Ančik je dobrodušen, šaljiv, včasih nagajivo zbadljiv Ribničan. Rad dobro

je in pije, poje, pa tudi spi, posebno v lajšanje bolečin, odkar je po zaslugi bratskih Poljakov v Brnu padel iz vagona. Sicer pa vestno opravlja svojo težko nalogo: razdeljuje živež, varuje dodeljene ženske in sploh.

Sreda, 13. junija. Že tretji dan smo v Pešti, pa nimamo nič od mesta, ker smo predaleč zunaj. Denarja lačne pijavke prihajajo iskat dobiček. Sto pengov dajo za štiristo nemških mark ali tristo petdeset protektoratskih kron. Prodajajo vino, solato. Draginja je v mestu strašna. Liter vina stane 180 pengov, glavica solate pet pengov in tako naprej. Ljudje, ki so bili na prostem delu, imajo nekaj denarja. Kolikor je videti s streh vagonov, je mesto grdo razdejano, sploh pa postaja z voznim parkom. Pešta ima čudovito okolico z močno obljude-nimi hribi ob desnem bregu Donave. Pravijo, da je bilo to nekoč najlepše mesto v Evropi.

Četrtek, 14. junija. Ob štirih zjutraj smo se le premaknili. Ves vagon se je od veselja prebudil in zagnal huronski živijo. Še dve noči imamo nočno stražo, ker je bilo ponoči ukradenih nekaj oblek, ki so visele pri vratih. V drugih vagonih je bilo že več takih nevesčnosti. Včeraj so stražili mlajši moški, danes pa dekleta. Vozimo se po stranski dvotirni progi, ki ni tako obremenjena. To je proga Cegléd - Kečkemet - Segedin - Subotica. Na postajah se za nekaj časa ustavljamo. Okoliške ženske prinašajo k vladu vse mogoče jestvine na prodaj: kruh, žemlje, češnjev zavitek, makove štručke, jagode, češnje, ribez in drugo. Cene so previsoke: sadje po deset pengov, zavitek šest do osem pengov, žemlja po štiri penge, štruca kruha štirideset do petdeset pengov. Če so cene oderuške, pijan Rus, ki spremelja vlak, napravi zmedo, gnečo, in že je košara prazna in ženska brez zaslužka. Kdor nima denarja,

zamenjuje obleko, perilo, kar pač ima - za kombinežo in hlače so dobile trideset žemelj - jaz nimam nič in tudi nič ne kupujem. Dežela je zelo bogata z zelenjavo in sadjem, zlasti češnjami, ki so letos dobro obrodile. Zasajene je tudi veliko trte, kar med sadnim drevjem. Žito je v tem času že zrelo, le jari ječmen in oves sta še zelena. Edino hrepenenje prostrane Puste je topol, ki lepša pokrajino. Madžarska domacija je majhna bela hišica med zelenjem sadnega drevja, vrt pa je ograjen s topoli, da blazijo poletne viharje in zimski mrz. V Ceglédso bili hudi boji, temu primerno je razbita postaja in okolica. Ustavili smo se tudi v Nagy Kőrösu. Sodeč po stajah na postajah, mora biti v teh krajih dobro razvita svinjereja. Koruzo sadijo samo za svinjsko pičo. Ker se ves dan vozimo, skuhamo kosilo in večerjo kar v vagonu: bel močnik iz moke in zdroba, krompir in golaž. Vmes jemo šunkarice iz ameriških konzerv, ki jih nosimo s seboj še iz taborišča. Smo židane volje in vse dopoldne prepevamo v spoznanju, da se bližamo domovini, pa čeprav se s tem oddaljujemo, kakor se po kranjsko reče: okoli riti v žep. O sveti Birokraciji! Sredi ravnine stoji precej veliko mesto Kečkemet. Njegovi stolpi in stolpiči se lepo rišejo na jasnem večernem obzorju in bela betonirana cesta teče med obdelanim poljem. Tu in tam pozdrav z njive ali prijazen mahljaj in nasmeš ruskega vojaka ob progi - in že huškemo mimo. Trava je pokošena in kjer vlak obstane, si izboljšamo ležišče. Fantje na strehi med vožnjo pozdravljajo grablje ob progi. Vročekrvna Madžarka jim kaže, da bi bilo prijetno ležati v dišeči kopici. Vlak drvi in rdeča sončna obla tone na širni Pusti - zadnjič na tujih tleh.

Justina Jagodič (se bo še nadaljevalo)

uspel priti v Belo krajino šele 21. 10., ko je naredil v Gribljah pontonski most, preko katerega je poslal enote 901. tankovskega grenadirskega polka. Povedati pa je treba, da je bil ta vdor sovražnika v Beli krajini opravljen kombinirano, z več strani hkrati. Vosovci so bili tisti, ki so aretirali vso do takrat skrito in ob sovražni ofenzivi razkrito nemško-belogardistično agenturo in od njih postavljeno oblast. Reševali so iz hiš arhiv, opremo in orožje, čeprav so bili Nemci pred hišo na straži. Spopadali so se s preko 80 belogardisti, skrivajući in dezertirji iz Poljanske in Kočevske strani, te semiške in ostalih akcij posebej ne omenjam. Vosovci so uničili del železniških naprav na postajah ter razen ene vse železniške lokomotive.

Ob koncu

Slava pripada mrtvim, vsaj tako bi moralo biti. Živi imajo lahko samo svoje zasluge in še to pod pogojem, da so te res zaslužili. Žal to vprašanje v naši borčevski organizaciji še ni povsem razčiščen. Kakor v Jugoslaviji, v Sloveniji se tudi v Beli krajini mnogi »petelinijo« z lažnimi zaslugami, izmišljajo in predstavljajo datume svoje organiziranosti v OF, lažno pričajo in celo to s svojimi podpisi potrjujejo drugim, s tem pa tudi neopravičeno sprejemajo finančno in ostalo korist. Zakaj se to tolerira, ne vem - zopet naša naivnost? v to ne verjamem - prej pomanjkanje moralnega čuta in moralnih norm! Naše vosovsko pravilo je bilo dosledno, kot je bilo naše delo. Nasprtnike, vseeno iz katerih vrst prihajajo, posebno

pa tiste, ki razjedajo narodno telo znotraj, moramo onemogočiti v koreninah, v duhu obstoječe zakonodaje. Ta zakonodaja pa mora veljati enako za vse državljane. Višji položaj - večja moralna, politična, partijska in kazenska odgovornost ter hitrejša zamenjava prestarih in nesposobnih ljudi, in vodstev. Zavedajmo se, da je bila povprečna starost v VOS OF v Beli krajini: v okrožni komisiji 24,6 let, obveščevalcev 26 let, varnostnikov 23 let. Vosovci nismo priznali ne bogov in ne liderjev. Že takrat smo se zavedali, da so ljudje, ki v »višinah« izgube oblast nad seboj, podobni neozdravljivi bolezni. Spomnimo se: Da je dobil za izmaknjene nogavice, zmznjen, bos in moker borec XIV. divizije na Stajerskem, najstrožjo kazeno, da je dobil za vzet krompir izstradan borec, najstrožjo kazeno, da je zopet partizanski poveljnik - ne glede na njegovo preteklost, lahko pogršel samo enkrat in bil v najboljšem primeru samo zamenjan.

Zakaj danes delamo drugače?

Zavedam se, da mi bo kdo pripisoval »trdo roko«. Ne, nisem za to - opozarjam pa, da je Jugoslavija vgradila v svoje temelje 1.750.000 žrtev - ljudi obeh spolov in vseh starosti, kar je toliko, kot da bi bila ob koncu vojne mrtva vsa Slovenija. Da je Slovenija dala toliko žrtev, kot da sta bili mrtvi dve Beli krajini, in da je sama Bela krajina dala toliko žrtev, kot da je bil mrtev Črnomelj ali Metlika z okolico vred! Zavedajmo se, da nihče v tej naši družbeni skupnosti nima pravice potepati ideale ljudi, ki so se štiri leta borili, umirali in dali svoja

življenja za našo svobodo. Sem za demokracijo, nisem pa za anarhijo, kriminal, »podzemlja«, politične in finančne diverzije ter klane, karieriste in salonske člane partije. Vsakdo mora živeti samo od rezultatov svojega umskega ali fizičnega dela. Nisem za furmane, ki sedijo na vozu in bičajo po utrujenih konjih, namesto da pomagajo izvelci voz iz težav. Za teke ni demokracije, socializma in partije. Za take je »ogjen in meč«, je represija. Trdim, v kolikor ne bomo rešili družbo vseh nakopičenih težav, bomo pred zgodovino samo ostali le kot izdajalci lastne revolucije in žrtev v njej. Žal, nekateri so že!

Konec

Spomin na mrtve sodelavce in pionirje belokranjskega Vosa.

V okrožni komisiji so bili Janez Božič - Branko, Ivan Gliha - Kovač in Ivan Ferlež - Milan. To je bila trojka, ki je usmerjala VOS in ostale obveščevalne službe. S ponosom povem, da so ti bili samo trgovski, kolarski in mizarski pomočniki, vsi pa komunisti in borci iz prvih dni narodnoosvobodilnega boja in revolucije.

Od rajonskih sotovarišev se spominjam Vlada iz Semiča, ki je sam vzdržal zvezo z 41 vasi in zaselki ter z 52 obveščevalci. Tu je bil še Graničar iz Dragatusa, Josip iz Starega trga ob Kolpi, Pero iz Adlešev, France iz Gradaca, Florjan iz metliške okolice.

Tu so še sodelavci iz sovražnih oporišč: Rudi, Ali, Brane, Jože, Ciril in od ustašev zaradi izdaje ubita Zorentič in njegova žena iz Krmačine.

Potem so še tu varnostniki: Dule, Skok, Kajinov France, Zdravko, Geno, Janez in Čebokaj.

Iz AFŽ mreže je Tanja, ki je sama pokrivala 4 rajone in imela na zvezi 42 obveščevalcev v 32 vaseh in zaselkih. In tu sta še predstavnici mladine in SKOJ-a ter predstavniki, ki so imeli na zvezi v vsaki vasi in zaselku svojega sodelavca za obveščevalno službo. Tudi tu so še naši najmlajši sodelavke in sodelavci, pionirke in pionirji.

Pozabiti pa ne smemo še vseh ostalih 200-240 umrlih sobojevnic in sobojevnikov. Točno število se ne ve, pomeni pa, da je do danes odšlo iz naših vrst že skoraj tretjina. Njih število pa se strmo dviguje.

Popravek in opravičilo

Opravičujemo se zaradi napake, ki je v prejšnji številki zamenjala podpis pod fotografijama Ivana Ferleza-Milana in Ivana Glihe-Kovača.

Na ljubljanskih Žalah smo se letošnjega maja poslovili od Lojzeta Bavdaža, rojenega 1898. leta v Kanalu ob Soči. Z NOG je aktivno sodeloval od leta 1942. Po odhodu

Umrla je Marija Cilenšek

Vstalo je lepo zlato jesensko jutro, od ust do ust pa je potovala žalostna novica: Umrla je Marija Cilenšek!

Rodila se je 4. avgusta 1911. v Spodnjih Gorčah pri Braslovčah. Tisti čas je bilo tam kar precej lepih kmetij. Tudi Turkovi so imeli svoj gruntec, vendar je za kar številno družino dajal premalo kruha; oče je zidaval, pozneje mu je pomagal sin Vinko.

Učiteljske je končala v Mariboru. Družina je bila napredna, zato so bili Turkovi pri takratni oblasti slabo zapisani. Marija pet let ni dobila službe. Čakaj, so rekli, ko se boš spokorila...

Končno je dobila delovno mesto v Kapci pri Lendavi. Tam je poučevala do vojne. Ko pa so deželo okupirali, je zbežala domov in se takoj vključila v OF. Pogosto je takole pripovedovala:

«...Spodnje Gorče, Kamence, Podvrh, vasi, ki so v sredini Spodnje Savinjske doline, so med vojno resnično veliko pretrpele. Vsa tri naselja so v neposredni bližini Dobrovelj. Tam so širni gozdovi, ki so skrili prve savinjske borce.

Pri nas se je začelo z bratom Tonetom. Kot trgovski pomočnik v trgovini Krašovec v Žalcu je imel zvezo s prvimi partizani, ki so pobegnili v gozdove. Skrivaj je odnašal hrano in druge potrebne stvari. Ujeli so ga. Zaman je bil vsak izgovor. Moral je v Stari pisker. Grozili so mu z ustrelitvijo. In to na koncu enainštiridesetega!

Samo dobra beseda vplivnih ga je rešila smrti. Bil je izpuščen s pogojem, da mora takoj v nemško vojsko. Če ne, bodo postrelili vso našo družino.

Odločitev je bila težka. V začetku dvainštiridesetega je odšel na rusko fronto.

Toda ostali smo povezani s partizani. Prišla je Šlandrova Mica, Ribičič, Atena in drugi. Pošta, hrana, obleka – vse to je proti večeru odhajalo proti Dobroveljam.

V naših vaseh ni bilo izdajalcev. Prišli pa so ovađuhi od drugod. Vohljali so in izvohali. Nek braslovški žandar je posvaril očeta:

»Turk, slabo kaže. Prenehajte ali pa bežite...«

Mene je nemška oblast poslala v Dobovo, za hrvaško mejo. Delala sem na pošti. Očetove besede sem nosila globoko v srcu. Ker so me imeli za nezanesljivo, saj sem povsod hitro dobila stike s sodelavci OF, so me nenehno premeščali. Hoteli so me poslati v Nemčijo. Bila sem že visoko noseča in uspelo mi je pobegeti domov. Doma pa, ah, kaj bi govorila...«

Sklene roke, modre oči se rahlo orosijo.

»Zjutraj, 13. januarja 1944 so prišli. Štiri so tlačili v avto: očeta, brata Vinka in Francija ter sestro Ivanka. Bolno mater in mene so pustili, s štirimi pa v Stari pisker. Oba brata so grozno mučili. Franciju je bilo komaj štirinajst let. Tudi z očetom so nečloveško ravnali,

on pa jim je odgovarjal: Delam in služim vsakdanji kruh, za politiko se ne brigam.

Brata Vinka in še nekatere so v neki grapi blizu Trbovelj ustrelili. Vinko, star 21 let, je bil prva žrtev Turkove družine iz Spodnjih Gorč.

Tone si je na ruski fronti izprosil dopust. Imel je srečo, da so ga spustili na Spodnjo Štajersko. S polno bojno opremo je šel v Celju h komandantu policije, povedal, da je prišel naravnost iz ruske fronte in da morajo očeta, brata in sestro spustiti na svobodo.

Za sestro je bilo prepozno. Odpeljali so jo v koncentracijsko taborišče. Da, bili smo le številke, ne ljudje...

Bratu Tonetu je uspelo. Izpustili so očeta in štirinajstletnega Francija, ves marogast je bil od udarcev. Pa je stiskal pesti: Ti prekleti hudiči! Priznal pa nisem, to pa ne!

Tone jo je z vso bojno opremo mahnil v dobroveljsko lesovje.

Franci je bil kot na trnju. Kar naprej je govoril: maščeval se bom, moram se maščevati!

Prišla je Zidanškova brigada. Mislim, da je bilo septembra 1944., ko je prostovoljno postal partizan in z brigado odšel na Dolenjsko. To je bilo septembra, decembra pa je napolnil 15 let. V brigadi je bil najmlajši.

Vračali so se okoli božiča. Morali so priti v Zgornjo Savinjsko dolino. Zaradi velike hajke je del brigade krenil preko Savinjskih planin. Bil je visok sneg, ki jih je močno oviral. Morali so preko previsne skale. Zvezali so kope in se po njih spuščali na drugo stran. Ko se je spustilo zadnjih pet, med njimi je bil tudi brat Franci, se je udrl plaz in jih podsul. Pod debelo snežno odelo je našlo smrt pet mladih partizanov.

Oba smo po vojni prekopa-

li: Vinka in Francija. Zdaj ležita na domačem, braslovškem pokopališču. In tako smo končali. Vinko in Franci sta padla med vojno, po vojni sta umrla oče in mati.

V povojnih letih sta z možem Karlom službovala v Šmarjah pri Jelšah. Marija na osnovni šoli, mož pa je bil finančni uradnik. Tudi po vojni se je Marija zagrizla v politično delo in leta 1946. postala član ZK. Ob delu je končala študij na Pedagoški akademiji – slovenski jezik in ruščino.

Po nekaj letih, ko je mož dobil službo pri občini Žalec kot davčni referent, Marija pa na osnovni šoli kot slavicistka, sta se s hčerko Majdo, ki je zdaj tudi slavistka, končno vrnila na možev dom v Gotovlje. Mož je bil izredno natančen in dosleden občinski davčni uradnik. Tudi on je partizanal doli po Dolenjskem, pred leti pa se je ponesrečil v prometni nesreči.

Če danes povprašam nekdanje Marijine učence, vsi bodo povedali, da je bila enkratna učiteljica. Radi so imeli njen slovenski jezik, saj ga je podajala zares življenjsko, suhoparnega predavanja ni poznala.

Čeprav je bila pogosto hudo bolna, je kljub temu »pri-lezla« v razred. Učenci so jo razumeli in bili disciplinirani. Skratka, radi so imeli, ker je bila res ta prava tovarišica. Pa ne samo med učenci, tudi v kolektivu je bila priljubljena. Nobenemu delu se ni odrekla.

»Sem članica ZK in se zavedam, da moram vsako delo, ki ga prevzamem, vestno in s srcem opraviti.« je vedno dejala.

Delala pa je tudi v kraju, kjer je stanovala. Bila je tako rekoč v vseh organizacijah in društvih. Zaupali so ji, ker je bila vestna, zanesljiva, natančna, prosvetna delavka z dušo in srcem. Rada se je družila s kmečkimi ženicami, izobrazbe nikoli ni poudarjala. Urejala je krajevno knjižnico, bila je vneta propagandistka dobre knjige. In izredno rada je potovala, želela je videti kar največ sveta, videti in zvedeti, kako ljudje drugod živijo. Ob marsičem, kar se dogaja v naši družbi, je tudi potožila.

Njena plodna življenjska pot pa se je zdaj iztekla. Borci, krajan, učenci pa se jo bomo vselej spominjali s hvaležnostjo.

Drago Kumer

**SKUPŠČINA OBČINE
GROSUPLJE
IZVRŠNI SVET
IN DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE**
čestitajo za dan republike – 29. november

Franciška Šolar

Pred enim letom je v petinšestdesetem letu umrla Franciška Šolar iz Podnarta. Rodila se je v Ribnici na Dolenjskem. V NOV se je vključila 1943. leta in aktivno sodelovala v NOG na terenu. Zbirala je hrano, obleko in sanitetni material za NOV.

Marija Drol

Letošnjega maja smo se v Otočah poslovili od tovarišice Marije Drol iz Zaloš, rojene leta 1906 na Brezovici pri Kropi. Bila je zavedna aktivistka. Med NOV je bila v njihovi hiši kurirska javka in obveščevalna služba in varno zatočišče partizanom.

Ivana Vončina

Na pokopališču v Kočevju smo se julija poslovili od Ivane Vončina, stare 86 let. Rodila se je v Gorenji Trebuši na Tolminskem. Vsa njena družina se je 1942. leta pridružila NOG na Primorskem. Ivana je zgubila moža in sina. Po vojni se je preselila na Kočevsko, kjer je nadaljevala z aktivističnim delom.

Matija Mele

Avgusta je umrl Matija Mele s Strmca na Bloški planoti. V začetku 1941. leta je deloval kot terencec in aktivist OF v Grahovem. Od aprila leta 1942, ko je postal borec Zidanškovega bataljona, se je začela

Marija Zupan

Na Jesenicah je umrla devetinšestdesetletna Marija Zupan – Talarjeva Mici. V svojem delavnem in revolucionarnem življenju je že v predvojnih časih pripadala naprednim delavskim organizacijam. Bila je članica jeseniške Svobode. Od vsega začetka NOB je bila v prvih vrstah borka za svobodo. Njen mož Tonček je kot prvoborec žrtvoval življenje za svobodo, sama pa je prevzela poleg materinih še očetove obveznosti do sina Dušana. Grozote vojne je doživljala v boju na

Obranci, na begu, v zaporu in v večnem strahu, da jo vzame vojna vihra. V boju, za katerega se je opredelila že v mladosti, je vztrajala vse do zmagovitega konca. Po vojni se je s svojim borbenim zanosom vključila v obnovo porušene domovine. Njeno delo je bilo odlikovano s tremi odlikovanji in številnimi priznanji.

Terezija Jež

Avgusta smo se v Črni na Koroškem poslovili od partizanske sodelavke, interiranke in sovaščanke Terezije Jež. Ze leta 1943 sta skupaj z možem sodelovala z aktivisti črnškega kraja. Mož je bil fotograf in za partizane razvijal filme, žena Terezija pa mu je pri delu pomagala. Avgusta 1944. leta sta bila izseljena, najprej v dravogradske zapore in nato na prisilno delo na Bavarsko.

Avgust Jurman

Sredi avgusta je umrl Avgust Jurman. Rodil se je pred šestdesetimi leti v Močilih pri Ligu. Po končani 1. svetovni vojni se je iz begunstva vrnil domov in

delal na kmetiji. V začetku druge vojne se je vključil v osvobodilno gibanje. Februarja 1943. je bil nasilno mobiliziran v italijansko vojsko. Po njegovi kapitulaciji se je med potjo domov priključil 17. brigadi Simona Gregorčiča. Za svoje delo med NOB je prejel več priznanj.

Jože Cvenkelj-Aleksander

Na oviskem pokopališču smo se februarja poslovili od Jožeta Cvenkliča iz Podnarta. Rodil se je 1924. leta v Peraci pri Brezjah. Leta 1944. je odšel v NOV in se vključil v 5. bataljon 2. brigade VDV, nato pa v Koroški odred in nazadnje v 3. brigado 2. divizije KNOJ. Za svoje delo je prejel več odlikovanj.

Alojzij Marušič

Na pokopališču Blejska Dobrava na Jesenicah smo se letošnjega junija poslovili od Alojzija Maru-

šiča. Rodil se je leta 1913 v Lokvici na Primorskem. Po kapitulaciji Italije se je priključil partizanskim enotam. Postal je borec 4. prekomorske brigade in v njeni sestavi sodeloval v bojih za osvoboditev Dalmacije, Istre in Slovenskega Primorja.

Jožeta Čok

Na celjskem pokopališču smo se julija poslovili od aktivistke Kozjanskega odreda Jožeta Čoka, rojene Manček 1913. leta v Doropolju pri Planini pri Sevnici. Vsa njena družina je bila izseljena, Jožeta pa je prevzela delo na domačiji, hkrati pa je sodelovala s Kozjanskim odredom od julija 1942. leta dalje. Za aktivnost v NOB je bila odlikovana z medaljo zaslug za narod.

Martin Kolarič

Na predvečer dneva borcev je umrl predvojni komunist Martin Kolarič, rojen 1899. leta. Njegova življenjska pot je bila težka. Od njega smo se poslovili številni borci in Maistrovi borci.

Franc Pušnik

Letošnjega julija smo se v Lescah poslovili od borca Franca Pušnika, rojenega leta 1917 v Hrastniku v rudarski družini. Sredi leta 1944 je odšel v partizane v 1. četo 3. brigade VDV. Januarja 1945. leta je bil izdan in zaprt. Transportiran je bil v Dachau, odkoder se je vrnil po končani vojni.

Andrej Jelen

Julija je umrl borec Andrej Jelen. Rodil se je leta 1909 v Hlebcah. Ko je okupator zasedel našo deželo, se je odločil za boj proti njemu. Vključil se je med simpatizerje OF, pomagal je s hrano in drugim materialom. Marca 1944. leta je odšel v partizane in bil borec Gregorčičeve brigade in odlikovan.

Lepa si, domovina moja

Hladna rosa je pokrivala travo ter se lahko zibala na tankih pajčevinah. Izza Storiča je kot ogromna žareča krogla vzšlo sonce, pobožalo pokrajino in podilo jutranjo meglico z gorskih vrhov. Triglav se je ves siv in zasanjan dramil iz nočnega spanja, Jelovica pa je kot mačka nastavljala svoj hrbet sončnim žarkom. V daljavi so skrivenčene vrbe kot lase sklanjale veje nad vodno gladino in se

ogledovale v njej. Jezero je bilo mirno in temno, le ponekod je ujelo rdečkast sij. Vasica pod menoj se je prebujala: na dvoriščih so kokodakale kokoši, na lese nem plotu je rezko zapel petelin. Kmetica je zardelih lic iz hleva nesla polno golido mleka, gospodar pa je iz shrambe potegnil lojtnik in se olajšano zazrl v modro nebo.

S senožeti je zadišalo po

sveže pokošeni travi; kosci so se potni, nazaj pomaknjenih klobukov in zaviranih rokavov spuščali v dolino. Na široki in spotegnjeni njivi je valovilo klasje, jata vrabcev je preplašeno frfotala iz žita. Suhljata ženica, zgubana obraza in upognjenega hrbta, je v razpokanih rokah držala srb ter pogledovala po dveh, treh snopih, ki so ležali na strnišču.

Košate jablane in hruške so sklanjale polne veje do tal in skoraj zakrivalo belo pešeno pot, ki se je vijugala

med polji. Kozolci so samevali na ravnici; s polnih lat je vonjalo seno. V zvoniku bele cerkvice na holmu je klenkil zvon ter prestrašil čredo ovac, ki se je pasla v rebri.

Bilo mi je lepo in toplo pri srcu, najraje bi zapel in zavriskal, a sem se bal, da se bo razblinil tihi čar. Pa sem zapel neslišno, nekje v svoji notranjosti: kako si lepa, moja domovina!

PETER ŠOLAR
OŠ prof. J. Plemlja
Bled

Hodil po zemlji sem naši

Moja širša domovina je Jugoslavija. Za svojo svobodo je morala preliti veliko krvi.

Ko sem bila še majhna, si nisem znala predstavljati, kaj je to svoboda. Zato sta mi očka in mamica razložila vse o vojni in o osvoboditvi Jugoslavije.

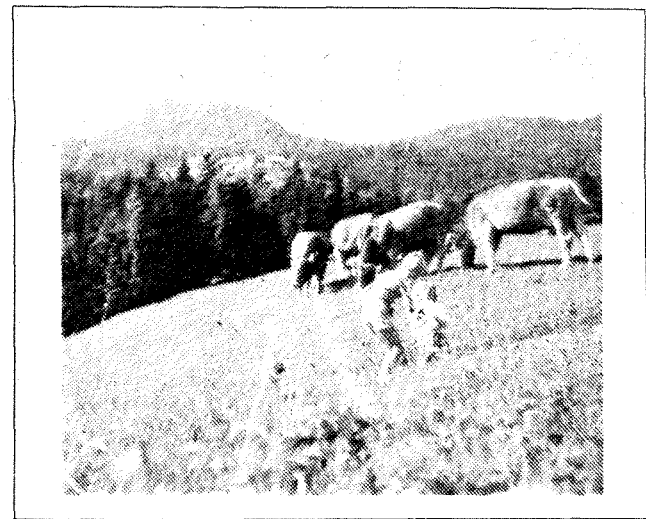
Pa je lepa ta moja domovina. Ima veliko naravnih lepote. Med njimi je nekaj gora. Najlepsi in najvišji je Triglav, ki se dviga daleč nad vsa gorovja. Vsako leto ga obišče veliko ljudi, ki imajo radi planine. Seveda ima naša domovina tudi morje in čudovite Kornate ter Boko Kotorsko, pa veliko otokov in veliko lepih mest.

Če obiščeš kraje v Panonski nižini, ti ljudje postrežejo z okusnim vinom iz okoliških brajd. Potem ima še en biser – našo Savo, ki izvira daleč v gorah, pada čez visoke skale kot slap in se potem po dolgi poti izliva v morje. Žal je v nižjih predelih vedno bolj onesnažena od raznih odplak iz tovarn.

Nekaterim ljudem ni nič do domovine in njenih lepote. Mislijo samo na denar. Zato jih veliko odhaja v tujino za zaslužkom in se nazaj pripeljejo kot gospodje. Ampak domovina jih še vedno lepo sprejme, saj so to še vedno njeni otroci. V naši zavesti pa so tudi slavni možje – pesniki in pisatelji, tudi oni dajo pečat naši domovini.

Takšna je – starodavna, čudovita in polna življenja mladih in starih, ki so iz dneva v dan starejši in iz dneva v dan za en dan več svobodni v svobodni domovini.

NATAŠA GAJŠEK, 6. a
OŠ Fran Roš Celje

Stekla sem na polje in zaklicala: »Ni je lepše od moje domovine!«

Ko sem hodila še v prvi razred, sem vprašala mamo: »Mama, kaj p je to domovina? Ali je moja domovina naša hiša?«

Mama se mi je nasmehnila in mi je odgovorila: »Domovina je naša hiša, naš kraj, gore, hribi, potoki in reke...«

Naša domovina je Slovenija in Slovenija je z drugimi bratskimi republikami združena v Jugoslavijo. Toda našo domovino smo morali braniti pred napadi drugih narodov. Veliko krvi je preteklo, preden smo si ustvarili svobodno Jugoslavijo.

Stekla sem na polje, razširila roke in zaklicala: »Vse to, hribi in doline, vse to je moja domovina!«

BOJANA TOMAŽIČ,
5. c.r.
OŠ VIPAVA

Domovina ni samo zemlja

Ko sem sedel za mizo, da bi napisal kaj o tem, sem se vprašal, kaj je moja domovina. Ali je Jugoslavija? Slovenija? Naša Primorska? Morda Vipavska? Ob besedi domovina pomislim na Slovenijo: majhno, toda v svojih majhnosti lepo in v svoji lepoti bogato. Kjerkoli si, se lahko v nekaj urah vožnje z avtomobilom znajdeš v osrčju mogočnih Julijcev ali pa v modrih vodah Jadrana, pa tudi do praga Panonske nižine ni veliko dlje. Narava je na tako majhni površini združila toliko lepote. Lepa, zanimiva in polna nasprotij je ta naša mala domovina! V svoji razgibanosti je polna še manjših pokrajin, dežel, od katerih je vsaka prebivalcem v njih ta njihova še manjša, a zato še dražja in najlepša domovina.

Kdo bi prepračil Gorenjca z njegovimi gozdovi, vršaci Alp ter Bohinjskim in Blejskim jezerom, da je še kje lepša dežela od njegove? Pa Trentarja ob njegovi bistri Soči, da ni to kraj neponovljive lepote? Ali trdožive ljudi na Kosovelovem Krasu, da ne bi mislili tako kot pesnik Krasa – da je to deželica, po kateri brije burja in neusmiljeno pripeka sonce; s svojimi bornimi travniki in zverženimi bori pa ni le pusta pokrajina, ampak svet samosvoje lepote. In takšna je Notranjcu njegova deželica, polna gozdov in čudovitih podzemeljskih jam, pa Dolenjcu njegova s tisočeriimi grički

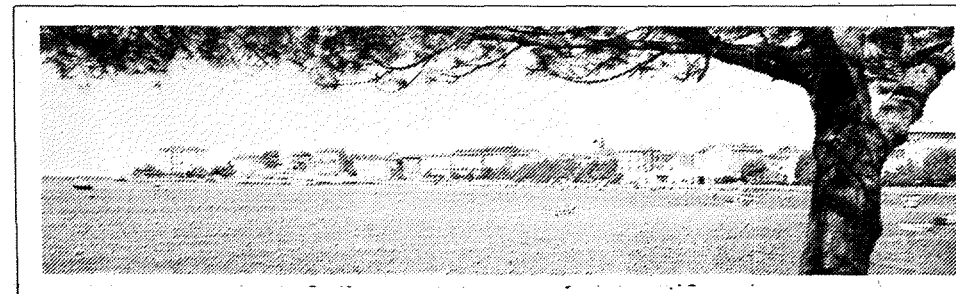
razgibana in z gozdiči posejana domovinica, ali Štajercu njegova Štajerska z vinskimi goricami in zelenim Pohorjem, in tako je Prekmurcu njegova ravnina s širnimi travniki in žitnimi polji.

Meni je najlepša Primorska in moja Vipavska. Mislim, da je zares lepa, pa tudi najbolj jo poznam. Ob tem se spomnim in bolje razumem misli slovenskega pisatelja, našega rojaka Cirila Kosmača: »Majhna je... in ker ne moremo opevati njene prostranosti, opevamo in povečujemo njene kotičke, ki so polni lepote... Svojo domovino poznamo, kakor poznamo obraz svoje matere – domače so nam vse njene gube in gibice...«

Da, tako spoznavam in ljubim tudi jaz svojo Vipavsko ter hribe in planote, ki jo obdajajo. Vem, kódpriđeš v eni uri peš na sedemsto metrov visoko Gradiško Turo, s katerem se hkrati vidita Triglav in morje. Poznam pota, ki te v pol ure vožnje pripelja na rob Trnovskega gozda in tista, ki te v enakem času predajo osrčju Krasa. In vem, kod toč naokoli »ima borja mlade«.

Kdo bi me lahko prepračil, da ni lepa moja Vipavska?

ALEKSEJ ŠINIGOJ,
OŠ Boris Kidrič
Ajdovščina

Pionirska organizacija Marjan Bajc

Učenci od prvega do sedmega razreda smo združeni v Zvezo pionirjev. Naša pionirska organizacija se imenuje po Marjanu Bajcu, ki je bil kurir med narodnoosvobodilnim bojem. Padel je na Krasu, ko je opravljal pomembno kurirsko nalogo.

V naši šoli vsako leto organiziramo kurirsko leto. Pionirji kurirji prenašajo kurirsko torbico, v kateri je sporočilo za predsedstvo SZDL. Akcijo organiziramo v spomin na pionirje, ki so prenašali pošto partizanom.

Letos smo v sporočilo zapisali:

»Naša domovina je lepa, zato obljubljam, da jo bomo vedno branili z znanjem in delom. Skrbeli bomo, da bodo pogoji za življenje povsod: v Vipavski dolini, na Krasu, v Panonski nižini, v Jadranskem morju, na mogočnih vršacih – povsod!«

KATJA ŽELJAN, 7. c
OŠ Boris Kidrič
Ajdovščina

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Domovina praznuje svoj rojstni dan

O drugem zasedanju AVNOJ, najpomembnejšem mejniku v razvoju narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije, na katerem se je v Jajcu zbralo 157 predstavnikov vseh jugoslovanskih narodov, in kjer se je tistega dne – 29. novembra 1943 rodila nova Jugoslavija, ste se, dragi mladi prijatelji, učili v šoli, oziroma se vsako leto učite. Bolj ko plezate iz nižjih v višje razrede, tem bolj popolna je v vas podoba tega pomembnega dejanja, tem bolj razumete takrat sprejete sklepe v deklaraciji: o vrhovnem zakonodajnem in izvršnem ljudskem predstavniškem organu Jugoslavije ter Nacionalnem komiteju osvoboditve Jugoslavije (NKOJ) kot začasnih organih vrhovne ljudske oblasti v času NOB, sklep o zgraditvi Jugoslavije na federativnem načelu, odlok o priznanju in zahvali narodnoosvobodilni vojski, sklep o odvzemu pravic jugoslovanski vladi v tujini in prepoved vrnitve kralju Petru II. Karadjordjeviću v domovino in na predlog slovenske delegacije še odlok o uvedbi naziva maršal v NOVJ, ki se podeli vrhovnemu komandantu Josipu Brozu Titu.

Lahko si kar mislite, s kakšnim zaupanjem v novo domovino, kjer bodo vsi narodi med seboj bratje, kjer bodo oblast imeli v rokah ljudje, so borci nadaljevali boj – vse do osvoboditve. Takrat niso praznovali tako, kakor praznujemo danes. Praznovanje je bilo globoko v ljudeh. Danes večkrat pozabimo na globino praznika. Zdi se nam dovolj že, da imamo dva prosta dneva, da ni treba v šolo in službo pa da kaj dobrega pojemo in popijemo. No, nič ne rečem, da to ne sodi zraven!

Tisti dan pred praznikom organizirate v šolah proslave. Seveda je to največji dogodek za najmanjše šolarje, za prvošolce, ki postanejo pionirji. To ni kar tako. To niso samo rdeče rute in modre kape pa pionirska izkaznica. To je zaveza in obljuba. Matjaž Koren iz osnovne šole v Vipavi mi je dejal: »Jaz dobro vem, kakšen mora biti pravi pionir: priden, priazen, previden in mora pomagati vsem ljudem. Ker sem pionir, moram redno hoditi v šolo. Če sem pionir, grem lahko veselo na počitnice. Pravi pionir veliko dela, potem pa tudi lepo izkoristi svoj prosti čas.«

Tistim, ki boste letos postali pionirji, iskreno čestitam in vam želim, da v vsem pionirskem obdobju velja »častna pionirska«! Zrelejši pionirji pa – bodite dober zgled!

Živa

P.S: Za rojstni dan domovine smo z našimi mladimi dopisniki sklenili, da današnje praznično mladinsko stran okrasimo z njenimi lepota. Lepa je naša dežela! Tako imamo navado reči sebi, prijateljem in tujcem in pri tem nas kanček zadovoljno bahaškega ponosa upravičeno greje: vemo, da govorimo resnico. Lep je ta kosček sveta v srcu Evrope, na križpotju cest od hladnega severa k toplemu jugu, za soncem od vzhoda proti zahodu.

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Običaji, starine so ščit domovine

Tale naslov smo pobrali iz enega od glasil TV-33, ki ga izdajajo v straniški osnovni šoli. Tomaž Laznik, tamkajšnji učenec je takole opisal lovski običaj:

Dobil sem vabilo za lovski krst. Zbrali smo se v gostilni pri Božu Čekliču. Lovci so povabili tudi svoje žene, da bodo lahko še naprej hodili na lov. Vesel sem bil, ker je Božo kuril peč in pekel odojka za lovec. Soba je bila bolj majhna in smo težko plesali. Steffjeva glasba je bila lepa in stopil sem k njemu na klop. Na harmoniko je igral lepe viže.

Cez polnoč so krstili mojega ateka. Predsednik Kovač in dva porotnika sta ga obtožila, da je vzel življenje malemu divjemu prašičku. Položili so ga na klop. Pregledala ga je zdravica Nada Kovač in našla pod hlačami vile. Vile si je zalozil, da ga ne bi bolelo, ko ga bodo krstili. H glavi so mu dali liter vina in kozarec. Gusti je naredil lepo palico. Kdor je kaj govoril, je bil kaznovan z mokrim (liter vina). Mamica je ateka udarila s palico, na kaero smo se vsi podpisali.

Zdaj pa nekaj zanimivosti iz Strahic, in sicer takih, ki se začnejo z NAJ...!

Najstarejšo knjigo ima Konrad Sodin. To je knjiga iz leta 1840 z naslovom Bukvize branjna sa sholarje na desheli.

Najstarejši človek v naši vasi je Ignac Tič, rojen leta 1899 in je doma v Zaburku.

Največ starin ima Konrad Sodin, ki zbira coklje, krplje, kavne mlinčke, slike na steklu, petrolejke...

Najstarejši lovec je Jože Kovač, ki ima 86 let in je lovec od svojega dvajsetega leta.

Največ trofej, in to lovskih, ima Slavko Kovač. Ima več kot 60 srnjakov in srn, dva divja prašiča, več deset gamsov, enega jelena in več ptic.

Najstarejše drevo je hrast pri Kodrinu v Križevcu (na Klancu), o katerem ljudje pravijo, da je staro okoli 400 let. Drevo že propada.

Najstarejša zakonca pa sta Jožef in Jožefa Laznik, ki sta poročena že 57 let.

Med običaje spada tudi tisto, kar radi jemo. Marinka Laznik nam predstavlja eno posebno jed, ki se ji reče »bob na krop«.

Na kmetiji se danes radi jedo bob na krop. Pripravimo pa ga takole: krompir olupimo in ga narežemo na rezine, dodamo jušno zelenjavo in ga skuhamo. Juho zabelimo z ocvirki. Dober tek!

19. srečanje pionirjev dopisnikov v Ljubljani

Suše v novinarskih vrstah ne bo

Vsak novinar je po svoje pionir

Z dvajsetminutno zamudo smo v ponedeljek, 23. novembra, začeli v Ljubljani v Domu tiska 19. srečanje pionirjev dopisnikov. Pa ta zamuda ni vplivala na naše zadane naloge in dobre sklepe, da se bomo imeli lepo in bo današnji dan ostal nepozaben. En dan je sicer malo in morda prikrajša za tisto sproščenost, ki smo jo bili vajeni v letih doslej, ko smo dva ali celo tri dni pretičali skupaj in ni bilo treba kar naprej gledati na uro. »Protiinflacijski program – stabilizacija je temu vzrok,« je v avli Doma tiska odgovarjal predsednik sveta Zveze pionirjev Slovenije Boris Zupančič na vprašanja dopisnikov, zakaj je srečanje samo enodnevno.

Dvoje vrst pionirjev se je udeležilo srečanja: tisti pridni in marljivi, ki pišejo in urejajo šolska glasila, in sicer tako lepo, da so si prislužili nagrade (seveda smo si rezultate njihove pridnosti lahko ogledali na razstavi v Delovi zgradbi) ter tisti mladi novinarji, ki svoje misli, opažanja in ugotovitve posredujejo tudi širši slovenski javnosti preko lokalnih in republiških glasil ter radia. Med njimi so tudi dopisniki naše mladinske strani TV-15.

Zbrane z vseh vetrov Slovenije je naše mlade kolege – pionirje dopisnike pozdravil in nagovoril predsednik Zveze novinarjev Jugoslavi-

da poznate vse plati tega poklica, če se boste zanj odločili. Vsekakor je veliko zadoščenje, ko samega sebe zagledaš v časopisu in ko te na ulici sreča znanec, pa ti reče: 'Ti, to si pa lepo napisal!' Prepričan sem, da bo marsikdo med vami 'ime' v novinarstvu in zato bom na sestanku Zveze novinarjev Jugoslavije povedal, da imamo v Sloveniji polno dvorano nadobudnih mladih novinarjev in bodočih urednikov.

Ne, za sušo v slovenskih novinarskih vrstah se nam ni treba bati in če velja pregovor, da se mlada trta rada zvija, potem bodo naši mladi novinarji iz pionirskih vrst nekoč lepi, trdni, izviti trsi,

Kako in kaj pisati za TV-15

Letos smo v naše uredništvo povabili deset pionirjev dopisnikov. Lidija Recek je prišla iz Pesnice pri Mariboru, Alenka Matjažič iz Divače, Nataša Nabergon iz Vipave, Katja Željan je pripotovala iz Ajdovščine, z Jesenic smo dobili Karolino Sovilj, s Cola Matejo Bizjak, iz Stranice se nam je odzval Duško Korošec (tokrat je bil najmlajši na srečanju), Tjaša Vulmajer smo priklicali iz Preddevora, Iztoka Švaba iz Celja, Dušan Čančer, naš stari znanec, ki sem ga prvič srečala, ko je bil v četrtem razredu in je zdaj že v osmem, pa je prišel iz Artiča. Morda je prav, če povem, da je bila med nami Karolina z Jesenic edina naša dopisnica, ki je članica zgodovinskega in ne dopisniškega krožka, kakor ostali. Vsi so si prislužili priznanja za svoje pisanje in v spomin na srečanje priljubljeno knjigo Mance Košir o novinarstvu.

Posedli smo okoli naše uredniške mize, ki je bila tokrat kar premajhna, si potregli s sokom in domačim

drugi dopisniki, ki niso bili na srečanju z nami, iz drugih osnovnih šol, napišejo in nam pošljejo svoja mnenja ob prebiranju tega našega zapisa! Ne bo odveč, če dodam, da letos praznuje naš časopis jubilej – 25. letnico. To je pa že primerna številka, da se ob njej vprašamo, kaj hočemo od TV-15 v tem našem slovenskem prostoru in kaj od njega pričakujemo. Borci, ki predstavljajo večino naših naročnikov, saj je navsezadnje to njihov časopis, bodo že povedali svoje. Toda menimo, da je treba dati besedo tudi mladim. V uredništvu si želimo, da bi število bralcev iz vrst mladih raslo. Ne, to ni le izrečena fraza. Navsezadnje gre za prihodnost časopisa.

»Žal borci, vaši dedki in babice, umirajo,« je dejal naš odgovorni urednik Viktor Konjar. »Vsako leto je dva do tri tisoč manj naročnikov. Mi pa ne želimo, da umre tudi naš časopis, niti spomin na čas narodnoosvobodilnega boja niti duh tistega časa. Pot od tega pa je, da vi sami pišete, da pišete tako rekoč sebi. Čim več bo pisanja izpod mladih peres, tem več bo tudi mladih bralcev. Zavedamo se, da je treba marsikaj z vašimi očmi in čustvi v tem našem življenju pokritizirati. Lepo bi bilo, če bi v uredništvo prispela tudi kaka reportaža izpod mladega peresa, pa ne le za mladinsko, ampak za katerokoli stran v TV-15.«

Je pač tako: nuja vsakega časopisa je, da je treba poganjati vedno novo in novo kri. Nekaj se nam zdi zastarelo in zato dolgočasno, pa se zato porodi novo, zanimivo, privlačno. Takšni hočemo biti. Iz več krajev smo slišali, da si naši mladi dopisniki in bralci želijo vsaj še eno mladinsko stran. Tudi v uredništvu menimo, da bi moralo biti še nekaj več: ena stran naj bi bila tista, ki bi prinašala dopise iz osnovnošolskih klopi, druga pa bi bila lahko namenjena nekoliko starejšim mladincem, srednješolcem. Toda kaj, ko smo pri poskusu, da bi nam dopisovali tudi z srednjih šol naleteli na gluha ušesa. To sploh ne sme biti pravilo, da ko končaš osnovno šolo, odložiš tudi novinarsko pero ali celo, kakor nekateri mislijo, da ne smeš več pisati, ker nisi v nekem krožku. Nasprotno! Saj vendar tudi med srednješolci teče življenje, saj bi tudi med njimi našli duha revolucije in vrednote tradicij. Pa poskusimo skupaj; če nam boste vi, dragi mladi novinarji in mentorji pomagali, bomo morda uspeli in z novim letom že začeli po novem. Vsekakor pa upam, da bodo v prihodnje ti mladi dopisniki, ki so bili danes pri nas, in njihovi vrstniki ostali naši zvesti sodelavci, ne glede na to, v katero šolo jih bo po osemletki zanesel življenjski cilj.

Za nas je pohvala, če si mladi rod želi dve strani v našem TV-15 in, kakor pravi tovarišica Hribernikova iz osnovne šole Tone Čufar na Jesenicah, učenci radi prisluhnejo temu časopisu, če jim ga učitelj zna prav približati. Ne samo mladinska stran, tudi strani pred njo je možno koristno uporabiti pri tej ali oni učni uri.

In kakšna naj bo ta naša stran? O čem in kako naj pišemo? Obujamo tradicije narodnoosvobodilnega boja. Borci jo radi prebirajo, saj tu

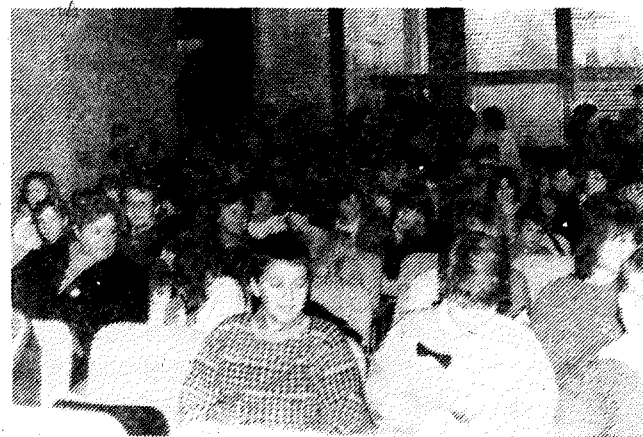

Takole je bilo okoli naše uredniške mize v ponedeljek, 23. novembra

ugotavljajo, kako narodnoosvobodilni boj živi skozi vaše oči in čustvovanje. Ohranjanje izročil pa ne pomeni le zapisovanje dogodkov iz NOB, pogovor z borcem. Izročila so vse tiste vrednote, ki jih mladi ohranjate in plemenitite skozi vaš vsakdan in vaše delo, skozi tovariško pomoč sošolcu, skozi poštenje, pridnost, ljubezen do domovine in z drugimi vrlinami, ki so dostojne pionirja, mladince. O vsem tem pišemo v našem mladinskem kotičku TV-15.

odgovorila že na naslednjo izraženo željo naših gostov, da bi se namreč »naša urednica« predstavila v časopisu. Košček o sebi sem že odkrila. Veliko mojih idej spoznavate vsak teden iz kramljanja, če pa bi se kdo rad pogovarjal z mano iz mladih novinarskih vrst, prosim – tukaj sem, vprašajte!

Morda smo malo preresni. Mladi si želijo na svoji strani več razvedrila, kako križanko, rebus, več o glasbi, ki jih zanima in več pesmi, ob Klubu sovega Joži še kak nagradni

Iz vseh vetrov Slovenije so se mladi dopisniki zbrali v dvorani Doma tiska v Ljubljani

Da imajo najraje Kramljanje, so se povedali, in da jim je všeč, ker je na naši strani tolikšna skrb namenjena jeziku. Tudi meni je najbolj všeč Kramljanje. Kako mi ne bo?! To je najlepši del mojega dela, saj se lahko vsak teden pogovarjam s svojimi mladimi prijatelji iz vse Slovenije čeprav ne poznam obrazov, ki se skrivajo za tem ali onim dopisom. Včasih tu in tam pa le kakega spoznam; na primer na takih srečanjih, kot je današnje, ali pa ob obisku krožkarjev na šoli. Tisto o jeziku pa bo naj-

natečaj, čeprav bo manj nagrad; želijo si uganke, ankete in želijo si, da bi se enkrat srečali samo dopisniki TV-15. Tudi to ni nemogoče. O tem smo tudi pri nas že premišljali in upam, da bomo morda že na pomlad to tudi uresničili. Lepo bi bilo, če bi ob tej priložnosti obiskali Občice na Dolenjskem in tam rojstno hišo našega TV-15, hišo, kjer je bila med NOB glavna kurirska postaja, po kateri se naš časopis (ki je kot prinašalec novic med bralce tudi kurir) imenuje.

Na klepetu v uredništvu so se nam pridružile tudi mentorice

brž zato, ker sem po svoji izobrazbi slavistka in nikakor ne morem iz svoje kože. Lep in čist slovenski jezik je zame tista ideja, ki me je vodila od prve ure slovenščine dalje in me pripeljala tudi na fakulteto. Moj oče mi je vedno govoril: 'Nikjer in nikoli ne pozabi, da si Slovenka!' Tako, zdaj mislim, da sem

Za prihodnjo številko nam je ostalo še nekaj zapisanih želja in mnenj, ki so jih naši dopisniki zbrali skupaj v obliki intervjujev in anket, obljubili pa so, da bodo zapisali in nam poslali svoje vtise z današnjega srečanja. Objavili bomo tudi nagrade na šolska glasila.

Živa Drole

Slavko Fras, predsednik Zveze novinarjev Jugoslavije

Oleg Križanovskij, s partizanskim imenom Igor, znan tudi kot »črnogledi humorist«

je Slavko Fras. Povedal je, da je v tej zvezi 13.000 članov in med njimi veliko mladih, največ v starosti od 25 do 35 let. »Vi ste pionirji,« je dejal, »pa vam povem, da je novinar vedno na nek način pionir, vse svoje novinarsko življenje in vse njegovo delo je pionirsko. Pionirsko delo pa je zelo težavno. Za seboj imam 59 let življenja in svoje delo bi lahko spravi v 30 debelih knjig. So pa tudi novinarji, ki bi teh 30 knjig napisali v desetih letih.

Novinarski poklic je zame najlepši, je pa tudi najtežji. V vseh državah sveta je na prvem mestu smrtnosti prav novinarstvo. To seveda ne pomeni, da te bo nekdo ustrelil na ulici, ker si napisal slab članek o njem, ampak pomeni, da je to delo tako izčrpavajoče. V novinarstvu ni vprašanje, če lahko. Do te in te ure mora biti članek gotov, in to na primer v 32 vrsticah. Pa stlači ti v teh 32 vrstic vse tisto, kar lahko obrazložiš kvečjemu na dvajsetih tipkanih straneh! V neprestanem boju s časom smo. Seveda vas ne mislim strašiti. Prav pa je le,

ki bodo bogato obrodili. To pa zahtevno bralsko občinstvo vedno pričakuje. Zato se z mladimi novinarji v šolah ukvarjajo mentorji, zato imamo takšne srečanja, da si ta mladi rod med seboj izmenja izkušnje, da pove tudi nam, ki urejamo mladinske rubrike in spremljamo vse njihove dopise, kaj si želijo na svoji strani, kaj jim je všeč, kaj pogrešajo, skratka, kakšna naj bo ta njihova stran, da bo izviran prikaz njihovega mladostnega obraza. O vsem tem smo se pogovarjali v popoldanskem delu programa današnjega srečanja, ko smo se »mladinski uredniki« s svojimi gosti, to je povabljenimi dopisniki in mentorji, razkropili iz Doma tiska po posameznih uredništvih. Še prej so si udeleženci srečanja ogledali knjižni sejem v Cankarjevem domu (toliko, da so ga še ujeli za rep, ponedeljek je bil njegov zadnji dan) in se tam srečali tudi z mladinskimi ustvarjalci. Urin kazalec se je kar malo prehitro nagnil na poldne in zato je bilo treba vmes poskrbeti tudi za lačne želodčke.

pecivom, za prijetno vzdušje pa smo med nas povabili še Olega Križanovskega, s partizanskim imenom Igor, ki je vso zadevo popestril s svojim šegavim pripovedovanjem dogodivščin iz partizanskih dni. Seveda je oblekel tudi suknjič, ki so ga sicer že načeli molji, v pravi kurirski torbici pa je prinesel nekaj svojega prisrčanega risanja, ki je med narodnoosvobodilnim bojem polnilo strani časopisov, biltenov, stenčiasov.

Po rafalih smeja, ki so prihajali iz grl mladih prijateljev (in nič manj tovarišic mentoric, ki so bile z nami) sodim, da je Igor (v knjigi ga marsikdo pozna kot »črnoglednega humorista«) očaral naše goste. Če se motim, me, dragi mladi dopisniki, prosim, popravite. Ampak nisimo se samo smejali. Bili smo tudi zelo resni, ko smo razglabljali o TV-15 za mladino. Naši gostje so se seveda o tem prej pogovarjali v svojih krožkih in nekateri so nam prinesli kar napisane predloge, opravljene ankete in intervjuje. Naj bodo ti predlogi pobuda, da tudi

Po pomoč za ranjence

Dogodek iz novembrske ofenzive

Letos poteka 44 let od nemške ofenzive velikih razsežnosti imenovane »Traufe«. Potekala je na širšem območju Gorenjske pa tudi na Idrijsko-Cerkljanskem.

Ko je Stanko Petelin – Vojko zbiral gradivo za monografijo brigade Ivana Gradnika, mi je potožil, da morajo opisi dogodkov iz te ofenzive, žal sloneti v glavnem na spominih udeležencev, kajti pisne dokumentacije je zelo malo.

Ofenzivo sem doživljal na položaju bolničarja I. bataljona brigade Ivana Gradnika; opisal bi zato rad dogajanja četrtega dne ofenzive, v katerem smo v bojih z elitno enoto SS v Leskovici imeli največ žrtev.

Proti večeru smo po skoraj 24-urnem pohodu v visokem snegu in mrazu, utrujeni do onemoglosti, prispeli v vas pod Blegošem Lekovico.

Bili smo sestradani, zato so takoj po prihodu v vas kuharji pristavili kotle. V kratkem je vsak od nas prejel po pet drobnih neoplujenih krompirjev.

Bolniki in jaz smo »zasedli« hišico ob cerkvi. Mirno noč sem prespal v enem snu. Bolniki z vročino so polegali na veliko kmečko peč, z dvema tovarišema pa smo se kot rakci zavlekli v odprtino pod pečjo. Tako je tovariše na peči gredo od spodaj navzgor, nas pa od zgoraj navzdol. Že oblečen in obut sem se zjutraj izvil izpod peči popolnoma suh, spočit in prespan. Topla peč je prijala tudi bolnikom. Le borcu z malarijo, 38-letnemu Francu Hvali, vročina ni in ni hotela popustiti. Zato sem se s kanglico v roki odpravil po vasi iskat mleko. Dobil sem ga in se vračal v »našo« hišico ob vaški cerkvi; tedaj je pod vasjo zaropotalo orožje. Zaskrbljenih obrazov smo se molče spogledali. Skozi okno sem videl borce, ki so tekali mimo hiše, domačine, kako so brezglavo tekali vsevpred. Vas je nudila podoba mravljišča. Streljanje ni ponehalo, zato je tudi mene skrbelo, kaj se v resnici pod vasjo dogaja. Bolnikom sem v največji naglici razdelil kar mrzlo mleko in jim svetoval, da se tudi mi čimprej umaknemo v zgornji del vasi. Bal sem se, da bi se vsak trenutek lahko pojavili Nemci. Da bi padli v njihove roke, sem si najmanj želel, saj sem bil prepričan, da se ne bi živi izvlekli iz njihovih rok.

Ranjenec me potrebuje

V strahu pred takšnim spletom okoliščin sem zatem, ko so hišo zapustili že vsi bolniki, odšel tudi jaz. Na cesti je mimo pritekel mulovodec z mulo. Ob sosednji hiši je zavil s poti, obšel hišo in se tu verjetno želel pogladiti v strmino. Prostor med hišo in strmim bregom se je od enega vogala hiše do drugega ožal tako, da se je nizek strešni napuš ob koncu hiše spajal s strmim bregom. Žival se mu je zato s sedlom zagostila pod strešni napuš in strmino. Z vso močjo polno obupa, je mulovodec vlekel žival naprej, a je vse težje šlo. Trenutek sem postal in pomislil, kaj ga je z lepe poti zapeljalo v to mišnico, iz katere ni bilo izhoda. Tekel sem med hišami, objeti mi v meglo, s katero se je že mešal svetlo rjav dim slannatih streh, ki so že gorele.

Iskali so me. Nekemu borcu je bilo treba nuditi prvo pomoč. Vas Leskovica je bila že za nami, ko smo se z ran-

jencem zatekli v hišo pri Jurjevcu na Lazah.

Hiška z obokanimi kamniti vhodnimi vrati stoji sredi poševnega travnika ob Robidniški grapi, po kateri je do 8. septembra 1943 potekala nekdanja jugoslovansko-italijanska meja, na pol poti med Leskovico in Robidnico.

Gospodinja starejših let drobne postave Neža Mohorič, ji je bilo ime, nas je pričala že med vhodnimi vrati. S tresočo roko je iz steklenice natočila ranjencu šilce žganja. Ranjenec, 27-letni Valentin Lapanja iz Dolenje Trebuše, je imel veliko rano v mehki zgornji del stegna leve noge. Izstrelek, ki ga je rani, je po vsej verjetnosti bila dumdumka. Med obvezovanjem mi je pripovedoval, v kakšnih okoliščinah je bil ranjen. Bil je na koncu svojih moči, zato sem mu pomagal na kmečko peč, da bi na njej lahko počil. Zaradi izgube krvi, prijetne toplote in učinka žganja je v hipu globoko zaspal.

Še nisem utegnil pospraviti sanitetno torbico, že je v izbo vstopil novi ranjenec. Z velikim naporom se je privlekel do stola in se zgrudil nanj. Roki sta mu bingljali ob telesu, od prstov mu je še vedno kapljala kri. Tudi po obrazu je bil krvav. Roki je dvignil kvišku, kakor da bi na ta način ustavil krvavitev. Zato mu je kri drsela po telesu in se mu nabirala tudi v čevljih. »Danilo,« je s tihim glasom izdaval, »prosim te obveži me, saj je z mano itak konec!« Ugotovil sem, da ima težko rano na hrbtu, pod levo lopatico, na zelo neprimernem kraju. Moral bi mu odstraniti vsa oblačila, da bi lahko opravil temeljito delo. Ni pa bilo časa za to. Pogled mi je uhajal skozi majhna izbina okna na potko mimo hiše, po kateri so tekli borci proti Robidnici. Postajal sem vedno bolj živčen in neroden pri delu. S tresočimi rokami sem mu pritrdil povoj kar preko oblačil, ki jih je imel na sebi. Mu vsaj krvavitev ustvim, sem menil. Ranjenec Franc Petrovič mi je povedal, da je bil pomočnik mitraljezca v zasedi pod cerkvijo v spodnjem delu vasi. Kroglja iz sovražnikovega rafala je mitraljezca zadela v glavo in je bil na mestu mrtev, njega pa rani la v hrbet.

Umik proti Robidnici

Streljanje se je stopnjevalo in kar bal sem se, da bom vsak trenutek skozi okno zagledal Nemce. Stopil sem pred hišo, da bi si ogledal. Mimo je prišel mulovodec z neotovorjeno mulo. Tako je hitel, da niti slišal ni moje prošnje, naj se ustavi in nato vori vsaj enega ranjenca. V hišo se je medtem zatekel zelo mlad fantiček. Z nadčloveškimi napori se je privle-

kel do sem. Mučil ga je sklepní revmatizem. Za njim je v hišo vstopil komandir iz našega bataljona. Moji prošnji, naj pred hišo popazi na Nemce, je rad ustregel. Povedal je še, da se je z njimi pravkar srečal v vasi. Ušel jim je le po zaslugi rafala iz brzostrelke, ki jo je izpraznil nanje.

Izpred Jurjevčeve hiše je bil lep pogled na travnato vzpetino, na njenem slemenju pa leži gručasta vasica Robidnica. Mogočna Frencova hiša se je pravkar izluščila iz megle, ki se je nezadržno umikala v višino. Tudi jaz se bom z ranjenci moral umikati v to smer in na tej čistini pod vasjo. Nemcem v Leskovici bi bil odlična tarča.

»Danilo, Nemci se nam približujejo iz Leskovice,« je med vrati zavpil komandir, ki je stražil pred hišo. Pomislil sem na del poti po čistini, ki jo moram prehoditi z ranjenci, da pridem do varnega zavetja v Robidnici. Ranjenca Lapanjo, ki je dremal na peči, sem potegnil za noge, da se je v hipu znašel sredi izbe. Pomagal sem na noge ranjencu Petroviču, si naložil na rame njuna nahrbtnika in puške, ju prijel pod pazduho in se podal v hrib. Mladenič s sklepnim revmatizmom se je pač mo-

Alojz Ipavec, (Kučaretu) iz Banjske planote. Za ranjenega so dobrih štirinajst dni skrbeli pri Mraverju v Davči. Tu je ozdravel, se vrnil v enoto, vendar 1. 1944 padel.

ral reševati sam. Z velikimi napori sem prisopihal v vas. Ranjenca ob meni sta se le s težavo premikala in ob vsakem nerodnem gibu zaječala od bolečin.

Pred Francovo hišo smo naleteli na partizane, ki so raztelesovali neko govedo. Mrtva žival je ležala na tleh v snegu, noge so ji štrlele kvišku...

Ranjenec Petrovič je iz rane še vedno krvavel. Povoji s katerimi sem ga na Lazah povil kar preko oblačil, so se mu med hojo zrahljali. Želel sem mu jih pritrditi. Ob meni se je znašla četna bolničarka Julka Humar in mi pomagala pri prevezovanju. V izbo je medtem vstopil politkomisar bataljona Sulič Ivan. Iztok in nas molče opazoval. »Tovariš komisar,« sem ga nagovoril, »potrebovali bi deset borcev, ki bi mi pomagali pri prenosu ranjencev v varno zavetje.« Preden mi je utegnil odgovoriti, so ga nujno poklicali iz hiše.

Medtem je srditeje zaropotalo. Krogle so švigale tik nad strehami. Tudi steklo je zažvenketalo. Prestrašen planem na dvorišče. O partizanih ni bilo ne duha ne sluha. Na dvorišču pred hišo so samevali ostanki pravkar raztelesenega goveda. Zopet sem se čutil osamljenega in zapuščenega. Občutek var-

nosti ob številnih borcih, ki so pred nekaj trenutki še bili na dvorišču in v vasi, je v hipu splanel.

Vrnil sem se v hišo in ranjencem predlagal, naj bi me v hiši počakali. Jaz bi medtem tekem v hrib, dohitel našo enoto in se vrnil z nekaj borci, ki bi mi pomagali s prenosom obeh ranjencev. Ranjenca sta se s predlogom strinjala, čeprav sta nerada ostala sama. Zavedala pa sta se, da ju sam ne zmorem rešiti.

Pot po pomoč

Frencova hiša stoji na zgornjem delu vasi Robidnice, na slemenju med Blegošem in Črnim vrhom, pod Slugovo dolino. Pred hišo vodi v strmi breg pot, po kateri domačini spavljajo v dolino drva, seno in druge poljske pridelke. Zaradi stoletne uporabe, morda zaradi naravne oblike terena je bila pot tako globoko udolbena v sneg, da se je lahko brezskrbno hodilo po njej, ne da bi nas od leve in desne strani kdorkoli lahko opazil.

Visoko nad vasjo, v Slugovi dolini, sem končno dohitel enoto, ki se je po ozki gazi v globokem snegu vzpenjala v breg na Slugov grič. Med vsemi tujimi obrazi sem prepoznal borca Ivana Pikča-

Med novembrsko ofenzivo se je zatekel v zavetje Čuferjevih, v najbližjo javko bolnice Franje, v Dolenjih Novakih ranjenec Franc Petrovič. Zaradi nevarnosti so ga skrili v ruševine mlina blizu bolnice. Umril je po vojni v Novi Gorici.

Lebana iz Prepetna pri Tolminu. Povedal mi je, da je to IV. bataljon Prešernove brigade. Na Slugovem griču sem Prešernovce zapustil. Na poti proti Slugovi rejd in Črnemu vrhu nad Cerknim sem opazil začelje daljše kolone. Sledil sem jim v upanju, da so borci v koloni iz naše brigade. Prav zadnja v koloni je korakala manjša oseba v nemški uniformi. Na ramenih je nosila velik izvrba pleten kovček. Bil je nemški vojak Alojz Treumner, ki je nekje na Gorenjskem pristopil k partizanom v Gradnikovo brigado. Po poklicu je bil čevljar in v pletenem kovčku je pri pobegu iz nemške vojske s seboj prinesel čevljarstvo orodje. Sredi leta 1944 je bil sprejet v bolnico Franja na zdravljenje in zaradi nevarnosti v njej ostal do konca vojne kot čevljar. Bil je doma v Vargi pri Lipnici na Avstrijsko Štajerski. Ob koncu vojne se je vrnil domov v Avstrijo. Umril je leta 1972.

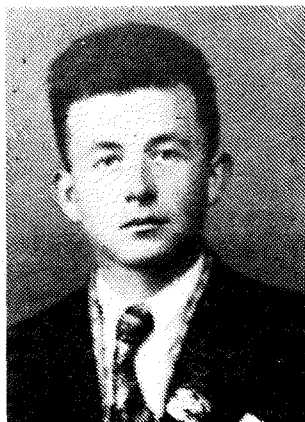
Končno sem naletel na našega komandanta Škerjanca. Globoko sem si oddahnil. Pojasnil sem mu težavo z ranjenci in potrebi, da se odpravimo v dolino ponje.

Medtem se je megla že popolnoma skadila. K Škerjancu je pristopil kurir s sporo-

čilom, naj ranjence prenesejo v Davčo. Pri Sorčanu da je že nekaj ranjencev iz Prešernove brigade. Medtem ko je tovariš Škerjanc bral sporočilo na listku, sem s pogledom motril v dolino. Mojo pozornost je pritegnila skupina treh partizanov, upreženih v sani z ranjencem. »Glej, glej,« se je oglašil tovariš Škerjanc, »saj jih že peljejo. V dolino pojdi ti, ker si bolničar,« je še dodal. Poln dvomov, če bomo štirje pripeljali sani do grebena, sem zakoral v globok sneg in se podal v dolino. V skupini sem prepoznal bolničarko Danico. Radoveden sem odstranil odejo, v katero je bil zavrt ranjenec in v moje veliko razočaranje ga nisem prepoznal. Ranjenec je bil Alojz Ipavec. Ranjen je bil v nogi in ni mogel hoditi. Ranjenca Petroviča in Lapanja sta torej še vedno v dolini...

Bil sem neodločen, kaj mi je storiti. Ranjenca na saneh je zeblo. Glasno nas je prosil, naj se vendar premaknemo. Tovariša in bolničarka Danica so bili že na koncu z močmi. Sami niso bili sposobni nadaljevati pot v strmino, ki je postajala vse bolj strma.

Poprijel sem tudi jaz, a smo sani vseeno komaj premaknili. Šlo je zelo težko, postanki so bili vedno pogostejši. Gaz v snegu je bila oz-

Stanislav Lapanja, Urbánetu iz Dolenje Trebuše, je bil borec 2. čete 3. bataljona Gradnikove brigade. Tudi on je bil ranjenec v novembrski ofenzivi; zanj je znano, da je padel v Leskovici 18. novembra 1943.

ka, zato so se široke sani pogrezale v globok in neutrjen sneg. Ta je še bolj oteževal napredovanje.

Končno smo dosegli greben in zavozili navzdol v dolino Davče. Veliko lažje smo napredovali. Ne tako daleč pod sedlom smo zagledali hišo po domače pri Sorčanu. Našega veselja je bilo hitro konec, saj o kakšni bolnišnici ni bilo ne duha ne sluha. Nadaljevali smo pot do bližnje kmetije pri Krivcu. V izbi je ležalo šest ali sedem borcev. Tovariši, ki so skrbeli zanje, so sprejeli še našega.

Zadovoljni zaradi uspešno opravljene naloge smo se pridružili skupini partizanov, ki je hitela globlje v kotlino Davče. Pri Mravlju smo se zopet srečali s komandantom Škerjancem. »Ravno prav si prišel, boš šel z menoj do bataljona, ker te tako potrebujemo!«

Vrnil smo se po pravkar prehojeni poti do roba gozda v Leskovski Davči, na severnem območju Črne vrha. Namenjeni smo bili k Čendovi domačiji, kjer je počival naš I. bataljon. Vso pot so nam prihajali nasproti partizani. Ravno smo začeli zapuščati kolovoz in se namenili v breg k »našim«, je iz gozda prišla večja skupina partizanov. Eden izmed njih

nas je ogovoril: »V gozdu je ranjen tovariš. Mi smo kuharji in se nam hudo mudi kuhati, zato pojdite vi ponj.« »Pojdi ti in ga pripelji do prve kmetije,« mi je naročil komandant Škerjanc.

Zopet z ranjencem Ipavcem

Kaj kmalu me je objela trda tema. Med vejevje mogočnih bukovih dreves je legla megla, ki je temo še poglobljala. Ozko gaz na gozdni poti sem pred seboj otipaval z veliko muko. Večkrat sem zasel z nje, izgubil ravnotežje in mestoma omahnil v globoki sneg. Počutil sem se osamljenega, bil sem obupan in na koncu svojih moči. Ko sem se spraševal, zakaj sem tako omagan, sem se spomnil, da že ves dan nisem zaužil grizljaja, zadnji je bil pet krompirčkov s prejšnjega večera v Leskovici.

Naenkrat se mi je utrnulo rahlo upanje. Nista morda ranjenca iz Robidnice Lapanja ali Petrovič? Vso pot sem se predal tej misli, zato sem še bolj pohitel. Zato je bilo moje razočaranje toliko večje, ko sem na saneh prepoznal ranjenca Ipavca. Z besedami, polnimi obupa in bolečin, mi je pojasnil, kaj se je medtem dogajalo z njim. Ko se je zmračilo, so ranjence, ki so pred njim ležali pri Krivcu, premestili v gozd pod kmetijo, ki mu pravijo Sorčanova rupa, njegga pa, ker ni bil eden njihovih, so izročili prvi večji skupini, ki je prišla mimo hiše. Dokler je šlo strmo navzdol, je šlo, ko pa so prišli v položni del poti sredi gozda, so ga zapustili. Bil je trd od mraza in roteče me je prosil, naj ga čimprej spravim v kak topel kraj. Tolažil sem ga, kot sem vedel in znal, čeprav niti sam nisem bil prepričan, kako naj ga rešim iz tega mučnega položaja.

Toda, iz teme so se izluščile temne postave, ki so molče tavale dalje v globino temnega gozda. So te osebe vsi partizani, sem se spraševal. Lahko bi se ob meji znašli tudi sovražnikovi vojaki. Z rotečim glasom sem prosil mimoidoče, naj poprimejo in naj mi pomagajo rešiti ranjenca. Dva, trije so se ustavili in poprijeli, žal pa se sami niso premaknili. Ob ranjencu se je znašel mladenič, ki je trdil, da je ranjen v hrbet. Ker je lahko hodil, sem ga napotil do »naših« z naročilom, naj nam pošljejo močno skupino borcev v pomoč. Bataljonski borci so kasnili. Ranjenec na saneh je vedno glasneje tožil, kako ga zebe. Ko sem tako stal v globokem snegu, je tudi mene začelo zebsti v premočene noge. Zato so se minute čakanja tudi meni zdele dolge kot večnost. Ko sva nekaj časa ostala sama in mimo naju ni prišel nihče več, sem se odločil. Ranjencu Ipavcu sem predlagal, da ga za določen čas pustim samega sredi gozda in grem tudi jaz do »naših« in pripeljem borce, ki ga bodo pomagali rešiti. Z velikimi napori sem se privlekel do Čendove kmetije visoko v severnem pobočju Črne vrha in poiskal komandanta Škerjanca. Takoj je določil zadosti borcev, ki so ranjenca prepeljali do Mravlja.

Še pred polnočjo so se borci pričeli urejati v vrsto. Pred nami je bil še en dolg prehod. Zame ob petih drobnih krompirjih prejšnjega večera.

Danilo Šuligoj

Viktor Stopar

Deset zapovedi in še kaj več

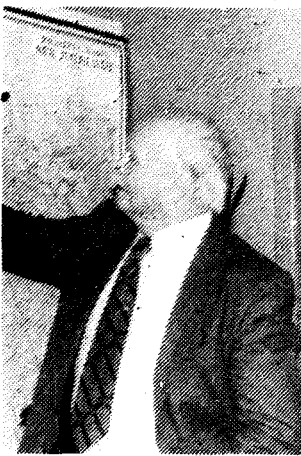
Tovariš Viktor Stopar ni dvakrat pomišljal, ko smo ga po telefonu poprosili, če bi sodeloval v našem »avnojskem« pogovoru ob 29. novembru. Pozna naš časopis, mi pa njega, saj smo ga v teh letih našega izhajanja že večkrat poiskali in vedno našli v njem prijetnega sogovornika, vedno brez dlake na jeziku, odločnega in razsodnega moža, ki ga je koval predvojni in vojni čas, ki ga je skovalo življenje pravega komunista. Ne, tega si ne pusti vzeti; ne pusti si iztrgati idej, za katere se je bojeval, jih oblikoval v sebi in so postale del njega samega. Ne pusti, da bi vrtnec, v katerega nas je vse skupaj zavihtel današnji čas, pogoltnil, kar je dobrega. Zato je vedno pripravljen pogledati resnici v oči, jo postaviti na dlan, razkrinkati zlo, ki nas najeda, pa če je še tako pekoče in bi nekdo drug »iz varnostnih razlogov« dejal, da ga je bolje zaviti v celofan.

Zanesljiv in natančen kot ura se je točno ob napovedanem času oglasil v našem uredništvu. Pogled se mu je ustavil na zemljevidu Jugoslavije na steni in mu zdrsel tja dol proti Bosni in Hercegovini, proti rojstnemu mestu nove Jugoslavije. Jajce, 29. novembra 1943. AVNOJ... drugo zasedanje...

»Da, AVNOJ,« pravi in čez obraz mu preleti nekakšna blagost ob spominu na tisti čas, razpoloženje ljudi in srečo, na zmago pravice, ki je prilila olje na ogenj revolucije. »Veste, AVNOJ je bil sad dolgoletnega boja in dela revolucije med obema vojnama,« nadaljuje čez hip. »Ljudje so bili nezadovoljni z ureditvijo, postavljeno 1. decembra 1918, s kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, v kateri je bilo izrazito občutiti premoč enih narodov nad drugimi in v kateri so veljale socialne krivice. Napad Nemcev, Italijanov, Madžarov na Jugoslavijo je povzročil protireakcijo. Napredni del prebivalstva je šel v boj proti okupatorju, v boj, ki ga je vodila Komunistična partija z željo ljudi, da se odpravi nepravilna delitev na

narode in narodnosti, da iz njih nastane skupnost samostojnih narodov, da se naredi konec socialnim krivicam. AVNOJ je uzakonil vse tisto, kar so ljudje želeli, vse tisto, kar mora imeti neka družba, če hoče biti socialistična. Mislite, da bi bila Primorska priključena Jugoslaviji, če ne bi tega hoteli tamkajšnji ljudje? Pa so hoteli v Jugoslavijo in AVNOJ je to njihovo željo potrdil. Danes se sicer veliko piše, kako je naša armada osvobodila Istro, Trst... jaz pa sem prepričan, da so Primorsko osvobodili njeni ljudje. Tako rekoč od dojenčka do starčka so se strnili v enoten boj in uspeli. Vprašajte tamkajšnje ljudi, če bi bili danes pripravljeni živeti pod Italijo. Zanimali bodo, kljub višjemu italijanskemu standardu. Malo pa so le razočarani z nekaterimi dogodki in ukrepi po vojni, s tem, kar se je dogajalo pred kratkim in se dogaja tudi še danes. Pa o tem ne bi dalje razpental...«

Naj mimogrede povem, da je tovariš Viktor Stopar v času sprejemanja avnojskih načel deloval kot inštruktor CK na Štajerskem, sicer pa

o sebi pravi, da je bil med NOB pravi misijonar, saj je prepotoval od Kolpe do Triglavu pa do sveta ob Muri.

Avnojska misel se je hitro širila, čeprav v tistem vojnem času ni bilo takšnih komunikacijskih sredstev, kot jih imamo danes. Med ljudi so jo ponesli delegati, ki so se z zasedanja vračali v svoje kraje.

»Pravzaprav mislim,« je povzel moj sogovornik, »da so šele avnojski dogodki sprožili pravo diferenciacijo v Jugoslaviji; zdaj so se pokazali tisti, ki so se udingali okupatorju, naša revolucija pa se je morala odslej poleg z okupatorjem spoprijeti še s protirevolucijo doma.

Avnojski sklepi pa so se uresničevali, besede so postajale dejanja in tako v ljudeh krepile zavest zaupanja, skupnosti, moči. Mislim, da je v tistem visokem razpoloženju po zmagi žarek prav avnojski duh, ki je ljudi spodbujal k prepričanju, da bodo avnojski sklepi to, o čemer smo pripovedovali, agitirali, na kar smo naslanjali našo prihodnost. Med ljudmi je vladala demokracija. Pravzaprav menim, da je bilo v vsem tem vojnem in povojnem obdobju v času t. i. »diktature proletariata«, več demokracije kakor danes, kajti po mojem prepričanju je demokracija to, da ljudje lahko izražajo svoje želje ter

pomislike in so te tudi upoštevane ter uzakonjene. Ni bilo pa tega, kar je danes, da lahko svobodno govoriš, pišeš in delaš kar hočeš – vse pod krinko demokracije. Sicer pa, težko je primerjati dva tako oddaljena časa – današnji in tisti izpred štirideset in več let. Življenje teče dalje in ta tek let se je dotaknil tudi nas, vplival tudi na naše razmere.

Tako sva s tovarišem Stoparjem neopazno zdrsnila v zdaj in tukaj... »Mi, stari revolucionarji, ki smo že med obema vojnama imeli svoj nacionalni in socialni cilj in je rezultat osvoboditve potrdil to našo pravično zahtevo, se nikakor ne moremo sprijazniti z nekaterimi nerazumljivimi stvarmi, ki se dogajajo okoli nas,« premišlja moj sogovornik. Kot neomajen komunist s triinpetdesetimi leti partijskega staža naveže svojo misel na tisti čas, ko je bila Komunistična partija preimenovana v Zvezo komunistov – zato, da bo ta zveza teoretično in ideološko usposobila svoje člane, da bodo delali za cilje socialistične družbe tako, kot sta narekovala revolucija in Avnoj.

»Toda danes imam občutek,« pravi, »da je tudi Zveza komunistov postala »režimska« in da ne vpliva ona na organe, ki odločajo, ampak brani, kar oni odločajo. Vzgaja ljudi, da znajo govoriti, največkrat pa tako, da se sebe ne razumejo, kaj šele, da bi kaj naredili. In prav ti prihajajo na funkcionska mesta. Čeprav ZK ni tako kadrovska, kakor je bila nekdanja Partija, pa se še v današnjem času kljub tolikim tisočim dobrih državljanov, čez gre za vodilno funkcijo, postavlja vprašanje: ali je član ZK? Jasno, da v tem primeru karieristi želijo množično v Zvezo komunistov, saj se jim s tem odpira lestevica za vzpenjanje. Zakaj naj bi na primer predsednik SZDL moral biti komunist? Ali so

samo oni pošteti? Sicer pa vemo: od Mikulića do Abdića so vsi komunisti; pa kaj se dogaja? Glejte, komunisti so se med vojno tolkli z velikim entuziazmom. Danes ne vem, ali so nekateri komandanti in politkomisarji imeli prav, da so pred odločilno bitko poklicali pred stroj prav komuniste in skojevece ter jih poslali v najtežje položaje. Sedem ali osem tisoč jih je padlo. Resnično se sprašujem, če je bil potreben tak krvni davek komunistov? Nekateri komunisti so zapustili in še zapuščajo naše vrste zaradi užaljenosti in razočaranj. Nimajo prav. Morali bi ostati v organizaciji in se boriti. Upam, da bodo člani ZK enkrat le našli svoje mesto, da bodo predstavniki delovnega človeka in ne režima.

Pa ni samo ZK vredna kritike. Po Stoparjevem mnenju je še bolj nerazumljivo, da so sindikati zaščitniki režima in da se ne postavljajo na čelo za pravične zahteve delavskega razreda. Isto velja za Zvezo borcev. Mladina, ki pa poskuša iz vsega tega življenja le narediti korak naprej, se znajde med kladihom in nakovalom.

Ustava? Seveda, imamo ustavo in zdaj naj bi jo celo spreminjali, kakor da bo potem pri nas spet vse v redu. Sprašujem se, ali ne bi raje spremenili ljudi... »Ja,« pravi moj sogovornik, »rad porabim tole primerjavo: Ko je Mojzes imel deset zapovedi, so ljudje točno vedeli, kako morajo živeti. Naša ustava pa ima toliko členov in zakonov, da si lahko že vsak naš državljan izbere svojega. Vprašam vas, kaj se spremeni (tudi, če spremenimo ustavo), če ljudje še naprej mimo ustave uganjajo samovoljo? Dokaz so na primer Mediteranske igre, pa Univerziada, kjer so si Dolanc, Mikulić, Vrhovec in drugi privoščili tako drage igre. Pa tudi zadnji dogodki v Zvezni

skupščini se mi zdijo zelo samovoljni. To so dokazali nekateri delegati, ki so zaploskali na predlog podpredsednika ZIS, da bodo tudi vojskim upokojencem vzeli eno pokojnino. (Če je meni crknila koza, naj se sosedu!) To je prava nevoseljivost! Če pa bi nekdo od delegatov predlagal, da bi vzeli eno mesečno pokojnino tudi funkcionarjem, sem prepričan, da bi bil deležen ne le aplavza v zaprti dvorani, ampak vse od Gevgelije do Triglava.

Še nekaj leži tovarišu Stoparju na duši: to, da smo razvrednotili delo. »Ko se je po avnojskih sklepih govorilo o socialni pravičnosti, smo se vsi trdno zavedali, da bo delo merilo za ustvarjanje materialnega položaja vsakega posameznika. Mi pa smo v nasprotju s tem omogočali, da se je razvila teza: Če pa smo se vsi bojevali za Jugoslavijo, moramo tudi vsi imeti iste materialne možnosti. Šli smo na linijo enakih potreb in tako razvrednotili delo, da kljub stotisočim inženirjem in doktorjem naša proizvodnja nazaduje, namesto da bi se razvijala in napredovala.«

Ob koncu najinega pogovora sva s sogovornikom pokramljala še o našem TV-15. V letošnjem letu mineva že četrto stoletje njegovega življenja med narodom in vsekakor ima, oziroma bi moral imeti svoje mesto sredi vsega tega dogajanja skozi čas. Že petindvajset let prihaja med ljudi... »Bolj kritičen naj bo do dogodkov, ki niso v skladu z življenjem in delom,« meni tovariš Stopar, »naj ne ponavlja le dogodkov iz NOB, pač pa naj iz njega veje revolucionarni duh. Ne z zamolkom preko kritičnih vprašanj! In naj ne piše le o borbah, pač pa tudi o stvareh, ki bodo pritegnile mladino. TV-15 je potreben, zelo potreben in v marsikateri vasi daleč od cest je to edino glasilo, ki ga vaščani prebirajo.«

Živa Drole

Drago Miklavc

»Razumevanje – sol sveta!«

Tri prelomnice je vila sojenica ob rojstvu položila v zibel Dragu Miklavcu: da se je rodil v pohorski Ribnici, da je odšel k partizanom in da je rad pisal.

Roditi se na Pohorju navsezadnje ni nič pomembnega, pomembnejše je to, da te življenje v gorskih samotah nekoliko bolj obdela kot dolince in da posledaj na stvari gledaš nekako previdneje. Previdnost je bila tudi vzrok, da se je šel učiti za kovača; nekaj moraš biti in kar je takoj pri roki, nekaj velja. K partizanom najbrž ne bi odšel, bil je premlad, če ne bi z narodnoosvobodilno vojsko sodelovala že mati. In pisal brez sojenice tudi ne bi.

Drago Miklavc, ki živi v Mariboru, je že vsa leta od ustanovitve našega časopisa eden najpridnejših dopisnikov. Že res, da piše tudi drugam, na TV-15 pa ga vendarle veže še posebna nit, vez, ki je nastala med vojno, ko je kot kurir blodil po pohorskih gozdovih.

Vsa leta po vojni je mislil na te ljudi. Tudi na Korošce. Tostran in onstran meje. Poznal jih je – in še pozna – kot svoj žep. Srečeval jih je v viharjih letih, srečuje se z njimi še danes. Rad je med njimi.

»Saj me tudi oni obračajo«, reče, nikakor samovše-

no, pač pa zadovoljno. Šolska burka na avstrijskem Koroškem ga boli, jezljivo pripoveduje o ločevanju mladine. Ko se bodo misli umirile, bo o tem pisal.

Če hoče, zna tenko prisluhiti človeku. Vsakemu, borcu pa še posebej. Veliko je med ljudmi in pozorno prisluškuje njihovim, na glas izrečenim mislim, ki pogosto tudi zabole.

Dejal bi: cesta je njegov dom. Gorske poti oddih. Beleznica prijateljica. Največ ostane v spominu.

»Kar smo o Mikulićevem programu rekli, smo rekli, ljudje pa se vendarle bojijo,

da bo spet šlo vse po stari poti. Tako sem otipal žilo ljudstva. Če se bomo sprijaznili s to vsesplošno in že ponizujočo revščino, je kapital propadel. Po svoje sem kar vesel, da ljudje na Pohorju, pa tudi na Koroškem, vendarle upajo, da posledaj ne bomo več taval v krogu in če se še tako čudno sliši, pozdravljajo vsako spremembo. Se pa čudim, da so tako potrpežljivi.

Ni več Dragu, da nekateri vnič dajajo Jugoslavijo, da jim vse preseda... Kajpak se ne strinja v trditvami, da je Tito za vse kriv, ker je menda najemal posojilo pod nemogočimi pogoji. Ulica meje, rolni, prečesava brez usmiljenja.

»Vemo, kdaj se je država najbolj zadolževala, pa tudi, da je Tito vselej svaril pred zapravljanjem in samopašnostjo.

Poslušaj Miklavca, slišiš narod.

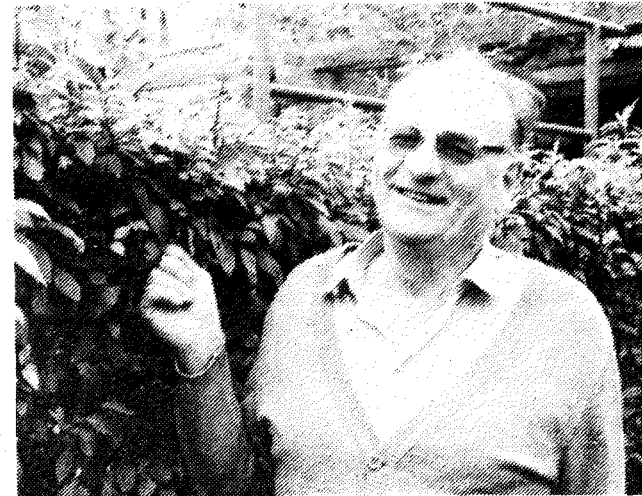
Ko je bil ta narod v težavah, so prisli predenj z jasno, odločno besedo. Predvsem Tito. Branko Mikulić tega ni storil, čas in razmere pa po tem kar kričijo. Ljudje so razočarani, pripoveduje Miklavc, drezajo vanj, kaj pravzaprav misli, marnjajo, da vodilni le poredko pridejo med delavstvo, ljudi nasplohi!

»Kako zelo odmevajo be-

sede Smoleta, Kučana, Kmecla, Zlobca, ki skušajo stvari s preprostimi besedami, z lepo slovensko postaviti v luč, brez prikrivanja resnice, brez nepotrebnega filozofiranja, nenehnega premlevanja istih ugotovitev, togih formalizmov... Ce kdo misli, da je preprostu človeku vseeno, kakšen jezik zadoni z govornskih odrov, se vaježi moti. Spakodrana birokratlatovščina ostaja brez odmeva. Tito ni bil bogve kakšen govornik, a je vendarle prepričan, za merljivo govori Miklavc.

V teh časih se zelo prepirljivo obnašamo.

Tudi o kulturi dialoga bi morali več premišljevat, predvsem pa bi se morali naučiti strpnosti. Kot da nas je obsedel sam vrag. Naredilo se je tako, da si kar naenkrat nacionalist, če brani svoj jezik (v tem jeziku navsezadnje govorim in pišem), svojo kulturo, svojo narodnostno posebnost, misel, navade, nagnjenja, če vztrajaš pri avnojskih sklepih, če se združuješ s sorodno mislečimi brez kakšnih pretenzij... nacionalizem je postal nekakšna čarobna paličica, s katero je moč rešiti vse probleme. Jaz pa hočem misliti po svoji; saj tudi navsezadnje čutim drugače kot, na primer, nekdo iz Makedonije. Pomembno je, da smo si enotni

v tistih najpomembnejših zadevah, za katere smo se domnili, da jih bomo spoštovali, v Jajcu. Tisti, ki meni, da je mogoče vse v tej deželi spraviti na skupni imenovalec, se zelo moti. Splošnih pravil obnašanja v Jugoslaviji ne more biti, razen že zapiranih.

Zapišeš ali rečeš, da ti o tem ali tem tovarišu, ki je bil v hosti, nekaj ni všeč – in to je že napad na pridobitve revolucije. Na udaru so predvsem mladi. Tudi sam se ne strinjam, da bi posameznike, ki so imeli tako med vojno kot po vojni določene zasluge, zaradi tega nenehno ujevali in nosili po rokah. Podvomiš v umetnost gradnje te ali one tovarne, četudi z že-

leznimi argumenti v žepu – in že postaneš nacionalist. Tako se nenadoma znajdeš med nekakšno opozicijo, notranjimi in zunanjimi sovražniki, tehnobirokrati in oportunisti.

Če pišeš, si bolj kot drugi soočen s temi problemi, še več, ljudje od tebe, ki si menda dobro obveščen, zahtevajo čistega, kristalnega čistega vinčca. Pojasnuješ, se mučiš, ko si vendarle od vsega tega izmučen že sam, da bi ti zaupali, da bi se dokopal do informacije.

Če pišeš, boš to vedno počel. Daj piti žejnemu in kruha lačnemu,« pomirljivo reče Drago Miklavc.

Milenko Strašek

Risto Gajšek

Gospodarstvu čimbolj proste roke

Skupaj s celjsko, pa tudi slovensko politiko, je Risto Gajšek, dolgoletni celjski družbenopolitični delavec, doživljal težke in dobre čase, vzpone in padce, smisle in nesmisle, ki jih je bilo nemalokrat komaj mogoče preprečiti. Bila je to svojevrstna Prokrustova postelja, naklonjena časom, ki so zahtevali več, kot je človek zmogel. Kot mnogi celjski družbenopolitični delavci, ki so se po vojni, bodisi da so bili med partizani, bodisi po taboriščih (sam je po osvoboditvi prišel iz zloglasnega Dachaua), znašli, nekateri tudi nehoti, v vrvežu gospodarskega in političnega življenja, se je tudi naš sogovornik privadil na življenjski ritem najbolj jeklene sorte, ki mu usmerja žitje in bitje še danes. Zagotovo je eden tistih Celjanov, ki ga je najtežje najti doma: kar sedemnajst funkcij ga je dobesedno odrezalo od domačega zavetja. Za tako »razgrabljenega« človeka je seveda primerjava med sedanjostjo in preteklostjo težaško premišljevanje...

»Časi se spreminjajo, spreminjajo se odnosi. Po vojni revščina, hkrati pa veliko navdušenje za obnovo, prava evforija, nato strm razvoj – in z njim mnogo napak. Se posebej takrat, ko smo se lotili posameznih reform. Zdi se mi, da smo skoraj vedno podlegli določenim pritiskom in – obstali na pol poti. Ti pritiski so vedno prihajali iz krogov, ki so mislili ali čutili, da jih bo reforma prizadela. Jasnó je, da pri vsaki reformi nekdo potegne krajši konec. Zame je vedno bil veljavni končni uspeh, uspeh za vse in sem se vsem polovičnim posegom upiral. Ni bilo lahko. Vsaka prekinjena reforma je padec stopnja, iz katere čez čas nujno sledi prihodnja reforma, nizek.

Pri vsem tem je treba upoštevati, da smo država z izredno pestrimi štartnimi osnovami in miselnostjo ter stopnjo produktivnosti. Ta miselnost se sicer res spre-

minja s stopnjo materialnega razvoja, vendar prepočasí, vsaj ponekod. Preobrazba neke dežele je poleg tega odvisna še od marsičesa.

TV-15: Danes doživlja mnoge, boleče zareze v svoje ustvarjalno jedro tudi ZK, ki je številčno znatno močnejša od tiste partije, v katero ste leta 1945 vstopili tudi vi! Spremembe so morda prišle prepočasí, vendar so tukaj in ZK ne more mimo njih?

»Govoril sem o reformah, ki so pretresale to družbo in jo še bodo. ZK bi morala ob takšnih primerih imeti trdna stališča – ne le v resolucijah, ob kongresih ipd. – in preprečevati in blokirati nekatere negativne težnje v tej družbi. V družbi, kjer je izredno močan proces razslojevanja, tudi znotraj same ZK, ko prihaja na površje pluralizem idej, bi se morala ZK boriti brezkompromisno le za najboljše, najnaprednejše ideje in v vseh področjih in jih tudi podpirati. Dejstvo

je, da se najnaprednejše ideje niso vedno prebile na površje in prav zaradi tega so, predvsem starejši, komunisti razočarani. Ne toliko nad problemi, ki nastajajo, kot nad nemogočimi odnosi. Strahotno smo namreč zamenjali moralne vrednote. V vzgojo mladega človeka nismo znali vgraditi teh vrednot. Vzgojnoizobraževalni sistem, ki ga premoremo, dobesedno deformira našo mladino, ne daje ji potreben odnos do discipline, ki bi se pozneje izkazala na delovnem mestu. Vse več je nasilja, že med otroki, to pa zanesljivo ne meče najboljšo luč na vzgojnoizobraževalni sistem. Če se povrnem k partiji, potem je točna vse bolj prisotna ugotovitev, da ji stvari uhajajo iz rok. Z vodilno vlogo se je pač treba nenehno dokazovati, z znanjem in strokovnostjo vplivati na razmere, ponuditi kar največjo stopnjo demokratičnosti.

TV-15: Omenili ste pretekle reforme. Dobili smo novo, ki že učinkuje in ki je sprožila val negodovanja pa tudi odobravanja. Mnenja so od okolja do okolja različna?

»Prvo protislovje protiinflacijskih ukrepov je, da to ni le ena izmed zelo dognanih etap v uresničevanju že sprejete stabilizacijskega programa, ki nam je spaljal po vodi. Bojim se, da gre znova za improvizacijo, ki bo doživela podobno usodo, kot vse predhodne reforme. Če se ne motim, ponuja protiinflacijski program vsakemu nekaj, da bo mir v hiši, to pa seveda ni mogoče. Že prej sem dejal, da pri vsaki spremembi

potegne nekdo krajši konec. Če tega spoznanja ne bomo vzeli v zakup, v nobenem primeru ne bomo dohiti razvitejših dežel, kar bi men- dala radi.

Vsega obnašanja v gneči okoli protiinflacijskih ukrepov v slovenskem prostoru sicer ne odobravam, ko pa gre za osnovna načela, kako rešiti gospodarsko krizo, se povsem strinjam s slovensko koncepcijo. Menim tudi, da mora biti Slovenija dovolj trdna, da ji voz ne uide.

TV-15: Prisegamo na demokracijo, na avnojske sklepe, na pravico narodov, da si po svoje kroje usodo...?

»Nesprejemljivo je, da so nekateri pri nas kar naprej ogroženi, nesprejemljivo pa je tudi nenehno sklicevanje posameznikov in okolij na demokracijo, ki v mnogih primerih to enostavno ni. Različne vrste »ogroženosti« vzpodbujajo tudi izredno ob-

sežen arzenal klevet, podtikanj, sumničenj, celo groženj, da psovani in omalovaževani niti ne omenjam. V boju so se znašli tako politiki kot nekateri časnikarji. »Ogroženi« ne izbirajo sredstev, kar se potem odraža na domala vseh področjih, gospodarskem, političnem, kulturnem... in prenaša na mednacionalne spore. Za nekatera okolja je preprosto greh, če misliš drugače, če želiš nekaj narediti po svoje. Specifičnosti okolij nikogar ne brigajo, četudi smo ničlikokrat poudarili, da je različnost v enakosti pravzaprav nesluteno bogastvo, ki nam ga je dala avnojska Jugoslavija.

Tukaj je treba omeniti ustavo. Takole menim: več kot trideset državljani, ki se seveda obnašajo po pravnih normah, sploh ne čuti potrebe po spreminjanju ustave. Vprašajmo se raje, koliko ljudi pri nas je v zadnjem času prebralo ustavo in kaj te ustavne norme sploh pomenijo? Hkrati bi rad opozoril na poplavo zakonov in to – slabih. Spremeniti bi morali zakon o združenem delu, če nam je, takšen kakršen je, sploh potreben. Nasploh ljudje mislijo, da ustave ne bi bilo potrebno menjati, zato, ker bi bila nekakšna zavora. Nosilci gospodarskega razvoja so gospodarski subjekti, ki pa se tako ali tako težko znajdejo zaradi poplave predpisov. Gospodarstvo mora imeti čimbolj proste roke, zapomnimo si že enkrat to! Mogoče je ta kriza voda na mlin nekaterim, ki bi radi upravičili svoja hotenja s spremembo ustave, tistim pač, ki jim ni povšeči prevelika samostojnost republik in pokrajin. Če bi bila ta samostojnost res tolikšna ovira, potem bi morali o tem že zdavnaj prvi spregovoriti Svicarji, ki imajo množico

zelo svobodnih kantonov, pa vendarle nimajo nikakršnih problemov. Jaz ne čutim potrebe po spremembi ustave.

TV-15: Težav z manjrazvitimi ni in ni konec. Nasprotno, stvari se poglabljajo, denarja pa je vse manj?

»Mogoče bo primerjava neprimerna, vendar je res, da je bil razvoj manjrazvitih dežel v svetu vedno odvisen od obsega kapitala, vloženega v te dežele z nekim povsem določenim namenom: pridobiti gospodarske koristi. Tako se je seveda obnašal kolonializem. Če zadevo gledamo skozi zgodovino, je tako vložen kapital pripeljal do višje stopnje razvitosti in naposled povzročil večje težnje po gospodarskem osamosvajanju.

Mi bi morali na manjrazvita območja vlagati tako kapital kot znanje z namenom, da se ta območja čim prej razvijejo. Zaenkrat pa tega povsem ne omogoča zakon, obstaja pa tudi vprašanje, ali boste del dohodka, ki ste ga vložili, sploh kdaj dobili nazaj. Nemogoče namreč je, da »obdarovanec« povsem suvereno odloča o teh sredstvih, ne da bi bil dolžan komu sploh odgovarjati za to. Dogaja se tudi, da se gospodarske enote, ki so se »postavile na noge«, od matičnega podjetja preprosto odcepijo, brez kakršnihkoli obveznosti. To je nevzdržno. To – preprosto povedano – jemlje voljo vsem, ki bi bili pripravljeni vlagati. Človekova izkušnja pa zelo nazorno pove, da je bil denar, dan brez obveznosti, največkrat najslabše uporabljen, nesmotno in neodgovorno. To je področje, ki ga mora zelo jasno precizirati zakon. Sistem »jaz dam, ti vzameš« bo še naprej povzročal nezadovoljstvo.

Pogovor zapisal:
Milenko Strašek

Silvester Turk

»Delo rezervnih vojaških starešin je premalo družbeno priznano!«

Že njegov zunanji videz in prve besede kažejo, da je bil vse življenje vojak. Bela srajca, kravata in obleka ter obvezni ustnik s cigareto v roki, to so skorajda zaščitna znamenja Silvestra Turka.

Kot šestnajstletni fantič je leta 1943 odšel v partizane, v Gubčevo brigado. Zaradi rane so ga odpeljali v hrvaško-slovensko partizansko bolnišnico na Gorjance. Ko je ozdravel, je ostal v njeni zaščitni enoti. Gorjance je prepešal šestkrat in težko bi naštel vse spopade z domobranci. Decembra 1944 je odšel v Beograd in postal gojenec prve generacije vojaške akademije. Po solanju, ki ga je končal z odličnim uspehom, je ostal učitelj na svoji nekdanji šoli. Nato so ga premestili v Titovo gardo, končal pa je različne vojaške šole v Jugoslaviji, po petindvajsetih letih se je znova znašel v Sloveniji. Služboval je v večih garnizijah, upokojitev pa je dočakal na poveljstvu ljubljanskega območja kot polkovnik.

Veliko ljudi pa ga pozna tudi kot predanega aktivista s področja splošne ljudske obrambe in družbene samozastite in zveze rezervnih vojaških starešin.

»Ko sem služboval v Mariboru, so me prvič prosili, naj bi predaval rezervnim vojaškim starešinam po krajevnih skupnostih, kmalu pa so me za to prosili tudi v Murški Soboti. Tako sem imel prvič stik z rezervnimi starešinami, ki so večinoma delali v gospodarstvu. To pa je od mene zahtevalo, da sem se bolj poglobljeno začel ukvarjati s problematiko SLO in DS, predvsem s tistim delom, ki je zanimivo za rezervno sestavo in tudi prebivalstvo. Po prihodu v Ljubljano sem skrbel za povezavo med JLA in ZRVS. Tej organizaciji smo nudili pomoč, saj sama ni imela sredstev za usposabljanje članov. Usklajevali pa smo tudi že programe usposabljanja v JLA in TO na eni strani in drugi

strani ZRVS, kar je dalo dobre rezultate. Odpravili smo namreč možnost, da bi rezervni vojaški starešine dvakrat poslušali isto predavanje,« je začel pripovedovati Silvester Turk.

Po upokojitvi je še bolj prijel za delo v ZRVS. Predvsem se rad spominja sodelovanja s komisijo za SLO in DS pri zvezi socialistične mladine. Na žalost se je kasneje začelo to sodelovanje krhati, zdaj pa se znova to sodelovanje izboljšuje.

»Težko mi je, da nekateri ljudje ne poznajo dobro naše zasnove SLO in DS. Ta ni nič drugega, kot dosledna in odločna uporaba izkušenj NOB v sedanjih razmerah. Glede na cilj sta zasnova in doktrina SLO in DS miroljubni, po svojem družbenopolitičnem bistvu pa obrambni, oziroma zasnova SLO in DS odvrča možnost napada na Jugoslavijo. Hkrati pa pripravlja vse subjekte družbe za uspešno obrambo«, je nadaljeval to-

variš Silvo, kot ga kličejo prijatelji in znanci. »Ravno zaradi tega imam precejšnje pomisleke o razlagah, ki se pojavljajo v delu našega tiska, predvsem reviji Mladina. Avtorji in drugi se premalo zavedajo, da v zasnovi SLO in DS ni niti ene besede ali zamisli, ki bi bila usmerjena proti našim sosedom, ali osvajanju tujega ozemlja. Je povsem obrambna, toda v delovanju znotraj Jugoslavije, to je v primeru napada, pa bi bila še kako ofenzivna in napadalna.

Kot pravi Silvester Turk, ima vse elemente obrambe in odvrčanja možnega napada in je usmerjena v boj proti vojni, ima pa tudi elemente pacifizma, saj je protivojna. Pri nas in v svetu so vse bolj množična mirovna gibanja, ki so usmerjena v zmanjšanje oboroženih sil po svetu, v uničenje jedrskega orožja, v uničenje kemičnega orožja in v zmanjšanje vojaške proizvodnje. »Vse to je sprejemljivo tudi za nas. Toda, ko spremljam dejavnost našega mirovnega gibanja, pa opažam, da je njegova dejavnost usmerjena proti našim oboroženim silam, kar je popolnoma nesprejemljivo. Dejavnost mirovnih gibanj, je treba usmeriti v boj za odpravo jedrskega orožja, odpravo blokov, odpravo oporišč na tujih ozemljih in podobno, ne pa da kritizirajo lastno obrambo, ki je zelo povezana z dogajanjem v svetu.

Seveda pa ne mislijo vsi tako. To je lepo pokazala združena taktična vaja Jesen '87. Kot pravi Silvester Turk, je bil na območju vaje in zelo

Silvester Turk je tudi predsednik mestne konference ZRV Ljubljana. To zahteva, da se vsak dan pogovarja s sodelavci, še posebej s sekretarjem MK ZRVS Dušanom Dolencem, o njihovih nalogah, obveznostih, dejavnostih, problemih.

so ga presenetile tesne vezi, ki so se spletle med prebivalstvom in pripadniki oboroženih sil. Te so bile takšne, da bi si jih lahko želeli tudi v drugih delih Jugoslavije.

»Večkrat preberem Ilustrovano politiko, Nin, Borbo in Politiko. Jezi me, da skušajo stališča posameznikov ali majhnih skupin pripisati vsem Slovincem. Po drugi strani pa objavljajo članke o Sloveniji, ki so pogosto bolj dezinformacija, kot pa informacija bralcu. Eden takšnih primerov je pisanje o osebnih dohodkih v naši republiki,« je nadaljeval Silvester Turk. »Pisali so, kako visoke osebne dohodke imamo, nihče pa ni zapisal, da je družbeni proizvod na enega zaposlenega tod tudi do sedemindvajset odstotkov večji kot v drugih delih Jugoslavije. Slovenija ustvari tudi do sedemindvajset odstotkov jugoslovanskega izvoza na konvertibilna tržišča. Teh podatkov v člankih ni bilo, avtorji so navajali samo višino osebnega dohodka in to je vzburilo duhove, kar je tudi razumljivo. Pred dnevi smo se srečali s predstavniki jugoslovanskih univerz in v pogovoru sem jim naštel vse te podatke. Dejali

so mi, da bi po njih morali imeti še višje.

Kot vojaka in aktivista pa ga skrbi, da je v JLA tako malo Slovencev-oficirjev. Ni res, da Slovenci nimamo radi vojaške uniforme. To smo dokazali v revoluciji in tudi po njej. Zdaj smo po njegovih besedah na tisti točki, ko moramo vsi storiti nekaj, da se bo položaj spremenil. Prav gotovo pa bosta morala tudi zvezni sekretariat za ljudsko obrambo in generalštab narediti svoje. To pa pomeni izboljšati osebne dohodke starešinam v JLA in vnovič preveriti kriterije za vpis na vojaške šole in akademije. Glede osebnih dohodkov meni, da bi se morali razlikovati, saj je življenje v Jugoslaviji različno drago. Tudi v stari Jugoslaviji so imeli oficirji draginski dodatek, ki je znašal tudi do sedemindvajset odstotkov plače. Seveda pa je bila njegova višina odvisna od območja, kjer je oficir služboval.

»Gospodarske in politične razmere zelo pomembno vplivajo na odnos rezervnih vojaških starešin in prebivalstva do SLO in DS. Če primerjam tisto zagnanost iz leta 1970, 1971 z današnjo, je

slednja porazna. Takrat je bila udeležba na usposabljanjih od petindevetdeset do osemindevetdeset odstotna. Praktično so bili odsotni samo tisti, ki so bili bolni in tisti, ki so bili službeno zadržani. Danes pa žal ni več tako,« poudarja Silvester Turk. »Drug razlog je verjetno tudi v premajhnem družbenem vrednotenju dela rezervnih vojaških starešin. V naši organizaciji je veliko takšnih članov, ki opravljajo odgovorne naloge v gospodarstvu in družbenopolitičnem sistemu. Poleg tega so še poveljniki in komisarji čet, bataljonov in drugih enot ter tudi te naloge dobro opravljajo. Toda naša javnost zelo malo ve o tem delu. Nekoč sobot in nedelj je za njih delovnih, saj takrat usposabljali svoje enote, ker so odgovorni za njihovo izurjenost. Menim, da bi morali v naši družbi drugače vrednotiti njihovo delo, to bi tudi vplivalo na večjo delovno vneto rezervnih vojaških starešin.

Moti pa me tudi dejstvo, da družbena samozastita, kljub ustavnim in zakonski opredelitvi, ni zaživel tako, kot bi morala. Njena vloga je predvsem preventivna, preprečevala naj bi kršenje zakonov. Če bi bilo to res, ne bi imeli Agrokomerca in podobnih stvari. Zelo zmotno je pojmovanje, da so za to odgovorni samo organi za notranje zadeve. Za varnost in družbeno samozastito smo odgovorni vsi. Šele takrat, ko bomo vsi delovali na tem področju, bo manj korupcije, kraj in marsičesa neprijetnega pravi Silvester Turk.

Prav gotovo bi lahko povedal še marsikaj zanimivega. O svojem delu na univerzi, kjer skrbi za področje SLO in DS, o svojih partizanskih doživetjih, o službovanju v JLA in še čem. Toda, časa je vedno premalo...

Bojan Kuntarič

Priznanja borcem 31. divizije

Ob navzočnosti številnih predstavnikov družbeno-političnega življenja in borčevskih organizacij je bila v četrtek, 19. novembra, v prostorih ljubljanske mestne skupščine priložnostna slovesnost, na kateri so bila izročena visoka državna odlikovanja petim posameznikom, ki so se posebno izkazali med NOV v jurišnem bataljonu 31. divizije ter na področju povojnega razvoja in javnega delovanja.

Visoka državna odlikovanja je Nuša Kerševan, predsednica SML izročila naslednjim tovarišem: Fracu Kovačiču, Pavlu Demšarju, Viktorju Zabukovcu, Petru Krajniku in Zdravku Vidrihu, ki se je zahvalil v imenu odlikovancev.

Jože Čurin

Posnemanja vreden zgled

V zadnjem tednu oktobra je kot vsako leto, kljub mrazu in vetru, tudi letos na pokopališčih urejevalo grobove veliko ljudi. Na čepovanskem pokopališču se je pojavil tudi garibaldinec Tarcisio Rizzi-Arlem, ki je s svojo soprogo Franko obiskal grob partizanske mame Albine Murovec. Sopek cvetlic sta Rizzijeva položila tudi na grobnico padlih borcev NOB. Garibaldinec Arlem se dobro spominja teh krajev, saj se je kot pripadnik italijanske divizije »Garibaldi Natisone«, ki je delovala v sklopu 9. korpusa, boril po okoliških hribih. V zadnji sovražnikovi ofenzivi aprila 1945. je bila ta divizija, razen brigade »Antonio Gramsci«, obkoljena na območju Otlice skupaj z nekaterimi

Garibaldinec Arlem

slovenskimi enotami. Po nalogu štaba IX. korpusa se je italijanska divizija prebila skozi Trnovski gozd in Čepovansko dolino na Banjško planoto. Tedaj je zaradi lakote umrlo šest garibaldincev.

V pomoč italijanskim tovarišem so priskočili terenci iz Trnovega in jim dodelili eno glavo živine, še posebej pa je skupino sedmih garibaldincev, ki se je spustila ob glavni cesti Gorica-Čepovan, med njimi pa je bil tudi Arlem, toplo sprejela osamljena domačija pri Brdarju. Gospodinja Albina Murovec, ki je imela tudi sama svojo hčerko Milico v partizanih, je kljub Nemcem sestradanim gostom ponudila domačo jed. Arlem takratnega njegovega delovanja ni nikoli pozabil. Po vojni jo je večkrat obiskal, pred nekaj leti pa se udeležil tudi njenega pogreba.

Ivo Gabrijelčič

Festival Revolucija in glasba

V soboto, 21. novembra, je bil v Črnomlju koncert Partizanskega pevskega zbora iz Ljubljane v okviru prireditve festivala Revolucija in glasba, ki je tudi letos organiziral več glasbenih instrumentalnih in vokalnih nastopov po vsej Sloveniji. Spored je izvajal pod dirigentskim vodstvom profesorja Cirila Cvetka. Pevci PPZ so za nastop v Črnomlju, kjer imajo domicil, pripravili poseben program pesmi v treh delih.

V prvem so zapeli U. Vrabca Slovensko pesem, v drugem pa so poslušalci prisluhnili tudi solistiki sopranistki Mileni Morači v Tomačevem Belokranjskem kolu. Koncert so pevci zaključili z znanimi partizanskimi pesmimi in s Kozinovo Našo vojsko.

Zal so partizanske pesmi na tem koncertu izzvenele

brez glasbene spremljave, ker je Tone Bukovnik zbolel. Baritonist Tone Lovec je kot solist zopet blestel, kljub veliki zahtevnosti programa.

Po končanem koncertu, na družabnem srečanju z gosti-

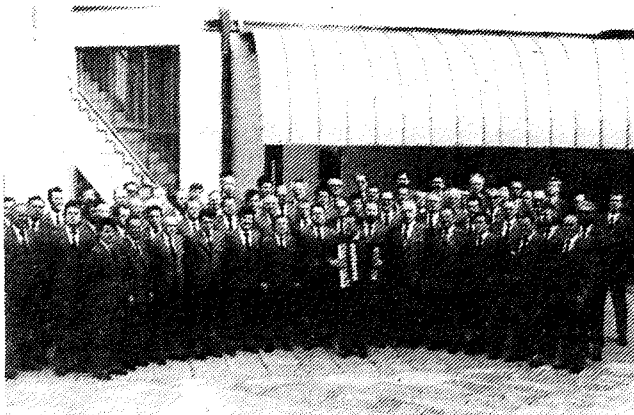
telji, se je prvi zahvalil pevcem predsednik občinske skupščine Črnomelj. Za njim je spregovoril tudi dirigent zbora Ciril Cvetko in vse navzoče spomnil in popeljal v čas, ko je sam kot partizan bil v Črnomlju oziroma v Beli krajini. S kakšno navdušenostjo so takrat vsi

delali v raznih kulturnih skupinah in kako veliko podporo so imeli pri najvišjem vodstvu s tovarišem Borisom Kidričem na čelu!

Letos pa je tradicionalni slovenski festival Revolucija in glasba, ki je že petnajsti zapovrstjo, skoraj na robu obstoja. Postaja kakor tujek, brez prave podpore družbenopolitičnih organizacij. Tudi republiška denarna pomoč kulturne skupnosti je tako majhna, da so letošnje petnajste jubilejne prireditve festivala skržene na osem; propadla pa je tudi scenska izvedba Ravensbrück skladatelja Alojza Ajdiča.

Skoraj polovico festivalskih prireditev je že za nami. Pred nami so še koncerti v Boljuncu pri Trstu, v četrtek v Kopru, Mariboru in Portorožu ter zaključni nastop simfoničnega orkestra Slovenske filharmonije.

Jože Jenič

Koncert Partizanskega pevskega zbora v Črnomlju

V Sori pri Medvodah

Spominsko srečanje borcev in aktivistov

Krajevna organizacija Zveze združenj borcev NOV v Sori je bila letos gostiteljica 28. spominskega srečanja borcev in aktivistov na tisti turobni dan 11. novembra 1944, ko je v veliki hajki, ki je tedaj posegla na del medvoškega in škofjeloškega okrožja, padlo veliko borcev.

V Domu krajanov v Sori se je v petek, 13. novembra, zbralo kar lepo število bor-

cev in aktivistov iz vseh koncev Slovenije, ki so v času NOB delovali na tukajšnjem območju in jih je zajela sovražnikova hajka. Na to srečanje so se vabilu odzvali kot gostje: tovariš Cveto Novak, nosilec partizanske spomennice 1941 in član Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, predsednik Občinskega odbora ZZB NOV Ljubljana - Siška, tovariš

Franc Dolenc ter predsednik občinskega odbora ZZB Škofja Loka, tovariš Stane Pečar.

V kulturnem programu je nastopil moški pevski zbor KUD »Oton Zupančič« iz Sore z venčkom partizanskih pesmi ob spremljavi harmonike. Pionirji osnovne šole »Avgusta Barleta« Sora pa so popestrili program z recitacijami.

Podpredsednik Krajevne konference SZDL Sora tovariš Sandi Bartol je v svojem govoru obudil spomin na tiste hude dni boja pred 43. leti. Poudaril je, da generacija, ki je bila rojena po drugi svetovni vojni, v celoti ne dojema več, kakšna odrekavanja, žrtve in koliko neomajne volje ter junaštva je bilo potrebno za svobodo in za lepšo prihodnost nas vseh. V svojem nagovoru se je dotaknil tudi problemov, ki danes pretresajo jugoslovansko družbo in gospodarstvo. Na kraju je predstavil življenje in delo krajanov Krajevne skupnosti Sora, posebej je poudaril vsa prizadevanja SZDL v Sori, da bi prišli do prepotrebne nove šole, saj je sedanja stara že precej čez sto let.

Spominsko srečanje, kakršno je bilo v Sori, bi moralo zaradi prijetnega vzdušja biti vzor.

Roman Gaber

Po poteh 14. udarne divizije

Aktiv Zveze borcev NOV delovne organizacije Zito Ljubljana, ki združuje aktivne in upokojene delavce Zita - člane Zveze združenj borcev NOV in POJ, je imel 7. oktobra 1987 tradicionalno tovariško srečanje z izletom po poteh 14. udarne divizije NOV in POS.

Tokrat smo poleg tovariškega srečanja in izleta, ki ga na veliko zadovoljstvo članov vsako leto organiziramo v različne kraje naše domovine in tudi v zamejstvo, imeli še občni zbor aktivna zveze borcev Zita.

Z vsakoletno polnoštevilno udeležbo tovrstnega srečanja se člani aktivna zveze zavestjo vključujemo v naše borčevsko poslanstvo - v razvijanje revolucionarnih vrednot iz izhodišč ter doseganje ciljev narodnoosvobodilne borbe in revolucije. Hkrati s tem izražamo neomajno privrženost življskemu kombinatu Zito ter s ponosom sledimo nadaljnjemu razvoju delovne organizacije s čutom pripadnosti aktivu ZB NOV kot politične organizacije v sklopu družbenopolitičnih organizacij Zita.

Potek izleta

Iz Ljubljane smo udeleženci izleta s posebnim avtobusom ob 7. uri zjutraj krenili na pot po začrtanem programu. Peljali smo se skozi Trojane, Titovo Velenje do Graške gore, ali kot jo imenujejo borci 14. divizije - Gore jurišev. Tam smo k spomeniku padlih borcev položili venec in se poklonili njihovem spominu.

Zbranim ob spomeniku na Graški gori so spregovorili udeleženci legendarnega pohoda 14. divizije - Tomšičeve, Šercerjeve in Bračičeve brigade.

Od tam smo nadaljevali pot skozi Slovenj Gradec, Ravne na Koroškem, Prevalje in do Pliberka na avstrijskem Koroškem; peljali smo

se torej po krajih zaključnih operacij našega narodnoosvobodilnega boja.

Ustavili smo se tudi pri spomeniku na Polanah. V Slovenj Gradcu pa smo si ogledali izredno bogat muzej NOB in revolucije.

Pred hotelom Pohorje v Slovenj Gradcu smo se člani aktivna srečali in pozdravili z Markom Sokom, glavnim direktorjem delovne organizacije Zito in njegovim pomočnikom Rudijem Kajtnerjem, ki sta se udeležila občnega zbora aktivna. Zbor aktivna je pregledal svoje delovanje.

Predsednik Anton Kosovel je v kratkem spregovoril o delu odbora aktivna, o dosežkih srečanjih članov zveze borcev in njihovih izletih po poteh 30. divizije in Koroškega odreda, njegovo kritično besedo o ekonomskem položaju in skupnih o protestnem pismu je povzel Marko Skok, glavni direktor Zita. Ta je izrazil zadovoljstvo nad tovrstno aktivnostjo aktivna zveze borcev - na razvijanju tradicij NOB in revolucije, in priznanj za minulo delo in pripadnost kombinatu.

Zbor je sprejel tudi poročilo o finančnem poslovanju in poročilo nadzornega odbora, ki ga je odgovorno podal tovariš Jože Dobravc.

Ob zaključku je zbor izvolil nov odbor in nadzorni odbor aktivna ter za predsednika izbral Jožeta Šefmana. Določili smo tudi dva delegata v konferenco sindikata delovne organizacije Zito. Novi predsednik se je v imenu članov aktivna zahvalil dosedanjemu predsedniku Antonu Kosovelu za njegovo dolgoletno predsedovanje.

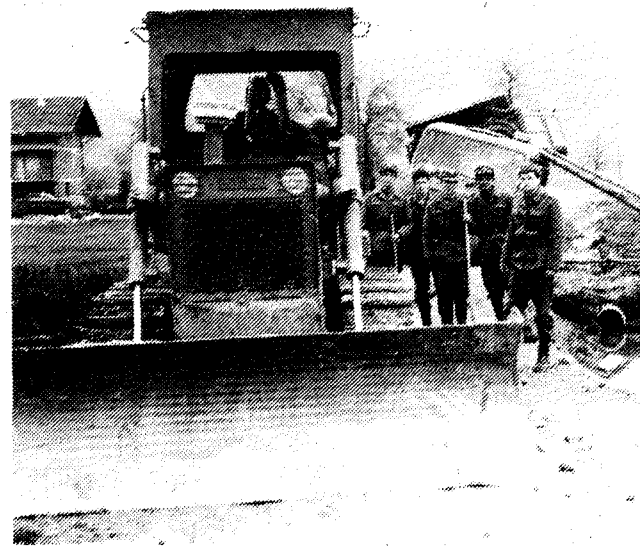
Zbor je tudi izrekel vse priznanje delovnim ljudem Zita za polno razumevanje, za vsakoletna sredstva, ki jih aktiv s pomočjo lastnih sredstev članstva skrbno uporabi.

Anton Kosovel

Krajevni praznik v Podnartu

V spomin na prve volitve v krajevne vaške odbore, ki so jih prebivalci na območju sedanje krajevne skupnosti izvedli kljub okupaciji in fašističnemu terorju v drugi polovici novembra 1944. leta bodo letos že dvaintridesetletno slovesno praznovali krajevni praznik. Tudi letos so zadovoljni in ponosni na nove delovne uspehe. Letos je bil dograjen v Podnartu stanovanjsko-poslovni objekt, v katerem je 19 stanovanj, trgovina in prostori za gostilno. Gasilsko društvo je dobilo motorno brizgalno, dogradili so protipožarni bazen, uredili okolico, v Podnartu pa so sredi naselja osušili zmoevirjeno zemljišče. Tudi letos bodo pred 29. novembrom izdali krajevno glasilo, praznovanje pa bodo zaključili s kulturno prireditvijo v soboto, 28. novembra ob 18. uri v domu kulture v Podnartu.

Ciril Rozman

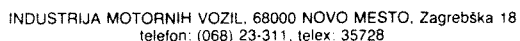
Tale posnetek nam je poslal Milan Glavonjič, prikazuje pa inženirske enote ljubljanskega armadnega območja, ki so po končani akciji Jesen '87 ostali na terenu. Pri Goriči vasi pri Ribnici namreč marljivo sanirajo sanirajo vojaška vozila.

**ELEKTRO
LJUBLJANA**

DELOVNA ORGANIZACIJA ZA DISTRIBUCIJO
ELEKTRIČNE ENERGIJE LJUBLJANA, TITOVA 38,
n. sub. o.

TOZD ELEKTRO NOVO MESTO
NOVO MESTO, LJUBLJANSKA 7, o. sub. o.

in

A hand-drawn map of the Leipzig area. It shows the Saale river flowing from Halle in the north to Leipzig in the south. The NDR (National Democratic Republic) is indicated. A box highlights the area around Poudarek and Naglas, which is marked with a question mark.

Oster protest

Republiška konferenca zveze rezervnih vojaških stavešin Slovenije je na svoji tretji redni seji namenila največ pozornosti dvema področjema delovanja svojih članov. Delegati so namreč obravnavali in sprejeli predlog programa dela svoje organizacije za prihodnje leto in usmerjanje mladih v vojaške in obrambne poklice ter šole rezervnih oficirjev.

Program dela za prihodnje leto je razdeljen na štiri dele, in sicer na idejnopolitično, splošnovojaško ter samozaščitno izobraževanje in usposabljanje, dejavnosti splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, organizacijske in kadrovske zadeve in in-

formativno-založniško dejavnost.

Razumljivo je najbolj obsežen tisti del programa, ki obravnava idejnopolitično, splošnovojaško in samozaščitno izobraževanje ter usposabljanje. V njem so podrobno obdelane teme, ki naj bi jih proučevali rezervni vojaški starešine, kakšna sredstva in metode dela naj bi uporabljali pri tem. V njem se zrcalijo prizadevanja za izboljšanje vsebine in kakovosti celotnega usposabljanja, prizadevanja za uvajanjem sodobnih metodoloških pristopov, kar naj bi vzbudilo večje zanimanje članov za usposabljanje in izobraževanje.

Na ostalih treh področjih pa gre za naloge, ki so bolj ali manj trajne in potekajo v ZRVS že nekaj časa, aktualne pa bodo tudi v prihodnosti.

V razpravi o usmerjanju mladih v vojaške in obrambne poklice ter šole rezervnih oficirjev so delegati poudarili, da postaja neustrezna zastopnost slovenskega starešinskega kadra v oboroženih silah eden pomembnejših neresenih vprašanj slovenske kadrovske politike. O tem problemu smo v našem časopisu obširno pisali v eni prejšnjih števil, zato izdaj ne bi ponavljali podatkov o letošnjem vpisu na te šole.

Delegati so tudi zelo ostro obsodili vsebino zapisa ob televizijski oddaji o oktobrski revoluciji, ki ga je natis-

nilo Delo v četrtek, 12. novembra 1987. Izrazili so ogorčenost nad boleznimi in zagrizenimi stališči avtorja proti komunizmu, ki presega vse mere človeškega dostojanstva in s katerim grobo in sovražno napada tudi vlogo in pomen starešinskega kadra v oboroženih silah SFRJ.

Menili so, da je pojasnilo uredništva Dela mlačno in nezadostno, saj se spušča predvsem na sprenevedavost formalnih zvrsti pisanja, prav nič pa ne razgrinja poti in konkretnih oseb, ki so v uredniški politiki pripomogle k objavi takega pisanja.

Izrazili so tudi svoje prese- nečenje, da je uredništvo Dela, v sicer korektnih prizadevanjih za družbeno angažiran in tudi kritičen pogled

Delegati so pozorno prisluhnili uvodni razpravi predsednika RK ZRVS Slovenije Branka Jerkiča. (Foto: J. Čurin)

na sedanjo stvarnost Jugoslavije in sveta, v tem primeru storilo dejanje, ki ga niso pričakovali.

Pričakujejo tudi, da bo

uredništvo Dela razkrilo dejstva in določilo odgovornost posameznikov in ustrezno ukrepalo.

B. K.

Opešano partizanstvo

Da bi poudarili pomen gorskega sveta med NOB in ohranili spomin na pomembne kraje in dogodke, je Okrajni odbor ZZB za Gorenjsko že leta 1960 dal pobudo za organizacijo Gorenjske partizanske poti (GPP). Po večletnih pripravah je bila pot urejena s sodelovanjem pristojnih planinskih društev. Izdan je bil tudi dnevnik in leta 1974 tudi vodnik za to pot, namenjen zlasti mladini. Pot se začne v Kamniku, teče preko Grin-tavcev s Storžičem, se nadaljuje po pobočjih Karavank, prečka Julijske Alpe s Tri-

glavom, se spusti po cerkljanskih in škofojloških gričevjih in se konča v Kranju. Pot ima 46 kontrolnih točk in je predvidena za 4 do 5 dni hoje.

Ob takratnem preklopavanju, čiščenju, obsekavanju, urejanju in označevanju te poti se je zdelo, da bo to kot eden najuspešnejših, konkretnih, trajnih oblik ohranjanja spominov in tradicij NOB. Toda, žal, čas je pokazal drugače. Prvi zagon je začel potopoma plahneti. Zadnja leta to pot prehodi le še kakih deset posameznikov. Toda objekt (pot) zahte-

va dokajšnje delo in tudi stroške; vsakoletno obsekanje, vzdrževanje raznih mostičkov, oprimkov, signalizacij in podobno. Sicer je za pohodnike »zapeljiva«, dolgočasna, neprijetna, ponekod celo nevarna. Še zlasti, ker je namenjena mladini. Pot se sicer dokaj vključuje na druge poti in tranzverzale, vendar je večinoma povsem samostojna.

Ko so borci in tudi planinci v Kranju razpravljali o tem, so menili, da je potrebna dokajšnja korektura tega »spomenika«. Ne z opustitvijo in zanemarjanjem, ampak v okrajšavi skozi dolge, nezanimive kraje, z opu-

stitvijo posameznih težavnih vzponov na vrhove, z združitvijo z drugimi potmi, kjer je to možno in podobno. Pot naj vsekakor ostane, toda krajša, lažja, zanimivejša in za mladino privlačnejša.

Poleg tega naj bi v prihodnje bolj seznanjali in privabljali mladino, šole, tabornike in druge. Potrebni bodo tudi ponatisnjeni vodiči, značke in drugi načini dela, ki bi mlade privlačili in seznanjali z namenom te vrste »spomenika« naše preteklosti.

O tem bodo še razpravljali borci in planinci po vseh gorenjskih občinah.

Karel Makuc

Iz našega zamejstva

Vandalski napad na kulturni dom v Podgori pri Gorici

Tudi tokrat so se »neznani storilci«, ki so se podpisali s kljukastimi križi in znanimi fašističnimi gesli, še enkrat znesli nad sedežem slovenskega kulturnega društva Andrej Paglavac v Podgori pri Gorici. Dom, ki so ga zgradili in slovesno odprli komaj 13. septembra letos, so tokrat razdejali kar najbolj divjaško. To zgovorno kaže, kolikšen je tudi na Goriškem bes neofašistov in nacionalističnih prenapetih zaradi slovenskih kulturnih središč.

Ob tem divjaškem napadu je Zveza slovenskih kulturnih društev dala naslednjo izjavo: »Ob vandalskem dejanju, ko so »običajni« neznanci pomazali in povzročili precej gmotne škode na zunanosti sedeža Kulturnega društva Andrej Paglavac v Podgori, izraža Zveza slovenskih kulturnih društev svojo zaskrbljenost nad dogodkom, ki se uvršča v strahotnejšo kaljenja prijateljskih odnosov med tu živječima narodom.

Septembra odprt sedež podgorskega kulturnega društva, kakor je bilo tudi na sami slovesnosti poudarjeno, je potrdil željo krajanov, Slovencev in Italijanov, da bi v skupnem prizadevanju prispevali k obojestranskemu kulturnemu bogatstvu. Ta cilj je že od nekdaj prisoten v delu društva Andrej Paglavac in to najbolj potrjuje sestava pevskega zbora, kjer sodelujejo Podgorci obeh narodnosti ter pevci sosednje Nove Gorice.«

J. O.

Zahvala

Odbor skupnosti borcev Belokranjskega odreda se iskreno zahvaljuje vsem, ki so kakorkoli prispevali, da je proslava ob 45-letnici ustanovitve našega odreda na Suhorju lepo uspela.

Posebno se zahvaljujemo in dajemo priznanje krajanom krajevnih skupnosti Suhor za prisrčnost ob sprejemu borcev, ki nam je resnično obudila spomine na dogodke iz NOB. Nepozaben spomin so obudile krajanke KS Suhor, ki so skupaj z mladino po končanem zboru na pladnju prinesle domačo pogačo, potico in domače pecivo, seveda pa tudi domačo slivovko in dobro suhorsko kapljico.

Borci odreda se zahvaljujejo predsedniku občinskega odbora ZZB-NOV Metlika tovarišu Francu Vrviščarju za vsestransko razumevanje in nudenje pomoči odboru odreda. Zahvaljujemo se tudi tovarišu Antonu Kambiču iz vasi Selo pri Semiču za posnetke zbora na video kaseto. Krajanom krajevnih skupnosti Suhor želimo veliko uspeha in jim ob krajevnem prazniku priskrbeno čestitamo.

Odbor skupnosti borcev Belokranjskega odreda

Spominska plošča na Koprivniku v Bohinju

Družbenopolitične organizacije občine Radovljica in krajevnih skupnosti Koprivnik – Gorjuše v Bohinju so oktobra na proleju stavbe krajevnih skupnosti na Koprivniku odkrile spominsko ploščo. Posvetili so jo spominu delovanja KPS in SKOJ-a, oz. njihovim komitejem, ki so imeli tudi sedež v letih od 1943. do osvoboditve. Na Koprivniku in v njegovi neposredni okolici v poključskih gozdovih so imeli sedež tudi okrajni odbori OF, Slovenske protifašistične ženske zveze, Zveza slovenske mladine in Delavske enotnosti. Tu je delovala okrajna gospodarska komisija, okrajna narodna zaščita in Poverjenišstvo OZNE ter tehnika Orel za celotno območje Bohinja.

JR

Muzej ljudske revolucije Slovenije Ljubljana, Celovška 23

Sporočamo vam, da je ponovno odprta stalna razstava v Muzeju ljudske revolucije Slovenije o predvojnem delavskem gibanju in narodnoosvobodilnem boju na Slovenskem. Muzej je odprt torek, sredo, četrtek, petek od 10.–18. ure, sobota od 10.–13. ure in od 15.–18. ure, nedeljo od 10.–13. ure. Muzej je zaprt ob ponedeljkih, 1. januarja, 1. maja, 1. in 29. novembra.

Vstopnina za odrasle je din 100, za otroke, dijake, študente pa 50 din.

Snežatno v Goriških Brdih

MED NOV JE TUD DELOVALA
RELEJNA KURIRSKA POSTAJA P 25
PADLA KOMANDIRJA:
ALOJZ JAKIN 1906 - 1944
DUŠAN LENARDIČ 1925 - 1945

Skupnost borcev IV. brigade VDV partizanskih kurirjev relejnih postaj Slovenije – Odbor za severno Primorsko je v sodelovanju s KO ZZB NOV Kojsko in Občinskim odborom ZZB NOV Nova Gorica 5. julija 1987 odkril spominsko obeležje relejni kurirski postaji P 25 in njenima dvema padlima komandirjema v Snežatnem.

Hvala organizatorjem

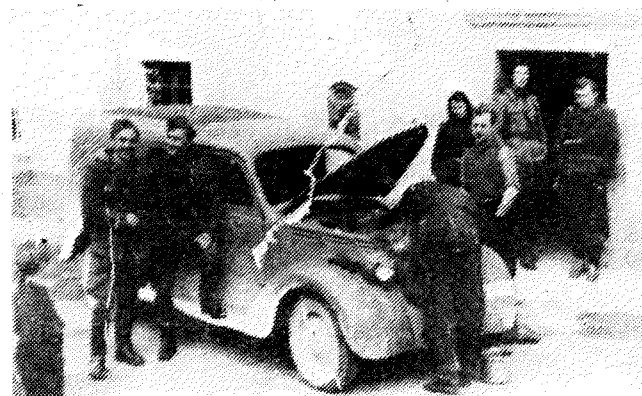
Dvanajsto srečanje bivših političnih zapornikov, internancev in izgnancev, ki je bilo v soboto, 17. oktobra 1987 ob 13. uri v nadvse prijetni dvorani DO Trak v Mengšu, je potekalo izredno razglašeno, prijetno in veselo. Udeležilo se ga je okoli 200 članov občinske organizacije Zveze združenj borcev NOV Domžale, pripravila pa ga je komisija za biveše politične zapornike, internance in izgnance. Srečanje je bilo razdeljeno na dva dela: kulturni program in zabavni del. Bratje Pirnat so nas pozdravili z Zdravljico, nato pa nas je pozdravil predsednik komisije, tovariš Stane Strle, ter predal besedo slavnostnemu govorniku tovarišu Stanetu Skoku, direktorju TO Napredek Domžale, ki je tudi sam okusil tegobe in težave pregnanega otroka. Med govorniki sta bila tudi predsednik KO ZB NOV Mengeš tovariš Matko Lipovšek in gostitelj srečanja, direktor DO Trak in podpredsednik SoB Domžale,

tovariš Herman Breznik. Program so obogatili še tukajšnji pionirji in člani folklorne skupine, predsednik občinskega odbora ZZB NOV Domžale tovariš Alfonz Avbelj-Savo pa je podelil borcem, ki so bili ujeti in nato internirani, priznanja. Čas neusmiljeno teče, so rekli borci na koncu nadvse prijetnega srečanja, srečati se moramo čimvečkrat. Organizatorjem pa za prizadevanost hvala. Miha Pavlič

Srečanje borcev 5. bataljona brigade VDV v Kranju

Vsakoletno srečanje preživelih borcev, pripadnikov 5. bataljona II. brigade Vojske državne varnosti, ki so se bojevali na območju Gorenjske in Primorske bo v soboto, 4. decembra dopoldne, v prostorih skupščine občine Kranj. Po delovnem poročilu, ki ga bo podal dosedanji predsednik odbora skupnosti borcev te enote Slavko Staroverski in potrditvi finančnega poročila, bodo izvolili nov odbor skupnosti. Na srečanju bodo podelili udeležencem in nekdanjim borcem Monografijo enot, skupščina občine Kranj pa bo ob tej priložnosti svečano podelila prapor.

JR

Za obujanje spominov: komandant 5. bataljona 2. brigade VDV, narodni heroj Anton Dežman – Tonček (prvi z leve) v Trebuši leta 1944

Vabila

Odbor skupnosti borcev Brkinske čete vabi borce na jubilejno srečanje 4. decembra 1987 ob 11. uri na Pivki v domu JLA. Ob tej priložnosti bodo podeljene spominske listine. Za padle in umrle tovariše bodo prevzeli spominske listine njihovi svojci. Ker vseh naslovov nimamo, naj to vabilo velja tudi za tiste, ki nam bodo svoje naslove še sporočili.

Odbor skupnosti borcev Prešernove brigade – komisijska za šport in rekreacijo obvešča vse borce – takeže na smučeh, da bo Tek po poteh partizanskih smučin v spomin Mrtvega bataljona 12. decembra na Pokljuki. Podrobnejše informacije in vse ostalo o prireditvi Partizanske smučice Pokljuka bomo objavili v prihodnji številki TV – 15 Naš tovariš.

V soboto, 12. decembra 1987, bo ob 10. uri v dvorani Doma JLA v Ajdovščini zbor Skupnosti delegatov in borcev XVIII. SNOUB Bazoviške.

Na zbor in tovariško srečanje vabimo vse borke in borce naše brigade. Želimo, da se ga udeležijo v polnem številu.

Obveščamo borce juriškega bataljona 15. udarne divizije, kakor tudi ostale borce in občane, da bo za dan republike odprta razstava fotografij in drugih dokumentov juriškega bataljona in sicer v Kulturno-informativnem centru Križanke v Ljubljani, Trg francoske revolucije, ki bo odprta štirinajst dni.

Odbor juriškega bataljona 15. divizije

tv-15 naš TOVARIŠ

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: MIRA SVETINA (predsednica); člani: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAKŠKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELJ, MARIJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERSIČ, IVAN REPINC, JOŠT ROČ, VANDA SKODNIK in delegati: BLAŽ LAVRIČ, RK ZRVS SLOVENIJE, VLADIMIR DEJAN, IS SKUPŠČINE SRS, MARINKA LEVIČNIK, SPIZ SRS. Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektorica: MIRANDA MRČELA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: BOJAN ZVONAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 4.400 din, posamezna številka v prosti prodaji 100 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov – Korektura in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35